

Norsk militærmakt i Libya 2011

*En studie av nasjonal kontroll i en
internasjonal operasjon*

Elise Svarstad

Masteroppgave samfunnsgeografi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

11. mars 2013

© Forfatter	Elise Svarstad
År	2013
Tittel	Norsk militærmakt i Libya 2011

Norsk militærmakt i Libya 2011

© Lars Magne Hovtun, Forsvarets Mediesenter

En studie av nasjonal kontroll i en internasjonal operasjon

Masteroppgave samfunnsgeografi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2013

Sammendrag

Den norske deltagelsen i *Operation Odyssey Dawn* og *Operation Unified Protector* i Libya var spesiell. Norge deltok med seks F-16 fly, og var et ettertraktet bidrag i operasjonen. Dette førte til en høy synlighet. Gjennom hele operasjonen ble det norske bidraget preget av innenrikspolitisk debatt, som kan synes å ha bunnet i uenighet innad i regjeringen. Etter få ukers deltagelse måtte bidraget redusere operasjonstempoet, og etter tre måneder ble deltagelsen redusert fra seks til fire F-16 fly. En måned etter denne reduksjonen ble kamflybidraget avviklet, og den norske deltagelsen ble videreført med ti stabsoffiserer.

Oppgaven viser hvordan den nasjonale kontrollen virket gjennom operasjonen, fra avgjørelse til avvikling, og hvordan dette har gitt utslag i endringer på bidragets form. Oppgaven viser hvordan både den politiske og militære kontrollen har virket, og hvilke forhold som påvirket den. Konklusjonen viser at selv om den militære kontrollen har vært omfattende på de målene norske F-16 fly engasjerte, så er det likevel en rekke forutsetninger som gjør at den nasjonale kontrollen er betinget. Den politiske kontrollen gjennom operasjonen ser i stor grad ut til å ha vært begrenset til de overordnede føringene for operasjonen og at den nasjonale kontrollen i stor grad var overlatt til Forsvaret.

Forord og takk

«Jeg tror det er et underskudd av kunnskap om omfanget av norsk militær innsats internasjonalt» Espen Barth Eide, Forsvarsminister 2011-2012 (Eide 2012b).

I tillegg til dette «underskuddet av kunnskap om omfanget», vil jeg legge til at det i enda høyere grad synes å være et underskudd på kunnskap om prosessene som legger grunnlag for norsk militær innsats internasjonalt, og ikke minst for gjennomføringen av denne innsatsen, både politisk og militært. Å prøve å forstå mer av disse prosessene har ført til en meget spennende forskningsperiode. Målet er at denne oppgaven bidrar til at flere vil finne dette like spennende og viktig, og at oppgaven kan være et bidrag i videre arbeid for å se nærmere på de prosessene som former og påvirker de styrkebidrag Norge deltar med internasjonalt. Til syvende og sist er det de prosesser og styringsmekanismer vi har nasjonalt som legger forutsetningene for hvordan norsk militærmakt blir brukt i internasjonal sammenheng. Disse prosessene er i denne oppgaven forsøkt belyst med utgangspunkt i den norske deltagelsen over Libya i 2011.

«Mine» kilder: jeg har etter beste evne forsøkt å fremstille deres erfaringer, og betraktninger knyttet til operasjonen; uten dere hadde ikke denne oppgaven kunne blitt skrevet. Jeg håper produktet er blitt en fremstilling dere støtter. Dag Henriksen; dine refleksjoner rundt bruken av luftmakt på Militærmaktseminaret 2011 gjorde at jeg bestemte meg for å skrive om deltagelsen i Libya. Tormod Heier; ditt parallelle arbeid med Libya-deltagelsen og all praktisk og faglig bistand du har bidratt med i denne prosessen er virkelig blitt verdsatt. FFI: å ha hatt en mastergradstilknytning til dere i denne prosessen har vært utrolig spennende og lærerikt. Selvsagt rettes også takk til mine veiledere; Kristian Stokke for viktige presiseringer, og Anders Kjølberg som over tid har fulgt opp min interesse for sikkerhetspolitikk, og i tillegg har lagt ned en iherdig innsats i sluttarbeidet med denne oppgaven.

Takk igjen.¹

---

¹ U, O, R og L: dere hadde trua...

Innholdsfortegnelse

Forord og takk	i
Figurer	v
Forkortelser og ordforklaringer	vi
1 Innledning.....	1
1.1 Problemstilling og tilnærming	3
1.2 Avgrensning og presisering	4
1.3 Relevant litteratur og tidligere forskning.....	5
1.4 Oppgavens utforming	6
2 Metode.....	7
2.1 Politisk geografi som en tilnærming.....	7
2.2 En <i>case-studie</i> av den norske deltagelsen.....	9
2.3 Forskerens rolle	10
2.4 Datainnsamling	12
2.4.1 Utvalg av informanter.....	13
2.4.2 Intervju.....	15
2.5 Utfordringer og erfaringer	16
3 Teoretisk tilnærming	19
3.1 Sammenvevde spill.....	19
3.2 Forholdet mellom det politiske og det militære.....	21
3.3 Politisk kontroll og militære operasjoner	24
3.3.1 Nivåene i en militær operasjon.....	25
3.3.2 Militære og politiske føringer for bruken av militærmakt.....	26
3.3.1 Luftmakt og målutvelgelse	27
3.4 Oppsummering	28
4 Veien mot den norske deltagelsen.....	30
4.1 Den norske debatten i forkant av mandatet	32
4.1.1 Regjeringen snur.....	33
4.1.2 Avgjørelsen om å delta	35
4.2 Bidragets form	40
4.2.1 F-16 bidraget deployerer – retning Middelhavet.....	42
4.3 Det siste døgnet før Norge begynner å fly.....	43

4.3.1	Stortinget 23. mars.....	44
4.3.2	Den kongelige resolusjonen og bidragets rammer	44
4.4	Oppsummering	45
5	Den militære kontrollen	47
5.1	Hvordan tolke mandat og føringer?.....	48
5.2	Det norske <i>red card teamet</i>	49
5.3	Erfaringer fra <i>red card teamet</i>	55
5.4	Målutvelgelse og etterretning	56
5.4.1	Tilgangen til etterretning	57
5.5	Oppsummering	62
6	Den norske deltagelsen.....	64
6.1	Operasjonen og viktige strategiendringer.....	67
6.1.1	Høy norsk synlighet og innenriks debatt	69
6.2	Fra fire til to <i>sortis</i>	74
6.3	Reduksjonen fra seks til fire fly.....	79
6.4	Avvikling av styrkebidraget og den videre deltagelsen.....	81
6.4.1	Videreføringen av deltagelsen med ti stabsoffiserer	83
6.5	Oppsummering	87
7	Full nasjonal kontroll?.....	88
7.1	Nasjonal kontroll fra avgjørelse til avvikling	89
7.1.1	Avgjørelsen om å delta	89
7.1.2	Fra fire til to <i>sortis</i>	91
7.1.3	Reduksjonen fra seks til fire fly.....	92
7.1.4	Avvikling av styrkebidraget og den videre deltagelsen.....	94
7.2	Den militære kontrollen i operasjonen	95
7.2.1	Sivil-militære relasjoner gjennom operasjonen	97
7.3	Konklusjon.....	100
	Litteraturliste	104
	Vedlegg I: Tidslinje.....	113
	Vedlegg II: Oversikt over informanter.....	115
	Vedlegg III: Intervjuguide.....	117
	Vedlegg IV: Nivå i militære operasjoner	119

Figurer

Figur 1: Sammenvevde spill.....	20
---------------------------------	----

Forkortelser og ordforklaringer

AP	Arbeiderpartiet
CAOC	<i>Combined Air Operations Centre</i> (henviser til luftoperasjonssenteret i Poggio Renatico, Italia.)
DUUFK	Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen
FD	Forsvarsdepartementet
FOH	Forsvarets operative hovedkvarter
H	Høyre
JFCL	<i>Joint Forces Command Lisbon</i>
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization</i>
NAC	<i>North Atlantic Council</i>
OOD	<i>Operation Odyssey Dawn</i>
OUP	<i>Operation Unified Protector</i>
ROE	<i>Rules of engagement</i> (engasjementsregler)
SHAPE	<i>Supreme Headquarters Allied Powers Europe</i>
SNR	<i>Senior national representative</i>
SP	Senterpartiet
SV	Sosialistisk venstreparti
UD	Utenriksdepartementet

<i>Collateral damage estimate</i>	Vurdering av skadeomfang for planlagte mål
<i>Deployering</i>	Utsendelse av styrker
<i>Detachment/detachmentssjef</i>	Det norske styrkebidraget/sjefen for det norske styrkebidraget
<i>Engasjementsregler</i>	Operasjonsspesifikke regler for anvendelsen av militærmakt
<i>Engasjere</i>	Å engasjere et mål vil si å bombe, eller <i>ta ut</i> et mål.
<i>Luftmaktseminaret</i>	Henviser til Luftforsvarets årlige luftmaktseminar
<i>Luftoperasjonssenter</i>	Senter hvor luftoperasjoner blir styrt og planlagt (CAOC)
<i>Målutvelgelse</i>	Proessen for å velge ut militære mål
<i>Opsen (operation centre)</i>	Operasjonssenter, henviser til luftoperasjonssenter
<i>Podfilm</i>	Film/bildemateriale som er innsamlet fra for eksempel kampfly
<i>Red card team/red card holder</i>	Den gruppen som har ansvaret for å godkjenne forhåndsplanlagte mål den enkelte nasjon kan engasjere/den personen som har myndighet til å avvise mål på vegne av en nasjon
<i>Sortis</i>	Flyavganger/flytokt
<i>Spins/special instructions</i>	Operasjonsspesifikke føringer
<i>Targeting</i>	Målutvelgelse
<i>Task force</i>	Regjeringens innsatsgruppe, som ble ledet av Utenriksdepartementet og fungerte som et koordinerende ledd for den norske innsatsen. Gruppen jobbet på tvers av Forsvarsdepartementet, Utenriksdepartementet og Statsministerens kontor.
<i>Transfer of authority</i>	Dokumentet som formelt avgir en styrke til en annen kommando enn nasjonens egen

1 Innledning

I etterkrigstiden har vi vært vitne til mange blodige konflikter. Dette har bragt norske soldater til mange ulike land og konfliktområder. (...) Det er fordi vi er tjent med å opprettholde en internasjonal rettsorden som setter FN i sentrum. Dette har gjennom alle år ligget fast (...). I Libya i fjor stilte vi med våre skarpeste våpen. Norske kampfly var i front da Gadaffis styrker ble stanset like utenfor Benghazi. (...) Det norske Forsvaret har tilpasset seg nye utfordringer internasjonalt. Deltakelse i internasjonale operasjoner er ikke lenger et sidespor, men en integrert del av Forsvarets oppgaver (Eide 2012c).

En av disse «integrerte oppgavene» var forsvarets deltagelse i de militære operasjonene *Operation Odyssey Dawn* og *Operation Unified Protector* over Libya i 2011.² I denne operasjonen deltok Norge i fire måneder med F-16 kampfly, og senere med ti stabsoffiserer. Før deltagelsen i Libya hadde Norge siden 2. verdenskrig totalt droppet syv bomber, alle i Afghanistan (Henriksen 2013, 30-31). I løpet av de fire månedene Norge deltok med kampfly i Libya slapp norske fly 588 bomber, noe som er blitt beskrevet som et «paradigmeskifte i norsk maktanvendelse etter 2. verdenskrig» (ibid, 32).

De siste årenes økte deltagelse i internasjonale operasjoner er i samsvar med hovedlinjene i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Denne politikken har vært preget av en sterk kontinuitet, hvor deltagelse i NATO, og det å opprettholde og styrke en FN-ledet verdensorden står sentralt (Riste 2001; Eriksen Søreide 29.03.2012). Disse prioriteringene reflekter også Norges geografiske og geopolitiske situasjon som småstat med avhengighet av et sikkerhetsfellesskap, som kan bidra til å beskytte norske interesser.

Ved deltagelse i internasjonale operasjoner anvendes militærmakt som er det ytterste virkemiddelet en stat har til disposisjon. Deltagelse med norske styrker i *ikke-eksistensielle*³ konflikter medfører derfor en rekke spørsmål om hvordan Norge anvender militærmakt, hvordan dette gjøres i samvirke med allierte, hvordan og hvorvidt Norge i en slik kontekst ivaretar kontroll over bruken av egne styrker. Når en stat avgir egne styrker til en annen stats, koalisjons, eller organisasjons disposisjon, er det derfor viktig å se på hvordan staten da søker å ivareta den nasjonale kontrollen på hvordan disse styrkene blir anvendt på vegne av det

---

² Operasjonene *Operation Odyssey Dawn*, og *Operation Unified Protector* vil bli omtalt i entallsform *operasjonen i Libya*, for generelt å romme den norske deltagelsen, med unntak av når den enkelte operasjon nevnes spesifikt.

³ *Ikke-eksistensielle* konflikter kan forklares som konflikter hvor en stat ikke står overfor en direkte og betydelig trussel, slik deltagelsen i Libya ikke var et resultat av en direkte trussel rettet mot Norge.

norske folk, når de opererer utenfor norsk kommando. Den omfattende deltagelsen i Libya er derfor et egnet utgangspunkt for å se på hvordan norsk militærmakt ble brukt i en internasjonal operasjon, og hvordan nasjonal kontroll blir utøvd i en slik operasjon.

Det har blitt stilt spørsmål til hvorvidt Norge har en tilstrekkelig bevissthet, eller kompetanse til å ivareta bruken av militærmakt, og luftmakt spesielt. Major Dag Henriksen ved Luftkrigsskolen har påpekt at: «Når en fra samfunnets side er betrodd å forvalte et av de kraftigste militære maktmidlene som er tilgjengelig, så er en naturligvis moralsk forpliktet til å forstå hvordan maktmiddelet best kan benyttes – ut over å taktisk transportere sprengstoffet fra A til B» (Henriksen 2011, 89). Major Jens Gunnar Haugen Dragsnes, også ved Luftkrigsskolen, har stilt det betimelige spørsmålet: «Trenger vi å forstå effekten av bomber vi slipper?» (Dragsnes 2012, 47). Som han selv påpeker er det åpenbare svaret på dette spørsmålet «Ja», men at det ikke nødvendigvis er slik det er i praksis, og at dette er en ambisjon Norge tilsynelatende ikke har hatt ved bruk av luftmakt i internasjonale operasjoner (Dragsnes 2012). Disse retoriske spørsmålene knyttet til hvordan norsk luftmakt blir, og har blitt brukt i internasjonale operasjoner er viktige for å belyse i hvilken grad Norge har kompetansen til forstå effekten av bombene norske fly slipper, og i hvilken grad Norge har en ambisjon, eller et ønske om å ha en rolle utover det å bare levere bombene, men å også ha en påvirkning på hvor, og hvorfor bombene slippes.

En årsak til at dette tilsynelatende ikke har hatt en høyere prioritet i Norge kan knyttes til det som statsviter og tidligere statssekretær, Janne Haaland Matlary, påpeker: at dersom norsk deltagelse i *ikke-eksistensielle kriger* kun handler «om å tilfredsstillende forventninger fra NATO eller FN, eller om innenrikspolitiske forventninger [så] blir strategisk tenkning uviktig» (Matlary 2012, 133). Matlary har også påpekt betydningen av at det må være en klarhet i ansvaret den politiske ledelse har som oppdragsgiver for det militære. Som hun selv spissformulerer det: «Skarpskytteren sikter på vegne av regjeringen», men viser til at det likevel synes å være en viss dissonans mellom politikernes erkjennelse av dette, og den virkeligheten de norske militære lever i (Matlary 2009, 119). Hvordan krigføringen foregår der Norge deltar synes å være av mindre betydning, så lenge dette ikke får direkte konsekvenser for Norge, eller norske soldater, og at det først er når «krigens gru» slår inn at sikkerhetspolitikken igjen «kommer på banen» (Matlary 2009, 118). Dersom «dette hadde vært sikkerhetspolitisk viktig, hadde norske politikere naturlig nok vært svært opptatt av krigens gang» og at «når dette ikke er tilfellet, kan man distansere seg fra krigføringen som

om det er noen andre som har ansvar for den» (ibid, 117). Disse generelle betraktningene knyttet til bruken av norsk militærmakt, gjør det derfor interessant å se på hvordan dette ble gjort i Libya spesielt, for videre å se hvilke lærdommer denne deltagelsen kan ha bidratt med for bevisstheten knyttet til bruk av norsk militærmakt generelt.

Før de norske flyene var klare til å delta i luftangrepene over Libya garanterte statsminister Jens Stoltenberg at Norge hadde full kontroll med bruken av de seks norske F-16 flyene i den internasjonale operasjonen (NTB 2011f). I etterkant av, og underveis i operasjonen er det blitt stilt en rekke kritiske spørsmål til gjennomføringen av den, og til NATOs evne til å lede en luftoperasjon av dette omfanget. Det er derfor interessant å se nærmere på hvordan Norge utøver nasjonal kontroll, både politisk og militært i en slik kontekst, og hvilke faktorer som påvirker den nasjonale kontrollen. Dette vil bli gjort ved å diskutere hva nasjonal kontroll innebærer, hvilke forhold som påvirker den og hvordan dette ble gjort under operasjonen i Libya 2011.

1.1 Problemstilling og tilnærming

Nasjonal kontroll vil i oppgaven bli behandlet på to ulike nivå: på et overordnet politisk nivå, og på militært nivå. Dette vil bli gjort i form av en utforskende *case-studie*, som fremstiller både de politiske, og de militære prosessene som var av betydning for den nasjonale kontrollen. Oppgaven er i stor grad empirisk basert og har en utforskende tilnærming.

De overordnede forskningsspørsmålene er:

- a) *Hvordan ble den politiske kontrollen utøvd fra avgjørelse til avvikling av det norske bidraget i den internasjonale operasjonen i Libya?*
- b) *Hvordan ble den militære kontrollen for bruken av norske F-16 kampfly i operasjonen utøvd av Forsvaret?*

For begge spørsmålene vil det være relevant å diskutere de ulike forholdene som har vært av betydning for, og påvirket den nasjonale kontrollen gjennom operasjonen.

Forskningsspørsmål a) viser til den overordnede *politiske kontrollen* i den forstand at Norge, ved regjeringen har nasjonal kontroll og ansvaret for deltagelsen i den militære operasjonen. Regjeringen har ansvaret for bidraget som sendes, og den politiske kontrollen innebærer her

ansvaret for styrkene som sendes ut, og muligheten for å utøve påvirkning på bidraget og på operasjonen som helhet. Dette spørsmålet vil bli besvart ved å se på hvordan nasjonal kontroll har virket gjennom ulike faser av operasjonen, ved å diskutere hvordan innenriks- og utenrikspolitiske forhold har påvirket formen på det norske bidraget, fra avgjørelsen om å delta til operasjonen ble avsluttet. Fordi dette i stor grad omhandler den overordnede politiske kontrollen vil de mest sentrale aktørene være Stortinget, Regjeringen, Utenriks- og Forsvarsdepartementet.

Forskningsspørsmål b) omhandler den *militære kontrollen* på bidraget. Samtidig som den militære kontrollen hele tiden vil være underlagt den politiske, var det Forsvaret som i praksis forvaltet den nasjonale kontrollen av hvordan F-16 kampflyene ble benyttet i operasjonen. Dette innebar å ivareta norske interesser, og sørge for at det norske bidraget ble benyttet på en måte som var i samsvar med politiske og militære føringer, samt nasjonal og internasjonal lovgivning. Spørsmålet belyser hvordan den nasjonale kontrollen ble utøvd av Forsvaret, i tillegg til å se på hvilke erfaringer det militære gjorde underveis i operasjonen som var av betydning for den nasjonale kontrollen. De sentrale aktørene her vil være Forsvarets operative hovedkvarter (FOH), styrkebidraget (F-16 flyene med tilhørende støtteelement, også kalt *detachment*), og det nasjonale *red card teamet* (FOHs fremskutte element i operasjonsområdet som godkjente de målene norske kampflyene kunne *engasjere*).⁴

Disse forskningsspørsmålene blir besvart ved å se på hvordan nasjonal kontroll har virket gjennom operasjonen på begge nivåer, og hvordan regjeringen og Forsvaret opprettholdt *nasjonal kontroll* med det avgitte styrkebidraget. Forsvaret ivaretok den daglige kontrollen på bruken av det norske bidraget og derfor vil utøvelsen av den militære kontrollen bli viet mest oppmerksomhet.

1.2 Avgrensning og presisering

Fordi oppgaven er en studie av nasjonal kontroll av den norske deltagelsen i Libya vil en naturlig avgrensning være perioden 16. mars til 31. oktober 2011. De norske flyene tok ikke del i operasjonen før den 24. mars, men fordi 16. mars ser ut til å ha vært den tydeligste markøren for den norske debatten i forkant av deltagelsen har jeg valgt å også inkludere denne perioden.

---

⁴ Å engasjere et mål vil si å bombe, eller *ta ut* et mål.

Oppgaven er ikke ment å være en generell studie av den internasjonale operasjonen i Libya. Den er derfor kun rettet mot de delene av operasjonen som har hatt størst betydning for hvordan Norge har bidratt, hvordan nasjonal kontroll er utøvd og de erfaringer som er gjort rundt dette.

Den prinsipielle diskusjonen om bruken av norske militære kapasiteter i Libya, den internasjonale operasjonen som helhet, eller diskusjonen om hvorvidt utførelsen av det norske bidraget var i samsvar med FN-resolusjonene 1970 og 1973, som lå til grunn for operasjonen, vil derfor kun bli behandlet i den grad det er av betydning for utøvelsen av nasjonal kontroll.

1.3 Relevant litteratur og tidligere forskning

For oppgavens problemstilling og de mange aspekter som påvirker nasjonal kontroll i internasjonale operasjoner har det vært utfordrende å finne litteratur som er dekkende for problematikken. Per Marius Frost-Nielsen har skrevet om politisk kontroll og bruken av restriksjoner på norske kampfly i Afghanistan (Frost-Nielsen 2011).⁵ Dette er en tilnærming som kan være relevant for en komparativ studie, men fordi Norge i Libya deltok uten nasjonale begrensninger har jeg i liten grad benyttet hans arbeid. Det finnes lite litteratur som er spesifikt rettet mot utøvelsen av nasjonal kontroll, og som også beskriver utøvelsen av den militære kontrollen. Den publikasjonen jeg har funnet mest relevant, og som godt beskriver kompleksiteten i hva nasjonal kontroll innebærer er masteroppgaven til Terje H. Nylund, «*Nasjonal kontroll med styrkebidrag avgitt til internasjonal kommando: En studie av dilemmaer*» (Nylund 2008). Fordi denne oppgaven ikke er offentlig tilgjengelig, har den ikke kunnet bli benyttet i denne fremstillingen.

Av litteratur som er direkte relevant for Libya-operasjonen, fantes det ved arbeidets start lite å ta utgangspunkt i, men det har etter hvert blitt utgitt flere publikasjoner om deltagelsen. De arbeidene som har vært mest relevante for denne fremstillingen er Dag Henriksen's artikkel, «*Suksess uten innflytelse? Norges erfaringer fra operasjonene over Libya*», hvor han både gir en deskriptiv analyse av det norske bidraget, i tillegg til å problematisere hva det betyr at Norge ikke søker større innflytelse ved deltagelse i operasjoner som i Libya (Henriksen 2013). Tormod Heier's publikasjon, «*Forsvaret til Libya 2011. Klar til strid?*» som handler om *deployeringen* av det norske bidraget, inneholder en rekke betraktninger som berører

---

⁵ Artikkelen det henvises til er basert på Frost-Nielsens masteroppgave.

bruken av det norske bidraget i operasjonen (Heier 2012), og er derfor også relevant for denne oppgaven.

1.4 Oppgavens utforming

I det neste kapittelet gis en gjennomgang av tilnærmingen til oppgavens problemstilling, en redegjørelse for valg av kilder og metode og det vil bli forklart hvorfor denne operasjonen kan være nyttig som en *case-studie*. I kapittel 3 vil det bli redegjort for teori som kan ha en forklaringskraft for hvordan nasjonal kontroll ble utøvd under operasjonen i Libya, og hvilke ulike forhold og prioriteringer som er relevante for nasjonal kontroll. Kapittelet inneholder også et delkapittel om militærmakt som er ment å gi leseren en bedre forståelse forut for de empiriske kapitlene. De empiriske kapitlene, kapittel 4-6, vil vise hvordan den nasjonale kontrollen har blitt utøvd gjennom operasjonen, både politisk og militært, samt diskutere noen av de mest sentrale utfordringene som ble erfart for evnen og viljen til å utøve nasjonal kontroll på det norske bidraget. I kapittel 7 vil det trekkes slutninger på bakgrunn av de empiriske kapitlene, som her vil bli knyttet sammen i en konkluderende diskusjon i lys av det teoretiske rammeverket. Kapittelet avrundes ved å se på de mer generaliserbare og overførbare erfaringene og konklusjonene denne studien har ført til, på bakgrunn av deltagelsen i Libya.

For de som ønsker en forenklet tidslinje med hovedlinjene for den norske deltagelsen og operasjonen finnes dette under *Vedlegg I*. Eksempel på intervjuguide, samt en forklarende oversikt over informanter finnes som *Vedlegg II og III*. *Vedlegg IV* er en modell som forklarer de ulike nivå som er gjeldende i militære operasjoner (denne blir også beskrevet i kapittel 3).

2 Metode

Denne oppgaven er utforskende av karakter. Hensikten er å se på hva nasjonal kontroll innebærer i en internasjonal operasjon, og hvilke faktorer som påvirker utøvelsen av nasjonal kontroll. Dette vil bli gjort ved å utforske hvordan nasjonal kontroll er blitt utøvd på både politisk og militært nivå ved den norske deltagelsen i Libya. En samlet fremstilling av de to nivåene er viktig for å skape en helhetlig bevissthet rundt de problemstillingene bruken av norske styrker i internasjonale operasjoner innebærer for utøvelsen av nasjonal kontroll. Ved å vise hvordan den nasjonale kontrollen ble utført, og hvilke forhold som har påvirket den i operasjonen, kan denne *case-studien* vise hvordan fenomenet nasjonal kontroll i en internasjonal operasjon, har vært utøvd med utgangspunkt i *tilfellet Libya*. Hvordan jeg rent metodisk har valgt å tilnærme meg denne utfordringen vil dette kapittelet vise.

2.1 Politisk geografi som en tilnærming

Politisk geografi blir brukt som en tilnærming for å utforske de prosesser som har foregått på politisk og militært nivå for diskutere de forhold som har påvirket regjeringens prioriteringer, formen på bidraget og den nasjonale kontrollen ved deltagelsen i Libya.

«for geografer er geografi ikke blot geografi» (Larsen 2011b, 46).

For å forstå hvordan nasjonale og internasjonale forhold påvirker en stats avgjørelse om å bidra i en internasjonal operasjon, og hvordan nasjonal kontroll i praksis blir gjennomført er det viktig å ta i betraktning de forutsetningene som ligger til grunn for avgjørelse og deltagelse. Forklaringer på dette kan finnes i den førte politikken.

Bruken av norsk militærmakt i konflikter av *ikke-eksistensiell* art er et eksempel på hvordan den norske geografien er tett knyttet til den politikk Norge fører. Som småstat med grenser til en stormakt utenfor eget sikkerhetsfelleskap, er Norge avhengig av et alliansefelleskap som NATO for å ivareta egne sikkerhetspolitiske interesser. Hvordan NATO og FN er av betydning for norsk sikkerhetspolitikk kommer også til syne ved hvordan NATO blir beskrevet som den «viktigste konfliktforebyggende terskelen i våre nærområder» (Eide 2012a). Dette gjør at det for Norge er viktig å bidra i NATO gjennom deltagelse i internasjonale operasjoner, på lik linje med at det er i «Norges interesse å bidra til fred og

stabilitet» ved å støtte opp omen FN-ledet verdensorden fordi dette også er med på å sikre at norske interesser blir ivaretatt (ibid.).

Den politiske geografen Henrik Gutzon Larsen har påpekt hvordan geografi er mer enn en stats plassering, og hvordan det kan være problematisk at samspillet mellom politikk og geografi tilsynelatende ofte blir forbigått (Larsen 2011b). Årsaken til dette er at politikk alltid vil være forbundet med geografisk kunnskap nettopp fordi geografi vil ligge til grunn for politisk praksis (Blacksell 2006, 148). Kritisk geopolittikk bidrar til å stille spørsmål ved en stats praksiser gjennom kritiske analyser av politisk makt utøvd av ulike aktører på ulike geografiske skalaer (Herb i Stokke & Sæther 2010, 211). Kritisk geopolittikk kan derfor bidra til å utvide debatten om geografi og politiske aktører, samt forholdet mellom dem (Blacksell 2006, 148).

Å utforske det politiske i en stats deltagelse i en militær operasjon, i en *ikke-eksistensiell* konflikt, kan bidra til å forklare de forhold og prioriteringer som er av betydning når det i større grad er en stats geopolitiske situasjon, og ikke den geografiske posisjonen som er årsaken til deltagelsen.

Den politiske geografen Rachel Woodward har påpekt hvordan studiet av militære geografier har hatt liten synlighet innenfor nåtidig samfunnsgeografi og at militære geografier er lite forsket på til tross for betydningen av dem. Woodward har videre argumentert for hvordan kritisk militærgeografi ikke bare skal beskrive utfallet av militærmakt og kontroll, men også forklare “*the origins of that control and the mechanisms by which it operates*” (Woodward 2005, 731). Ved å se på hvordan Norge utøvde nasjonal kontroll på politisk og militært nivå ved deltagelsen i Libya kan dette bidra til å vise de forhold som både ligger til grunn for, og som påvirker den nasjonale kontrollen i en internasjonal operasjon.

En geografisk tilnærming til politikk og bruken av militærmakt kan derfor bidra til å bedre den kontekstuelle forståelsen av politiske prosesser, og hvordan de gir utslag i nasjonale prioriteringer i en internasjonal operasjon. Militær maktanvendelse er et resultat av politiske prosesser og politiske forpliktelser som kan forklares med bakgrunn i en stats geopolitiske og geografiske posisjon. Det politiske kan derfor ikke løsrives fra det geografiske, like lite som det militære kan løsrives fra det politiske. Som det er blitt påpekt av en anerkjent militærteoretiker: «*The causes of war are always political*» (Huntington 1957, 65). Trekkes dette

utsagnet noe lenger kan det sies at for Norges deltagelse i *ikke-eksistensielle* konflikter vil årsakene til *deltagelse* i krig også være politiske.

2.2 En *case-studie* av den norske deltagelsen

Denne oppgaven vil være en *case-studie* hvor den norske deltagelsen, og de forhold som har vært relevante for utøvelsen av nasjonal kontroll presenteres. Dette er fordi en *case-studie* kan være godt egnet for å gi detaljerte fremstillinger av kontekstuelle faktorer (George & Bennett 2005). Ved *case-studier* bør forskeren i størst mulig grad gjøre analysen gjennomslukt ved å vise hvordan datainnsamlingen har foregått slik at leseren selv kritisk kan revurdere den (George & Bennett 2005). Dette er gjort ved at den empiriske fremstillingen presenteres som *thick descriptions*, tykke beskrivelser, hvor tilgjengelig informasjon blir presentert, og er gjort i tråd med hvordan kvalitativ geografisk forskning søker å vektlegge ulike meninger og tolkninger, fremfor å fremheve en dominerende tolkning eller representasjon (Winchester & Rofe 2010). Dette vil si at ikke bare selve hendelsen blir beskrevet, men at den blir satt inn i en detaljert kontekst som kan bidra til at leseren selv kan tolke hendelsene, eller beskrivelsen av dem. Tilnærmingen har vært styrt av et ønske om å gi en detaljert fremstilling av de prosessene som formet den norske deltagelsen, fordi jeg selv har savnet en beskrivelse av hvordan dette har foregått, også i tidligere operasjoner. Dette er i denne fremstillingen gjort ved at det i de empiriske kapitlene (kapittel 4-6) aktivt er benyttet sitater fra intervjuer, seminarer og andre fremstillinger (taler, avisartikler og så videre), samt at militære og politiske fremstillinger er forsøkt presentert parallelt der dette har vært mulig.

Case-studier er nyttige for å forstå konkrete forhold ved et fenomen, for å utvikle og teste teori, og fordi de kan bidra til å utdype forklaringer av fenomen som påvirkes av en rekke faktorer på ulike nivåer (Baxter 2010). Kritikk mot *case-studier* som denne kan være at de kan være lite generaliserbare, da de først og fremst bidrar til å gi en detaljert fremstilling av én hendelse, eller periode. *Casen* er derfor ikke nødvendigvis representativ for fenomenet det forskes på. Slik deltagelsen i Libya var, og hvordan nasjonal kontroll ble utøvd i denne operasjonen, vil dette ikke nødvendigvis være representativt for hvordan nasjonal kontroll vil bli utøvd i andre operasjoner. Likevel kan *case-studier* bidra til innsikt og funn som kan overføres til andre *case* på grunnlag av analytisk generalisering, dersom forklaringene fremstår som troverdige (Baxter 2010). At *case-studien* er rikt fremstilt og godt beskrevet gjør at den kan være nyttig for videre studier, og eventuelle komparative *case-studier*.

Tilnærmingen har vært kvalitativ, ved at jeg har gått i dybden på ulike prosesser ved denne ene *casen*, og brukt et vidt spekter av tekster, kvalitative intervjuer og observasjon som hovedkilder for å tilegne meg informasjon. Denne intensive forskningen som går i dybden for å se hva aktører gjør, og hvorfor og hva som bidrar til endring i aktør og kontekst, er også kjennetegnet for kvalitativ samfunnsforskning (Bradshaw & Stratford 2010).

Under arbeidet med denne oppgaven må det sies at veien i stor grad ble til mens jeg gikk. Jeg har hatt en utforskende tilnærming til problemstillingen. Dette fordi jeg i begynnelsen av arbeidet med denne oppgaven hadde begrenset kunnskap om hvordan den nasjonale kontrollen var blitt utført i både denne og tidligere operasjoner. Jeg visste også lite om hvilke forhold som påvirket den. De første månedene var preget av et dypdykk i tilgjengelig informasjon om operasjonen, og teori som kunne være relevant. Denne tilnærmingen beskrives som «*soaking and poking*», og er nyttig for å kunne bygge et narrativ, og konstruere en tidslinje for relevante hendelser (George & Bennett 2005, 89). Slik kan en komme nærmere, og synliggjøre det det forskes på. Dette var nyttig for å forme tilnærmingen, og for å finne teori som kunne være egnet til å bedre forstå og forklare de forholdene som påvirket den nasjonale kontrollen, uten at jeg på forhånd var styrt av gitte teorier og hypoteser om hva som ville være den rette veien å gå.

Den konkrete beskrivelsen av hvordan den politiske og militære kontrollen ble utøvd vil kan hende være av begrenset generell gyldighet og kanskje lite overførbart isolert sett, men likevel ha en gyldighet, og være reliabel for hvordan nasjonal kontroll ble utøvd i akkurat denne operasjonen. Den analytiske generaliseringen, og noen av funnene kan være overførbare, og slik ha en ekstern gyldighet ved at de kan si noe om de forholdene som påvirker norske utenriks- og sikkerhetspolitiske prioriteringer, hvordan nasjonal kontroll blir utøvd.

2.3 Forskerens rolle

Often, what passes for analysis is merely an expression of one's life experiences applied to a specific issue. From that sin stems another – that of selecting facts and insights to defend a particular vision. To this dilemma there may be no solution (Kaplan 2003, Forord).

Som vist over handler fremstillinger om representasjoner. Alle representasjoner har en opprinnelse. De kommer fra et sted og en kontekst og ofte med et formål. Under hele arbeidet med oppgaven har jeg hele tiden vært bevisst dette. Jeg har forsøkt å gå inn i dette med en

åpen tilnærming som handlet om å forstå hvordan nasjonal kontroll ble utøvd i denne operasjonen, og hvilke faktorer som har påvirket den nasjonale kontrollen i ulike faser.

Fra mars 2012 og frem til ferdigstillingen av oppgaven har jeg vært tilknyttet Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) som mastergradsstudent. Det må likevel presiseres at denne oppgaven er fullt og helt min fremstilling. Den er ikke en del av instituttets forskning, og det har ikke pågått parallell forskning på Libya-operasjonen på FFI i den tiden jeg har vært tilknyttet instituttet.

Min tilhørighet til FFI har gitt meg en lærerik ramme i et sikkerhetspolitisk miljø, og en mulighet til å delta på seminarer jeg kanskje ikke ellers hadde hatt tilgang til. Dette innebar at jeg fikk tilgang til et miljø, som ellers kan være lite tilgjengelig for samfunnsvitenskapelig forskning. Tilstedeværelse på en rekke seminar, konferanser og møter har vært viktig i denne prosessen, da dette har gitt meg muligheten til å komme i kontakt med en rekke ulike aktører. Å kunne være en del av dette miljøet bidro til at jeg fant sentrale *døråpnere* som har vært avgjørende for det videre arbeidet. Denne tilgangen fra *innsiden* kan ha bidratt til at jeg kanskje fikk tilgang til informanter og informasjon, som ikke hadde vært mulig, eller mindre tilgjengelig dersom jeg kom fra *utsiden*. Tilgangen til informanter som tok del i operasjonen, og deres erfaringer har vært avgjørende for å kunne skrive denne oppgaven. Likevel har oppgavens tema vært et nytt felt for meg, og i intervjusituasjoner har jeg likevel hatt en posisjon fra *utsiden* ved at jeg har hatt begrenset kunnskap om feltet i motsetning til både politiske og militære informanter. Fordelen med denne posisjonen fra *utsiden* kan være at jeg som forsker hadde en annen kritisk distanse, enn jeg hadde hatt dersom jeg over tid hadde vært *sosialisert* i dette miljøet.

Tilknytningen, og tilgangen til dette miljøet har kanskje ført til at jeg har laget en fremstilling som har blitt preget av de militære erfaringene. Dette trenger likevel ikke bety at fremstillingen er ensidig. Min erfaring har vært at ved å la informantene få komme med sine erfaringer har de belyst de utfordringene de har erfart med et ønske om en større åpenhet rundt temaet og deres arbeid. Denne åpenheten og deres kritiske refleksjoner har hele tiden for meg vært med på å styrke min motivasjon for å dokumentere deltagelsen, og gjort meg tryggere på min rolle som kritisk forsker. Nettopp fordi informantene selv har hatt en kritisk og reflektert tilnærming til det oppdraget de selv tok del i, og har bidratt med så detaljert informasjon at jeg som forsker selv har kunnet bli i bedre stand til å foreta en kritisk vurdering av prosessene. Selv om denne fremstillingen kan ha blitt fremstilling preget av

Forsvarets erfaringer er dette også gjort bevisst, nettopp for å synliggjøre og nyansere den politiske fremstillingen av den norske deltagelsen som en suksesshistorie.

Å vurdere hvilken fremstilling som er den mest «riktige» er selvsagt en utfordring for forskeren. Alle fremstillinger kommer fra et sted, likevel er forskeren en aktør som kan ha en bredere forståelse for å kunne foreta en vurdering av om de enkelte utsagn er sammenfallende, og for å bidra til en fremstilling som synes å være så nær som mulig det som virkelig skjedde, gitt den informasjonen som fremkommer i forskningsprosessen. Å skrive kritisk innebærer å være bevisst forskerens egen rolle og bevissthet til egen forståelse og tolkning av data, og det å være bevisst egen posisjonaltet (Hay 2010, 344). Min analyse vil imidlertid som alle analyser, være preget av de fremstillinger som blir gitt og de erfaringer jeg har gjort meg gjennom arbeidet med oppgaven. Gjennom hele prosessen har jeg forsøkt å være bevisst egne holdninger og min tilnærming til både tekster og informanter, og jeg har forsøkt å ha en åpen og utforskende tilnærming til ulike spor som har dukket opp underveis.

I tiden før operasjonen i Libya, og i den perioden Norge deltok med F-16 fly i operasjonen oppholdt jeg meg ikke i Norge, og fulgte heller ikke den norske deltagelsen. Hvordan Norge deltok, og dagsaktuelle diskusjoner gjennom operasjonen hadde jeg derfor ingen formening om da dette arbeidet begynte. Diskusjoner i media har blitt *sporet* i etterkant gjennom søk i artikler og debattinnlegg i hovedsakelig norske mediakilder. Disse fremstillingene av operasjonen, og den norske deltagelsen har vært styrende for tilnærmingen (sammen med mine informanter), og for de faser jeg etter hvert har valgt utforske nærmere. Jeg velger å se på denne «post-operasjon» tilnærmingen som en fordel, i den forstand at jeg hadde en mer nøytral tilnærming til operasjonen, enn jeg hadde hatt dersom jeg hadde fulgt debatten på nært hold da den var dagsaktuell.

2.4 Datainnsamling

På grunn av den korte avstanden i tid siden operasjonen fant sted, var det ved arbeidets start i liten grad publisert akademisk litteratur som belyste den norske deltagelsen. Dette gjorde at jeg tidlig begynte en utstrakt bruk av datainnsamling fra ulike mediakilder, både gjennom generelle nettsøk, og ved bruk av Retriever. Denne tilnærmingen har vært et forsøk på å spore de politiske prosessene. Bruken av mediakilder kan være av betydning spesielt når det gjelder nåtidige beretninger for å forstå konteksten til for eksempel uttalelser og dokument fra

politisk ledelse (George & Bennett 2005). Referater fra Stortinget, nyheter og pressemeldinger fra regjeringens nettsider har også blitt brukt hele veien i arbeidet.

Operasjonen i Libya ble gjennomført under Stoltenberg II-regjeringen, bestående av Senterpartiet (SP), Arbeiderpartiet (AP) og Sosialistisk venstreparti (SV). Det har derfor vært naturlig å ta utgangspunkt i de styrende dokumentene som ligger til grunn for denne regjeringen og de gjeldende styringsdokumentene for den sittende regjeringens utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Datainnsamlingen har i tillegg omfattet observasjon ved deltagelse på seminar og ulike møter hvor Libya-operasjonen har vært et tema, noe som har vært nyttig for å tilegne meg mer informasjon om operasjonen og for å få nærkontakt med de miljøene som kunne være relevante for forskningen.

Samlet sett har jeg forsøkt å drive en metodetriangulering ved å bruke ulike kilder og tilnærminger, både skriftlige og muntlige for både å bekrefte og å utfordre funn og fremstillinger (Hay 2010). Når det gjelder den norske deltagelsen har jeg i utstrakt bruk benyttet primærkilder med førstehåndskjennskap til operasjonen, fra både politisk og militært hold. For de deler av oppgaven der jeg beskriver operasjonen mer generelt har jeg i større grad benyttet sekundærkilder, og da hovedsakelig utenlandske kilder.

2.4.1 Utvalg av informanter

Informantene har jeg funnet gjennom deltagelse på seminarer hvor jeg enten har hørt vedkommende holde innlegg, eller ved at andre jeg har truffet har formidlet kontakt på grunnlag av det jeg har presentert om forskningen min. Andre informanter har jeg kommet frem til gjennom å lese avisartikler, eller andre publikasjoner og deretter oppsøkt dem på grunnlag av dette. I intervjuene har jeg bedt om innspill til andre som kunne ha vært relevante informanter. Ved et par anledninger har jeg vært så heldig at informantene selv har invitert med andre relevante aktører til intervjuet. Dette har selvsagt vært en utfordring for en uerfaren intervjuer, men det har likevel gitt et godt utbytte da dialogen mellom informantene har bidratt til grundige svar og spennende diskusjoner. Dette har bidratt til å utdype tema jeg i utgangspunktet hadde liten kunnskap om.

De fleste av informantene er fra Forsvaret. Dette har ulike forklaringer. En av dem er at det gjennom operasjonen var Forsvaret som stod for den militære kontrollen, og derved hadde

ansvaret for hvordan de norske flyene ble benyttet. En annen er at det var betydelig flere aktører i Forsvaret som hadde en aktiv rolle i utøvelsen av nasjonal kontroll, enn det var i politisk ledelse. De politiske prosessene er i større grad belyst gjennom åpne kilder, fordi det også har vært betydelig mer utfordrende å få relevante politiske kilder, og kilder fra embetsverket til å bidra. Av regjeringspartiene har de kildene i Senterpartiet som har vært vurdert som relevante for studien valgt å ikke delta. Informanter fra de andre regjeringspartiene, AP og SV, har valgt å ta del i studien. Som de empiriske kapitlene vil vise er det SV og AP som har vært mest synlige i den offentlige debatten, og det viktigste har derfor vært å få innspill fra disse partiene. SPs manglende representasjon kan være en svakhet, men da partiet tradisjonelt ikke har hatt en fremtredende rolle i utenriks- og sikkerhetspolitiske anliggende er ikke dette vurdert som avgjørende for fremstillingen. Denne vurderingen kan understøttes av Ida Marie Omas forskning på Stoltenberg II-regjeringens beslutninger om styrkebidrag til ISAF, hvor det synliggjøres hvordan Senterpartiet har hatt en mindre synlig rolle enn SV, og at SPs prioriteringer vedrørende deltagelse i Afghanistan i stor grad har vært sammenfallende med APs prioriteringer (Oma 2011).

De militære informantene er førstehåndskilder på hvordan den nasjonale kontrollen ble utøvd, og de militære prosessene er ellers lite belyst i tilgjengelig litteratur. Da jeg etter hvert erfarte at noen av informantene var benyttet i andre tekster om operasjonen, forsøkte jeg å finne andre informanter for slik å få flere «stemmer» i forskningen på dette temaet.

De fleste av informantene deltar med fullt navn, men tre er blitt anonymisert. Dette har vært nødvendig både på grunn av ønske fra informantene selv, og på grunn av stillingene de hadde under operasjonen og fortsatt har. Disse kildene blir likevel benyttet fordi deres bidrag belyser prosesser jeg ellers ikke hadde fått innsikt i uten deres deltagelse.

Alle informanter har blitt opplyst om min tilknytning til både UiO og FFI og samtykket i å delta. Det er presisert at oppgaven er min egen, og ikke en del av FFIs forskning. De norske informantene har blitt bedt om å godkjenne sitater, eller den informasjon som er blitt benyttet i oppgaven. De har og fått anledning til å presisere utsagn, så lenge dette ikke har medført endring av meningsinnhold. Dette er gjort av hensyn til informantene, og for å gi dem en anledning til å skjerme det som kan ha vært sensitiv informasjon. På grunn av studiens art har dette vært nødvendig. Der hvor informantene har fått lese konteksten der de selv er benyttet, har utsagn fra andre informanter vært anonymisert slik at de selv ikke har hatt anledning til å vite hvem som har bidratt med annen informasjon. Deres godkjenning av sitatene har slik

vært uavhengig av *hvem som har sagt hva*. Utenlandske informanter har fått henvendelsen om å delta skriftlig via e-post, og har ved å svare bekreftet at de tar del i oppgaven. Prosjektet er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

De aller fleste av informantene har jeg kun truffet i intervjusituasjonen, og for de aller fleste har dette vært det første og eneste møtet. Noen har jeg truffet tilfeldig på seminarer og lignende i forkant, eller i etterkant av intervjuene. Dette presiseres for å synliggjøre det jeg anser som et objektivt forhold siden relasjonen mellom informantene og meg har vært styrt av intervjusituasjonen og ikke av andre relasjoner. To av informantene har jeg av naturlige årsaker hatt regelmessig kontakt med på grunn av deres tilknytning til FFI, men deres bidrag har vært av en mer generell karakter, og har derfor ikke påvirket min tilnærming.

Oversikt over informantene og deres relevans for oppgaven, samt eksempel på intervjuguide finnes som *Vedlegg II og III*.

2.4.2 Intervju

Dybdeintervjuer hvor informantene får anledning til å komme med utfyllende svar og betraktninger kan bidra til å gi en bedre forståelse av prosesser som har foregått (Gerring 2007). Intervjuene har derfor vært min viktigste kilde til informasjon om den norske deltagelsen, og prosessene knyttet til denne.

I de første intervjuene valgte jeg å gjennomføre semistrukturerte intervju med en intervjuguide som ble tilpasset den enkelte informant, men med overordnede temaer som ble tatt opp i alle intervjuene. Ved å benytte semistrukturerte intervjuer kunne jeg som intervjuer ha kontroll på intervjuets gang, og i tillegg ha en viss fleksibilitet i intervjusituasjonen dersom informantene kom med relevante innspill jeg ønsket å ta videre. Etter de første intervjuene innså jeg at enkelte spørsmål kunne være noe ledende, dette har jeg forsøkt å korrigere underveis. Etter hvert fikk intervjuene et mer ustrukturert preg. Med det mener jeg at at det i mindre grad var en styrende rekkefølge for de spørsmål som ble stilt. Intervjuene ble mer drevet av informantene og spørsmålene ble tilpasset den tematiske utviklingen av intervjuet fremfor at intervjuet ble gjennomført i en spesifikk form (Hay 2010). Dette var et resultat av at jeg som intervjuer etter hvert ble tryggere i min rolle, ved å bli flinkere til å lytte til de spørsmål informantene tok, og at jeg ble mer kvalifisert til å følge ulike retninger intervjuet. Det at jeg var tryggere på min rolle, og på temaet gjorde at jeg også ble tryggere på å styre intervjuet

tilbake til de overordnede tema dersom vi beveget oss (for langt) utenfor intervjuguiden. Fordi informantene belyste ulike roller og prosesser ble dette vurdert som hensiktsmessig. Dette førte også til at spørsmålene mine ble mindre dominerende i intervjusituasjonen. Dette krevde mer forberedelser fra min side, men etter hvert var jeg bedre forberedt fordi jeg hadde jobbet lenger med problemstillingen, og hadde en betydelig bedre intervjuerfaring enn ved starten av arbeidet. I møte med så godt som samtlige informanter har det kommet frem ny informasjon og momenter jeg har prøvd å følge opp.

Der informantene har tillatt det har jeg tatt lydopptak. Dette ble gjort fordi jeg da kunne slappe mer av i intervjusituasjonen siden alt ikke trengte å noteres, dette gjorde og at det ble enklere å fokusere bedre på hva informanten sa. I tillegg er opptakene en forsikring for både meg og informantene for å kunne gjengi korrekte sitater, og i etterkant ha muligheten til å lytte på intervjuet. I de intervjuene der båndopptaker ikke har blitt brukt har jeg skrevet notater for hånd. Totalt har jeg formelt intervjuet 19 informanter, og blant disse er det fem intervjuer hvor jeg av ulike årsaker ikke har benyttet lydopptak.⁶ De intervjuene hvor jeg benyttet lydopptak transkriberte jeg innledningsvis hele intervjuet, men på grunn av antall og lengde på intervjuene foretok jeg en revurdering på grunn av tidsbruken dette krevde. Jeg valgte å skrive ned intervjuet noe mindre detaljert, for så å transkribere de deler jeg anså som mest relevante for oppgaven. I fremstillingen har jeg ikke skilt mellom intervjuene som er transkribert, og de hvor jeg ikke kunne benytte lydopptak. Grunnen til at dette ikke er blitt gjort er at informantene har fått anledning til å presisere setninger, og gjøre uttalelsene tydeligere enn de opprinnelig var. Jeg har forsøkt å oppmuntre informantene til i all hovedsak å beholde den opprinnelige muntlige formen. Jeg ber derfor leseren være forberedt på at muntlige formuleringer har en annen form, enn dersom informantene hadde fått tid og anledning til å formulere seg skriftlig. Sitatene må derfor leses som akkurat det de er; deler av en lang samtale om et alvorlig tema.

2.5 Utfordringer og erfaringer

Det å få tak i enkelte informanter, få avtalt og gjennomført intervju og sitatsjekk har vært en utfordring, dette gjaldt spesielt for de politiske informantene. Dette har gjort prosessen tid-

---

⁶ I tillegg til informantene som er formelt intervjuet har jeg benyttet seks andre informanter hvor informasjonsinnhentingen har foregått gjennom e-post korrespondanse, eller i form av samtaler om temaet.

krevende og har bidratt til en lengre datainnsamlingsperiode enn jeg opprinnelig hadde sett for meg.

Mange av informantene kan anses som autoriteter, både politisk og militært, og samtlige informanter må karakteriseres som fagpersoner. Dette har bidratt til at det har vært utfordrende å være tilstrekkelig faglig forberedt til å kunne stille gode spørsmål. I selve intervjusituasjonen har jeg likevel ikke oppfattet det asymmetriske forholdet som problematisk. I den grad det har vært asymmetriske utfordringer har dette vært mest preget av min manglende fagkunnskap. En rekke av informantene har, eller har hatt roller som gjør at de har en viss erfaring med å bli intervjuet av både studenter og journalister. For enkelte av informantene ble dette synlig ved at de hadde god erfaring i å svare på spørsmål, eller rett og slett i det å ikke svare på spørsmål. Det hendte at spørsmål ble unngått ved å snakke om andre temaer, men dette bidro likevel til å gi meg nyttige innsikter, og annen informasjon informantene selv ønsket å dele, som jeg kanskje ellers ikke hadde fått.

Den største utfordringen gjennom oppgaven, og i ferdigstillingen av den har vært å håndtere sensitiv informasjon. Dette har medført at jeg har utøvet en viss sensur for å skjerme informantene, og for å unngå at sensitiv informasjon ikke er blitt benyttet. Dette har vært en vanskelig, men nødvendig prosess. Selv om noe informasjon ikke har kunnet blitt aktivt benyttet i oppgaven, har denne informasjonen likevel bidratt til å gi meg en grundigere bakgrunnsforståelse for de prosessene jeg har studert, og kan slik ha bidratt til å styrke oppgavens reliabilitet. I den siste fasen av skriveprosessen har de empiriske kapitlene som i størst grad omhandler den militære kontrollen (kapittel 5 og 6) blitt oversendt Forsvarsstaben for å få en vurdering på at sensitiv informasjon ikke er blitt brukt. Dette er gjort av respekt for mine informanter, og for å ivareta nødvendige hensyn rundt knyttet til dette. Enkelte utsagn har jeg vært i tvil om jeg kunne benytte. Dette overlot jeg til informantene selv å vurdere, siden de selv hadde bedre forutsetninger for dette enn meg. Av de sitater jeg har ønsket å benytte i oppgaven, er det kun en liten «håndfull» som ikke er kommet med i fremstillingen. Informantene har stått ved deres fremstillinger.

I forkant av prosessen var det flere rundt meg som uttrykte skepsis for informasjonsinnhenting knyttet til disse temaene på grunn av sensitivitet og gradert informasjon. Min erfaring har likevel vært at informantene har hatt en åpen innstilling der dette ikke har gått på bekostning av gradert informasjon. Dette har bidratt til at denne oppgaven har kunnet bli skrevet. En interessant betraktning er at det fra militær side har vært en større åpenhet rundt

prosessene, enn fra politisk side. Dette kan i seg selv kanskje illustrere noen av de mange utfordringene nasjonal kontroll innebærer. Likevel har både politiske og militære informanter, forskere og andre uttrykt entusiasme og nysgjerrighet rundt prosjektet, fordi dette er et forsøk på å dokumentere deltagelsen fra både militær og politisk side. Dette har for meg vært en viktig motivasjonsfaktor.

Den tilnærmingen jeg har hatt til datainnsamling og til temaet, fremstår fortsatt for meg som riktig. Fordi en bred kvalitativ tilnærming ved bruk av ulike metoder for datainnsamling har vært nødvendig for å finne informasjon om disse prosessene. De politiske prosessene kunne ideelt sett vært mer detaljerte, men ut fra den innsats som lagt ned for å komme i dialog, og få gjennomført intervju med politiske informanter har dette vist seg å være vanskelig. Som en sammenligning kan jeg si at for informantene i embetsverk, og fra Forsvaret tok det gjerne en til to uker fra kontakt var etablert, til intervju var gjennomført, eller avtalt. For de politiske informantene tok dette gjerne flere måneder, selv om intervjuforespørslene ble aktivt fulgt opp. Antallet politiske informanter er færre enn ønsket, men jeg anser likevel verdien av de deltagende politiske informantene som høy, fordi de har hatt med førstehåndserfaring til de politiske prosessene under og i forkant av operasjonen.

Fremstillingen av den militære kontrollen er mer detaljert enn fremstillingen av den politiske kontrollen, dette kan og forklares med at det var de militære som hadde den daglige nasjonale kontrollen av hvordan de norske flyene ble benyttet i operasjonen. At det militære aspektet ved den nasjonale kontrollen blir detaljert beskrevet gjør og at de erfaringer og funn som blir presentert vedrørende den militære kontrollen kan fremstå som troverdige. Ved å fremstille de politiske og de militære erfaringene parallelt mener jeg selv at dette er med på å styrke oppgavens realitet. At de politiske, og militære informantenes fremstillinger av operasjonen har vist seg å være så sammenfallende som de i stor grad er, anser jeg også som en styrke for reliabiliteten.

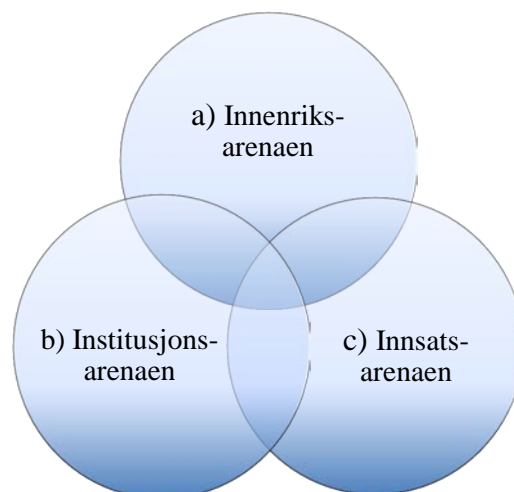
3 Teoretisk tilnærming

Dette kapitlet vil belyse teori som er relevant for problemstillingen. Innledningsvis vil jeg presentere forklaringsmodellen, *sammenvevde spill*, som viser hvordan ulike utenriks- og innenrikspolitiske forhold kan virke forklarende på en stats sikkerhetspolitiske prioriteringer. Denne modellen vil bli brukt i kapittel 7 for å analysere de prioriteringer som kan ha hatt betydning for hvordan den nasjonale kontrollen ble utøvd. Videre vil jeg kort vise hvordan *sivil-militære* relasjoner belyser forholdet mellom det militære og det politiske. Dette vil også være relevant i den avsluttende diskusjonen siden denne relasjonen også kan virke forklarende på, og synliggjøre hvordan den militære kontrollen ble utøvd. Deretter vil jeg gi en kort innføring i *politisk kontroll og militære operasjoner*. Dette delkapitlet vil vise både politiske og militære utfordringer og forutsetninger som ligger til grunn for utøvelsen av nasjonal kontroll når en stat velger å sende styrker til en internasjonal operasjon. Delkapitlets funksjon er å gi leseren bedre forutsetninger for å forstå de empiriske kapitlene. Det avsluttende delkapitlet vil derfor i liten grad bli aktivt benyttet videre i oppgaven.

3.1 Sammenvevde spill

Anvendelse av militær makt er politikk, og de politiske målsettingene er alltid overgripende for en militær operasjon eller kampanje. Den politiske rammen har både en nasjonal og en internasjonal dimensjon. Nasjonalt utformes de politiske målsettingene ved avveininger mellom en rekke ulike hensyn, som hjemlig opinion, opposisjon og media (Forsvarsstaben 2007, 30).

Det er en rekke faktorer og hensyn som avgjør hvordan en regjering opptrer i utenriks- og sikkerhetspolitiske anliggende. Utdraget over, fra Forsvarets fellesoperative doktrine, viser hvordan nasjonale og internasjonale forutsetninger er av betydning for utformingen av en militær operasjon. For å illustrere hvordan ulike faktorer og aktører påvirker en stats handlinger og prioriteringer har statsviteren George Tsebelis utviklet en modell som handler om sammenvevde spill, *nested games* (Tsebelis 1990). Sammenvevde spill kan beskrives som spill på ulike arenaer, som samlet kan bidra til å forklare en stats prioriteringer også ved deltagelse i internasjonale operasjoner. I denne sammenheng kan dette defineres som ulike spill som pågår på a) innenriksarenaen, b) institusjonsarenaen, og c) innsatsarenaen, og kan illustreres slik det er vist i figur 1 (ibid.).

Figur 1: Sammenvevde spill (som illustrert i Figur 3.1 i Kjølberg & Nyhamar 2011, 14)

Tsebelis modell synliggjør hvordan parallelle politiske spill overlapper ulike arenaer som samlet påvirker en stats utenrikspolitikk. Modellen er basert på en antagelse om at menneskelig aktivitet er målorientert og instrumentell, og at både individuelle og institusjonelle aktører søker å maksimalisere egen måloppnåelse. I modellen kommer dette frem gjennom hvordan en stat som aktør retter oppmerksomheten mot ulike arenaer, hvor staten har ulike interesser (Tsebelis 1990, 6-7). Denne tilnærmingen kan derfor brukes som en tilnærming for å forstå en stats prioriteringer, ut fra hvilke arenaer som i ulik grad kan være styrende for en stats handlingsrom (Tsebelis 1990, 5). Ved å se nærmere på en stats samlede opptreden på ulike arenaer kan dette kaste lys over prioriteringer og strategier som isolert sett kan fremstå som lite rasjonelle, men som likevel kan fremstå som rasjonelle i en større sammenheng. Modellen egner seg for se på hvilke utenriks-, og innenrikspolitiske forhold som virker inn på en stats politikk, og hvordan dette gir seg utslag i statens prioriteringer på de ulike arenaene.

Utfallet av internasjonale operasjoner kan bety mindre for små stater enn for store. Institusjonsarenaen og innenriksarenaen er derfor ofte av en større betydning for små stater, enn for stormakter. Matlary har påpekt hvordan «interessen for gjenvalg og popularitet står i direkte kontrast til krigens strategiske krav» (2012, 115), og viser hvordan innenrikspolitiske hensyn kan være mer tungtveiende enn for eksempel innsatsen i innsatsområdet. Utenrikspolitikk er ikke det som i norsk politikk samler stemmer, og politikerne i en småstat søker i større grad å ivareta statens samlede utenrikspolitiske og innenrikspolitiske interesser. En regjeringers forhold til hjemmeopinionen kan ikke sees bort fra, og korrigeringer i utenriks-

politikk på grunnlag av innenriksforhold er derfor noe av det som kan skille en småstats prioriteringer fra større maktens prioriteringer (Elman 1995). Deltagelse i internasjonale operasjoner kan medføre politisk risiko på hjemmebane. Innenrikspolitisk støtte, og legitimeringen av en stats bidrag er derfor av stor betydning i den stat som skal sende styrker til internasjonale operasjoner (Kjølberg & Nyhamar 2011). For små stater er institusjonsarenaen av betydning fordi små stater, som Norge, i større grad enn stormakter avhenger av institusjoner som FN for å sikre egne interesser, og sikkerhetsfellesskap som NATO for å ha sikkerhetsgarantister ut over statens egen forsvarsevne. For Norge som baserer seg på NATO som sikkerhetsgarantist er det derfor viktig å ta del i internasjonale operasjoner som bidrar til å styrke alliansen. Deltagelse med relevante bidrag i internasjonale operasjoner kan sees som en investering som kan være gunstig for å søke større innflytelse rundt egne interessefelt (Græger 2009; Matlary 2012). Deltagelse kan i så måte relateres til en politisk hensikt, som ikke nødvendigvis kan begrunnes med interesser i innsatsområdet (Leraand 2012, 308), men av interesser knyttet til forholdet til den, eller de institusjonene som står for operasjonen. Det å være del av et alliansefellesskap kan derfor sees som et resultat av et ønske og behov for å øke egen sikkerhet. Små stater kan derfor sies å ha en politisk strategi for deltagelse i militære operasjoner som i høy grad er preget av ønsket om støtte fra allierte dersom det skulle være nødvendig (Bailes 2009; Kjølberg & Nyhamar 2011). Å tidlig signalisere deltagelse, og å delta i internasjonale operasjoner har vært av politisk betydning for Norge, og har tidligere blitt synliggjort gjennom deltagelse i Kosovo i 1999, og i Afghanistan i 2001 (Leraand 2012, 309). Dette kan vise til betydningen av institusjonsarenaen for Norge som småstat.

3.2 Forholdet mellom det politiske og det militære

Et ofte benyttet og illustrerende sitat som belyser betydningen av forholdet mellom det politiske og det militære kommer fra den franske statsministeren George Clemenceau (1814-1929): «*La guerre! C'est une chose trop grave pour la confier à des militaires*» (Suarez 1932, 181).⁷ I de krigene Clemenceau ledet utøvde han politisk kontroll gjennom en tett oppfølging av staben. Han stilte spørsmål om detaljer, ikke bare i forhold til handlinger, men også i forhold til den større betydningen for å kunne danne seg en best mulig forståelse av både krigens gang og konsekvensen av de militære handlingene (Cohen 2003, 65, 118). Dette for å

---

⁷ «Krig! Er en for alvorlig sak til å bli overlatt til generalene» (egen oversettelse).

kunne ha en tett kontroll på det militære, og for å følge med på krigens utvikling. Dette er viktig fordi militære beslutninger kan ha uante politiske implikasjoner (Huntington 1957, 72-73), og fordi det er staten som setter de overordnede målene for bruken av militærmakt. Likevel er det et betydelig område hvor den militære strategien og det politiske er overlappende. Det betyr at anvendelsen av militærmakt bør være et ledd i en strategi med tydelig definert måloppnåelse og bevissthet rundt effekten av de mål som kan engasjeres. Noe som i seg selv kan være en utfordring når bidrag blir avgitt til internasjonale operasjoner. Dette er også påpekt av den prøyssiske generalen Carl von Clausewitz ved at det å fremme det militære løsrevet fra politiske antagelser og forutsetninger ikke er mulig (Clausewitz 1976, [1832]). Skillet mellom det militære og det politiske bør derfor ikke være for markant (Cohen 2003, 263).

Karakteren på de sivil-militære relasjonene kan være forklarende for samvirket som finner sted i rommet mellom det politiske og det militære ved deltagelse i krig, eller konflikt, og det er derfor viktig å se på hvordan dette samspillet fungerer ved deltagelse i internasjonale operasjoner. Likevel er det slik at når en stat tar del i en konflikt medfører dette ofte en økning i den militære innflytelsen (Finer 2002, 72). Dette må sees i sammenheng med at dette er et naturlig resultat av at det militære normalt sett har den beste forståelsen for effekten av militærmakt, og hvordan den best bør utøves og under hvilke forutsetninger. I forkant av et oppdrag er derfor militære planleggere avhengige av å bli gitt en politisk *guiding* for en ønsket slutt-tilstand, for slik å best mulig kunne rette de militære operasjonene mot denne (Kometer 2012). Krigens nytte er avhengig av hvordan militærmakten anvendes for å oppnå den politiske hensikten som ligger til grunn for bruken av den. Samtidig er det ikke til å komme bort fra det Cohen poengterer at: «*The simple and brutal fact remains that force works by destroying and killing*» (Cohen 1994, 122). Krig handler om ødeleggelse, nettopp derfor stiller også dette krav til en sterk politisk bevissthet knyttet til bruken av militærmakt. De militære lederne vil på vegne av staten være ansvarlige for gjennomføringen av en operasjon, men så lenge disse avgjørelsene er tatt i samsvar med de politiske føringene betyr dette at det er de politiske myndigheter som har ansvaret for hvordan den nasjonale styrken deltar i en operasjon (Ku & Jacobson 2000, 27; Mingst 2003, 65).

Av litteratur som omhandler den sivile, eller politiske kontrollen over det militære er det spesielt to retninger, eller modeller som har fått stor betydning. Statsviteren Samuel Huntington og militærsosiologen Morris Janowitz står for to ulike tilnærminger til hvordan

den politiske kontrollen over det militære *bør* være. Huntingtons tilnærming er preget av det som kan defineres som en objektiv kontroll, hvor det politiske og det militære har adskilte roller som henholdsvis besluttede og utøvende organ (Heier 2013 (ikke publisert)). Janowitz's tilnærming er preget av at det bør være et betydelig tettere samvirke mellom det politiske og det militære, med hovedargumentet om at det militære bør ha tette bånd til det sivile samfunnet, og slik i større grad bli styrt i gjennom en subjektiv sivil kontroll av det militære og gjennom det militæres interaksjon med det sivile samfunnet (ibid.). Huntingtons tilnærming er preget av ideen om at militære midler og politiske mål kan adskilles, og at soldaten som tjener av staten helst bør skjermes fra det politiske (Norheim-Martinsen 2009). Denne tilnærmingen kommer derfor i et motsetningsforhold til Janowitz's som vektlegger at det militære bør ha en sterkere kobling til det politiske, fordi det militære da i større grad vil utføre sine oppgaver med en bevissthet som og reflekterer statens politiske prioriteringer (Janowitz 1960). Som Janowitz selv beskriver offiseren:

He is subject to civilian control, not only because of «the rule of law» and tradition, but also because of self-imposed professional standards and meaningful integration with civilian values (Janowitz 1960, 420).

Denne betraktningen viser både til offiserens tradisjonelle rolle som tjener av staten, men også rollen offiseren har basert på både profesjonsstolthet og hvordan sivile verdier og normer påvirker offiserens profesjonsutøvelse.

For den politiske kontrollen av det norske forsvaret argumenterer Tormod Heier ved Forsvarets høyskole for at de to tilnærmingene har påvirket det norske Forsvaret ulikt, på ulike nivåer (Heier 2013 (ikke publisert)). Heier viser til hvordan Forsvarets øverste ledelse, på politisk og militærstrategisk nivå,⁸ siden 2003 har vært integrert i Forsvarsdepartementet, og slik er strukturelt i tråd med en tankegang preget av Janowitz. Likevel viser han til at det lenger ned i kommandokjeden, på det operasjonelle og taktiske nivået kan se ut til at Huntingtons tilnærming, som i større grad skiller det politiske og det militære har fått en økt innflytelse, og at samfunnets påvirkning derved i mindre grad definerer det militære på det operasjonelle og det taktiske nivået (ibid.). Dette gjør at Heier selv konkluderer følgende:

Med denne tosidigheten som bakteppe kan det hevdes at politisk kontroll i militær krisehåndtering kan oppleves ulikt i Forsvaret. Desto lenger ned i den militære

---

⁸ For en mer detaljert beskrivelse av de ulike nivåene vises det til side 26, og *Vedlegg IV*.

kommandokjeden krisen skal håndteres, desto mer blir politiske styringssignaler farget av taktiske og forsvarsgrenvise operative hensyn (Heier 2013 (ikke publisert), 6).

Heiers betraktninger om hvordan disse ulike tilnærmingene preger det norske Forsvaret er slik nyttige for å drøfte hvordan disse ulike tilnærmingene virket under Libya-operasjonen. Tilnærmingene til Janowitz og Huntington om hvordan den politiske, eller sivile, kontrollen av militære styrker bør virke og hvordan det militære bør forholde seg til det politiske er altså begge relevante for å se hvordan den nasjonale kontrollen har blitt utøvd under deltagelsen i Libya.

3.3 Politisk kontroll og militære operasjoner

Nasjonal kontroll innebærer et ansvar for både bidraget, det militære personellet og operasjonen som helhet (Ku & Jacobson 2000, 23), samtidig som integrasjon i multinasjonale strukturer medfører en mindre kontroll på nasjonale styrker (Haaland 2007). Politisk styring i denne type operasjoner bidrar derfor «til å redusere muligheten for at det militære oppdraget gjennomfører noe annet enn hva som er den politiske hensikt», hvordan dette løses i praksis er en utfordring politisk ledelse må forholde seg til hver gang norske styrker skal delta i internasjonale operasjoner (Henriksrud 2012, 10). Selv om det finnes, og er utviklet prosedyrer for deltagelse i internasjonale operasjoner er det likevel en rekke uklarheter rundt den praktiske gjennomføringen for nasjoner som deltar i internasjonale operasjoner (Ku & Jacobson 2000, 23). Deltagelse i internasjonale operasjoner innebærer derfor en rekke avgjørelser som må tas både nasjonalt, og internasjonalt (Ku & Jacobson 2000, 30). Å sikre at disse ulike avgjørelsene er i samsvar med hvordan en stat ønsker å delta nødvendiggjør en videre nasjonal kontroll på det nasjonale bidraget. Selv om bidrag formelt blir underlagt internasjonal kommando vil styrkene i praksis fortsatt ikke være fullstendig overgitt den internasjonale kontrollen (Ku & Jacobson 2003, 370-371).

Nasjonal identitet og gjeldende verdier og normer i en stat kan gjøre en stat mer disponert for å påta seg forpliktelser som deltagelse i internasjonale operasjoner, og den politiske kulturen kan i så måte legge til rette for deltagelse (Ku & Jacobson 2003, 370-371). Legitimitet og ansvarlighet må etableres, og reetableres i flere faser gjennom en operasjon, og her spiller den nasjonale viljen til å videreføre operasjonen inn (Ku & Jacobson 2003). Graden av vilje for demokratiske regjeringer til å bruke makt henger sterkt sammen med graden av innenriks støtte (Mingst 2003, 70). Bruken av nasjonale militære bidrag under internasjonal kommando

krever altså innenriks aksept, og dette er med på å forme innsatsen og omfanget på bidraget (Ku & Jacobson 2003, 380).

Samlet viser disse momentene vedrørende nasjonal kontroll noen av de ulike utfordringene nasjonal kontroll medfører og innebærer ved deltagelse i en internasjonal operasjon.

3.3.1 Nivåene i en militær operasjon

For å forstå hvordan en militær operasjon blir gjennomført, er det nødvendig å ha en forståelse av de ulike nivåer i en slik operasjon, og arbeidsdelingen mellom disse. En forståelse av nivåene og hva de innebærer vil i tillegg synliggjøre hvordan ulike nivåer er av betydning for nasjonal kontroll.

Militære operasjoner er kort forklart inndelt i fire ulike operasjonsnivå; a) politiskstrategisk, b) militærstrategisk, c) operasjonelt og d) taktisk nivå (Forsvarsstaben 2007, 32).⁹ Det er på det politiskstrategiske nivå de overordnede rammene og politiske målsettingene for en operasjon blir utarbeidet. Det militærstrategiske nivået er det overordnede militære nivået hvor det blir gitt fagmilitære råd til det politiske nivået og hvor det er en samordning av de militære virkemidlene som er disponible. På operasjonelt nivå blir de politiske målene operasjonalisert til gjennomførbare planer og operasjoner. Det taktiske nivået er det nivået som løser de konkrete oppgavene som blir gitt av de overordnede nivåene (ibid.). For å vise dette med den NATO-ledede operasjonen i Libya som et eksempel, ble de overordnede rammene utarbeidet av NATOs overordnede politiske organ, *North Atlantic Council* (NAC). Under denne operasjonen var Norge representert i NAC, altså på det politiskstrategiske nivået, og på taktisk nivå hvor det norske F-16 bidraget gjennomførte oppdrag. Norge hadde offiserer på det operasjonelle nivået, men deres oppgave var å følge operasjonen og rapportere til FOH i Norge, og tok ikke del i planleggingen av operasjonene som ble utført på dette nivået. Norge var derfor ikke aktivt representert ved hverken det militærstrategiske, eller det operasjonelle nivået under operasjonen, og hadde derfor liten innflytelse på de vurderingene som ble gjort der. Dette er av betydning for den nasjonale kontrollen nasjonal, fordi Norge da ikke hadde innflytelse på de vurderingene som blir gjort på de nivåene som planlegger operasjonen (Heier 2012; Henriksen 2013).

---

⁹ For en mer detaljert beskrivelse av de ulike nivåene vises det til *Vedlegg IV*.

3.3.2 Militære og politiske føringer for bruken av militærmakt

Et FN-mandat kan være et eksempel på en overordnet politisk føring som ligger til grunn for en militær operasjon. I tillegg til mandatet som autoriserer militærmaktbruk er det en rekke føringer, i tillegg til nasjonal og internasjonal lovgivning og folkerettslige forpliktelser som må ivaretas.

Engasjementsreglene *rules of engagement (ROE)*, som i internasjonale operasjoner er den viktigste instruksjonen for styrkene, er ett eksempel på operasjonsspesifikke føringer. Enkelt forklart viser engasjementsreglene til når, hvor og hvordan militærmakten skal anvendes (Tresch 2009, 126), og fungerer som generelle og objektive rammer for maktanvendelsen. Disse reglene utarbeides med bakgrunn i det mandatet som er gitt, ivaretar politiske hensyn og gir retningslinjer for når, og hvordan det militære har lov til å anvende militær makt i ulike situasjoner (Johansen & Staib 2009, 163). For at et militært bidrag skal være effektivt er det derfor viktig at hensikten med oppdraget er presist beskrevet, at de politiske målene er tydelige for det militære personellet og at det blir gitt gode engasjementsregler (Tresch 2009, 118).

Nasjonale begrensninger på den militære maktanvendelsen er ett eksempel på nasjonale føringer. Ved deltagelse i internasjonale operasjoner er det naturlig at stater har reservasjoner, eller bekymringer for hvordan større stater i operasjonen kan bruke sin posisjon for å fremme egne interesser på bekostning av svakere stater i operasjonen (Cohen 2003; Ku & Jacobson 2000, 29). Dette kan føre til at staten velger å sette såkalte *caveats* på deltagelsen (nasjonale begrensninger). Dette er føringer setter rammer for den nasjonale deltagelsen i en internasjonal operasjon. Nasjonale begrensninger kan ha bakgrunn i nasjonal lovgivning, humanitære hensyn, eller skyldes politiske forhold (Cohen 2003; Johansen & Staib 2009, 251). Slike begrensninger er den sterkeste muligheten en stat har til å utøve nasjonal kontroll på hvordan eget bidrag blir brukt i operasjonen. Nasjonale begrensninger kan derfor ofte være et resultat av manglende legitimitet for en operasjon (Egeberg & Kjølberg 2001). Som Dragsnes har påpekt: «Hensikten med å ha *caveats* er jo å sørge for at nasjonale interesser blir ivare tatt når man ellers ikke har mulighet til å påvirke» (Dragsnes 2012, 55). I forbindelse med operasjonen i Libya har han for eksempel påpekt hvordan det kunne vært nyttig om Norge hadde hatt en *caveat* med retningslinjer for bombing i Tripoli.¹⁰ Dette kunne vært gjort

---

¹⁰ Utfordringene knyttet til bombing i Tripoli vil bli videre utdypet i kapittel 5 og 6.

for å unngå at norske fly ble benyttet til å ta ut mål i for eksempel områder med tett bebyggelse, eller mål som ikke utgjorde en nært forestående trussel mot sivilbefolkningen, som for eksempel infrastruktur og kommando- kontrollfasiliteter.

Det har de siste årene blitt satt tydeligere krav til militær effektivitet ved deltagelse i internasjonale operasjoner, og for småstater er det ikke lenger godt nok å bare *delta* (Kjølberg & Nyhamar 2011, 17). At små stater i større grad bør delta i internasjonale militære operasjoner med *troverdige*, eller *tellende bidrag* ble tydelig signalisert i en tale av daværende amerikanske forsvarsministeren Robert Gates i 2011 (Gates 2011). Dette er også vektlagt i den siste langtidsplanen for Forsvaret for norsk deltagelse i internasjonale operasjoner (Forsvarsdepartementet 2011-2012, 7). Tellende bidrag kan ofte bety skarpe, og robuste bidrag, som er avgitt uten nasjonale begrensninger. I tillegg til å innebære større utfordringer for den nasjonale kontrollen kan slik deltagelse også innebære en høyere risiko for tap av egne soldater, tap av sivile, eller en høy synlighet som igjen kan føre til innenrikspolitiske konsekvenser. En sterkt forpliktende adferd i en allianse, som ved å delta uten *caveats*, kan medføre en redusert evne til muligheter for kontroll, og påvirkning av eget bidrag (Frost-Nielsen 2010). Det er derfor normalt at den nasjonale kontrollen øker ved bruk av robust militærmakt i internasjonale operasjoner (Ku & Jacobson 2003, Tabell 15.16, s.377).

3.3.1 Luftmakt og målutvelgelse

Air power is an unusually seductive form of military strength, in part because, like modern courtship, it appears to offer gratification without commitment (...) Furthermore, it appears that the imminent arrival of so-called nonlethal or disabling technologies may offer an even more appealing prospect: war without casualties (Cohen 1994, 109).

De siste års utvikling i våpenteknologier, og i luftmakt generelt, har bidratt til at luftmakt kan benyttes med en redusert risiko for sivile tap på grunn av muligheten for å gjennomføre angrep med høy presisjon. De siste årtiene har det vist seg at luftmakt har hatt en god effekt i militære operasjoner med humanitært siktepunkt (Anrig 2011b, 350). Luftmakt er godt egnet for å ta ut mål som infrastruktur, bakkestyrker og kommando- og kontrollfasiliteter, samtidig gir også luftmakt gode muligheter for innsamling av informasjon og etterretning (Hansen & Ødegaard 2012, 63). Luftmakt kan effektivt brukes til påvirke motstanderen innenfor de rammer som gis av for eksempel krigens folkerett og det mandatet som er gitt (Henriksen 2013, 34). Ved bruk av luftmakt står derfor målutvelgelse og etterretning sentralt. Denne prosessen innebærer å finne mål, men også å vurdere effekten av de mål som engasjeres

(Henriksen 2010). Prosessen er underlagt ulike restriksjoner som følger prinsipper som humanitet, nødvendighet, distinksjon og proporsjonalitet, og innebærer en rekke vurderinger for å unngå skade på sivile, og ikke-militære objekter (Johansen & Staib 2009, 189-193). I tillegg til disse prinsippene som ligger til grunn for vurderingene ligger også forutsetningen at dersom det finnes tvil, skal objektet anses for å være sivilt (Johansen & Staib 2009).

I denne prosessen er tilgangen til etterretning sentralt. Luftmaktsteoretikeren Phillip S. Meilinger oppsummerer dette slik: «*In essence, Air Power is targeting [målutvelgelse], targeting is intelligence, and intelligence is analyzing the effects of air operations*» (Meilinger 1995, 20). I internasjonale operasjoner kan det derimot være et problem at tilgangen til etterretning for europeiske bidragsytere i stor grad er basert på informasjon fra amerikanske kapasiteter (Anrig 2011a). Som det blir påpekt, i en e-post fra luftmaktsteoretikeren Christian Anrig, kan dette være et problem på grunn av betydningen etterretning har for militære avgjørelser: «*In fact it [intelligence, surveillance and reconnaissance] is the fulcrum for strategic and military decision-making. Yet intelligence does not get effectively shared – even with partners that make significant effort*» (Anrig 22.07.2012). Betydningen av nasjonal etterretning i internasjonale operasjoner vises for eksempel ved hvordan nasjoner som for eksempel USA, Canada, Storbritannia og Frankrike prioriterte å ha egne etterretningselement på de ulike operasjonsnivåene under operasjonen i Libya (Dragsnes 2012). Hvordan utfordringer knyttet til etterretning er relevant for nasjonal kontroll vil bli videre utdypet i kapittel 5 og 6.

3.4 Oppsummering

Ved å benytte teorien om sammenvevde spill, vil statens ulike prioriteringer bli synliggjort, og slik kunne belyse hvilke faktorer som har påvirket utøvelsen av den nasjonale kontrollen. Sivil-militære relasjoner er beskrevet for å vise forholdet mellom det politiske og det militære, og statens ansvar og bevissthet knyttet til bruken av militærmakt som virkemiddel.

For militære operasjoner finnes det en rekke ulike føringer som bidrar til å regulere maktbruken. Internasjonal og nasjonal lovgivning, mandatet som autoriserer operasjonen og de operasjonsspesifikke engasjementsreglene er noen av de føringene det skal tas hensyn til ved deltagelse i militære operasjoner.

Politisk kontroll er viktig ved deltagelse i en internasjonal operasjon fordi staten fortsatt har et ansvar for de militære styrkene, selv om de blir avgitt til en internasjonal operasjon. Stater kan ved deltagelse ha nasjonale begrensninger, *caveats*, på egne bidrag, og slik sette betingelser for hvordan bidraget kan anvendes. Dette kan være en utfordring i internasjonale operasjoner, siden nasjonale *caveats* kan begrense den militære effektiviteten, selv om det også kan bidra til å øke den nasjonale kontrollen.

Militære operasjoner blir planlagt ut fra fire nivåer; det politiskstrategiske, det militærstrategiske, det operasjonelle og det taktiske nivå. Under OUP i Libya var Norge representert på det overordnede politiskstrategiske nivået, og på det taktiske nivået hvor de norske F-16 flyene deltok. Det vil si at Norge deltok på det øverste nivået hvor de overordnede føringene ble utviklet, og på det laveste nivået hvor de militære oppgavene ble utført. Norge hadde derfor liten innflytelse på planleggingen av operasjonen og utvelgelsen av de målene Norge ble bedt om å engasjere.

Ved bruken av luftmakt står målutvelgelse og etterretning sentralt for å effektivt kunne utnytte luftmaktens potensiale, men også for å kunne foreta de nødvendige overveielser for målutvelgelsen, og hvilken effekt målene er ment å ha.

4 Veien mot den norske deltagelsen

For å forstå prosessene som ledet frem til den norske deltagelsen i Libya vil jeg kort gjennomgå forløpet for FN-resolusjon 1973 og den militære intervensjonen. Videre vil kapittelet vies til hendelsene som førte til den norske deltagelsen, hvordan formen på det norske bidraget ble bestemt og hvordan nasjonal kontroll virket i denne prosessen. Kapittelet avsluttes med en gjennomgang av de overordnede rammene for det norske bidraget i operasjonen.

I desember 2010 startet den arabiske våren med protester og demonstrasjoner i Tunisia, et fenomen som spredde seg med uventet fart i Midtøsten (Gyllensporre 2012). I midten av februar 2011 hadde dette fenomenet nådd Libya. Protestene ble raskt slått ned på av den autoritære lederen oberst Gaddafi gjennom bruken av militærmakt mot egen befolkning, (ibid.). Gaddafi proklamerte at demonstranter skulle bli «jaktet på og drept»,¹¹ og antallet sivile drepte førte til internasjonale reaksjoner (Gyllensporre 2012, 178). Lokale militsgrupper begynte å angripe Gaddafis styrker, situasjonen eskalerte, og 26. februar ble FN-resolusjon 1970 vedtatt. Denne resolusjonen innebar blant annet en våpenembargo og økonomiske sanksjoner mot nøkkelpersoner i regimet. Situasjonen ble henvist til *International Criminal Court*, uten at dette hadde noen effekt på regimets tilnærming (ibid.).

Opprørerne i Libya etterspurte militær bistand, og Den arabiske liga støttet en flyforbudssone, et alternativ som ble diskutert på NATOs forsvarsministermøte i begynnelsen av mars. Norge inntok en reservert holdning til dette alternativet, på linje med USA, Tyskland og Tyrkia (Eliassen 2011). Til tross for at Frankrike og Storbritannia støttet en flyforbudssone (MacAskill & Traynor 2011), pekte rapportene Norge mottok fra Washington i retning av at det ikke ville bli et amerikansk bidrag i en eventuell intervensjon, på bakgrunn av disse signalene, anså den norske regjeringen en militær operasjon i Libya som lite sannsynlig.

Selv om det fra USA ble uttrykt skepsis mot en eventuell intervensjon var det likevel krefter, spesielt i USA, som jobbet for en resolusjon som la til grunn prinsippet *Responsibility to Protect* (R2P)¹² for å autorisere bruken av militærmakt i Libya blant annet gjennom å opprette

---

¹¹ Egen oversettelse

¹² Prinsippet, R2P, som ble vedtatt av FN toppmøtet i 2005, muliggjør internasjonal inngripen med ulike virkemidler, som for eksempel bruken av militærmakt for å forhindre overgrep og unødvendig

en flyforbudssone for å beskytte befolkningen. Dette arbeidet ble i stor grad ført an av Susan Rice, den amerikanske ambassadøren i FN; Samantha Power, seniorrådgiver i *National Security Council* (USA) og etter hvert også Hillary Clinton, daværende utenriksminister. Som det ble uttalt av Samantha Power; en manglende amerikansk intervensjon i Libya kunne blitt «en flekk på vår kollektive samvittighet» (Hastings 2011).¹³ Tirsdag den 15. mars hadde Susan Rice oppfattet at et forslag til resolusjonen hun arbeidet med å få støtte til i FN kunne være mulig å få gjennomslag for (Cooper & Myers 2011; Hastings 2011). Denne innsatsen, parallelt med utviklingen i Libya, førte til at USAs president Barack Obama gikk inn for å støtte en intervensjon. En avgjørelse som også ble tatt med bakgrunn i et ønske om å støtte det libyske folk, at Den arabiske liga støttet en militær inngripen, og under forutsetningen av at USA ikke skulle være i førersetet (Hastings 2011; Heilbrunn 2011). Sent den 17. mars ble FN-resolusjon 1973 vedtatt, og R2P ble lagt til grunn for autoriseringen av militærmakt for å beskytte sivile i Libya. Resolusjonen er beskrevet som «*one of the most broadest authorisations of military action that the Security Council has ever enacted*» (Eyal 2012, 57). Resolusjonen som ble vedtatt innebar blant annet opprettelsen av en flyforbudssone og mandatet til å beskytte sivile med «*all necessary measures*» (FNs Sikkerhetsråd 2011). Det at FN-resolusjon 1973 ble vedtatt ble av daværende utenriksminister Støre beskrevet som «historisk» og forklart med at Sikkerhetsrådet kom til enighet om en resolusjon, hvor det ble autorisert maktbruk for å beskytte sivile med «alle nødvendige midler», samtidig som dette var støttet regionalt av Den arabiske liga (Ruud & Kristiansen 2011).

Resolusjonen som ble vedtatt «bidro til å både autorisere og legitimere militær intervensjon», men som det ble påpekt av daværende statssekretær i Forsvarsdepartementet, Espen Barth Eide: «FN selv kan ikke sørge for gjennomføringen av en slik operasjon» (Eide 2012a). Det var uklart hvem som kunne ta ansvar for gjennomføringen. Etter vedtaket i Sikkerhetsrådet ringte USAs president til Frankrikes president og til Storbritannias statsminister for å samordne videre handling i Libya (NTB 2011a). Hvordan den norske prosessen frem mot deltagelse forløp blir vist i de neste delkapitlene.

---

lidelse i situasjoner hvor en stat ikke selv vil, eller evner å beskytte egne innbyggere (Utenriksdepartementet 2011-2012). Anvendelsen av prinsippet avhenger av et vedtak i Sikkerhetsrådet, og har aldri vært anvendt for å legitimere militær maktbruk før i Libya 2011.

¹³ Egen oversettelse

4.1 Den norske debatten i forkant av mandatet

Den 9. mars presenterte daværende forsvarsminister, Grete Faremo (AP), regjeringens posisjon for Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen, hvor det ble påpekt at en norsk deltagelse i Libya var uaktuell uten en FN-resolusjon (Rønneberg 2011). Eide uttrykte på dette tidsunktet tydelig skepsis mot en flyforbudssone og en militær inngripen i Libya:

For det første er det en direkte militær intervensjon. Så er det et spørsmål om hva man oppnår. Ja, man tar ut jagerflyene, men Gaddafi vil fortsatt kunne bruke helikoptere og panservogner. I tillegg vil det å flytte maktbalansen til fordel for opprørerne, innebære å ta del i en borgerkrig. Det er noe man tidligere har vært ganske restriktive med å gjøre (siteret i Rønneberg 2011).

Denne skepsisen ble bekreftet, og utdypet i et intervju med Eide, hvor han viser til hvordan opprøret i Libya på dette tidspunktet var eid av libyerne selv (Eide 16.10.2012). Ved å unngå innblanding ville dette gi libyerne selv større eierskap til de pågående prosessene i landet: «du kan si at *handsoff* er noen ganger god politikk, at man ikke skal «stjele» andres revolusjon. Så i utgangspunktet var vel både Jonas og min innstilling at også Libya bør håndteres *handsoff* så langt det går» (ibid.). SV-politiker Ingrid Fiskaa bekrefter at flere av regjeringspartiene hadde denne tilnærmingen: «Mitt inntrykk var vel at det var en utbredt skepsis til en militær intervensjon i Libya, både i SV og i AP» (Fiskaa 14.08.2012). I en debatt på *minervanett.no*, hvor det tidlig ble fremmet støtte til en flyforbudssone og militær intervensjon, med det humanitære argumentet at alternativet til ikke å gripe inn var verre, blir Støre kritisert for å tåkelegge Norges syn i saken (Andresen 2011).

Stemningen i Stortinget den 16. mars 2011, dagen før resolusjonen ble vedtatt, bar preg av et samlet Storting som så med bekymring på utviklingen i Libya. Det var liten tro på at det internasjonale samfunnet ville enes om en militær intervensjon. Dette ble også tydelig vist av Dagfinn Høybråten (KrF) i et innlegg i Stortinget denne dagen: «Det er tydelig at en flyforbudssone sannsynligvis er dødfødt, fordi det ikke er mulig å få et internasjonalt mandat for en slik handling» (Stortinget 2011b, 2952). Opposisjonen etterlyste likevel informasjon og et tydelig standpunkt fra regjeringen vedrørende den norske posisjonen til det internasjonale arbeidet om å få til en flyforbudssone. Regjeringen, ved utenriksminister Støre (AP), fremstod reservert til dette alternativet. Under spørretimen stiller blant annet Erna Solberg (H) spørsmålet om Norge har sagt «ja eller nei til en flyforbudssone?», hvor Støre svarer, at Norge ikke utelukker å støtte en flyforbudssone (Stortinget 2011b, 2951). Samtidig som han påpeker at «dette kan ikke være et nytt vestlig engasjement i et nordafrikansk land, hvor vi

trekkes inn i det som er en krigslignende situasjon» (ibid.). I den samme spørretimen etterspør Eriksen Søreide (H), og leder av Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen, andre forslag til tiltak fra regjeringen som kan gjennomføres «for å beskytte sivilbefolkningen i Libya mot sin egen diktator?», dersom regjeringen, eller FN, ikke gikk inn for å støtte en flyforbudssone (Stortinget 2011b, 2952). Utenriksministerens svar utviser en skepsis mot en eventuell intervensjon:

Den analysen vi her hører, mener jeg er farlig, for det den sier, er at man går inn i en flyforbudssone for å stoppe Gaddafi og fjerne ham fra makten. Om da dette ikke lykkes, må man ta et nytt skritt, man må inn på bakken og militært gå inn i en situasjon for å fjerne regimet og nedkjempe det. Det vil jeg under de rådende omstendigheter advare mot. Det har vi erfaring fra. Tanken på at Vesten - hvis det er det som skal skje – og ikke naboland skal inn i en militær borgerkrig i Libya for å fjerne regimet, kan bringe en situasjon som blir langt, langt verre. Og hvis målet er å beskytte de sivile, er jeg ikke sikker på at det er det dette kommer til å bidra til (ibid.).

Som vist over holdt regjeringen en reservert linje mot innblanding i konflikten i Libya, til tross for det som kan leses som en støtte fra et ellers samlet Storting. Denne enigheten er som det ble beskrevet i en leder i Dagens Næringsliv «tankevekkende» fordi at det på tross av et samlet Storting, kom få signaler fra regjeringen som støttet en internasjonal inngripen i Libya (Dagens Næringsliv 2011).

Opposisjonen på Stortinget ga tydelig uttrykk for et behov om tydelige signaler fra regjeringen på hva som var Norges standpunkt. Solberg gikk etter denne debatten ut mot regjeringen, og anklaget den for å ha motarbeidet FNs arbeid med å få til et FN mandat som skulle åpne for blant annet en flyforbudssone (Solberg 2011). Dagen etter, den 17. mars, var første gangen regjeringen virkelig trodde på muligheten for en resolusjon (Eide 16.10.2012). Sent på kvelden, samme dag, ble FN-resolusjon 1973 vedtatt, og regjeringen ble satt i en ny situasjon.

4.1.1 Regjeringen snur

Kilde: Sett i lys av at det var en klar FN resolusjon, og det har jo Norge gått i bresjen for. Vi var jo nesten tvunget inn i det på en måte. Vi kunne ikke si nei til det egentlig, for Norge som nasjon har jo stått foran som, jeg mener med FN som viktigst. Så dersom vi ikke skulle bidra nå, eller denne gangen her, så ville vi egentlig skutt oss selv i foten for vår egen troverdighet. Så vi følte vel egentlig at dette her var vel egentlig greit for Norge da.

Intervjuer: Bordet fanger?

Kilde: Litt sånn bordet fanger ja (Haugen 29.11.2012).

Etter at resolusjonen var et faktum uttalte Støre at «Norge har en lang tradisjon for å følge opp vedtak i Sikkerhetsrådet» og videre hvordan Norge «sammen med allierte [må] vurdere hvordan vi også kan bidra til gjennomføringen av denne resolusjonen» (NTB 2011e). Som det ble sagt av Trond Haugen, som var pilot under operasjonen, var det tydelig at Norge kom i en situasjon hvor tidligere erklært politikk nærmest gjorde norsk deltagelse som en selvfølge. At «bordet fanget» da FN resolusjonen kom bekreftes også av tidligere forsvarssjef, general Sverre Diesen som viser til at når Norge alltid fremholder et FN-vedtak som betingelse for deltagelse blir forpliktelsen til å stille opp desto sterkere når et slikt vedtak foreligger (Diesen 14.09.2012).

På morgenen fredag den 18. mars kommer Forsvarsdepartementet med en pressemelding hvor regjeringen bekrefter at Norge støtter FN-vedtaket (Forsvarsdepartementet 2011a). I pressemeldingen står det at Sikkerhetsrådet «har valgt å treffe vedtak som autoriserer angrep mot bakkemål» og at vedtaket derfor er mer omfattende enn en flyforbudssone. Det blir påpekt at vedtaket er begrunnet med behovet for å beskytte sivilbefolkningen, og at dette er viktig for Norge (ibid). At R2P ble lagt til grunn, var av avgjørende betydning for den norske viljen til å delta (UD 19.09.2012). Samme dag ble det bekreftet av Faremo at Norge kom til å delta i en internasjonal operasjon i Libya og at F-16 kampfly, Orion overvåkingsfly og Hercules transportfly ble skissert som mulige norske bidrag til operasjonen (Ege 2011). Da forsvarsministeren denne fredagen fremla for Frankrike, USA, og Storbritannia hva Norge kunne tilby av ulike kapasiteter, ble det tydelig signalisert at det var et behov for kampfly (Johansen 2011). Norge hadde på to døgn skiftet tilnærming:

Det skiftet, som jeg opplevde at det var da. Noen vil kanskje være uenig i at det var et skifte, men jeg opplevde at det var det, og jeg mener at det skyldtes to ting. For det første, og det viktigste; at det ble et vedtak i FNs Sikkerhetsråd, og det veier veldig tungt for norsk utenrikspolitikk, at en stiller opp for FN, og det her var jo første gang i moderne tid at det kom et klart og utvetydig mandat til en eller annen form for militær inngripen. For å si det sånn, at det skulle opprettes en flyforbudssone det var et veldig klart vedtak. Så det var viktig, og når i tillegg NATO fikk en så fremtredende rolle i gjennomføringen av dette, så er jo det det andre hovedsporet i norsk utenrikspolitikk. Enten en liker det, eller ikke liker det, men at en følger NATO. Og begge de to tingene betydde mye for at en da valgte å stille opp såpass tungt som en gjorde da (Fiskaa 14.08.2012).

Som daværende statssekretær i Utenriksdepartementet, Ingrid Fiskaa (SV), viser ble dette skiftet i regjeringens tilnærming lagt merke til, noe hun forklarer med betydningen av både FN og NATO i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Eriksen Søreide har også påpekt hvordan det nå var «vanskelig for regjeringen å plutselig skulle si nei til det FN sa ja til», og at det var viktig at Norge støttet flyforbudssonen (Eriksen Søreide 29.06.2012). I følge Eriksen Søreide var Norge derfor opptatt av at «vårt bidrag også skulle passe inn i det samla bidraget» (Eriksen Søreide 29.03.2012). Av Eide blir det også bekreftet at det var viktig at det norske bidraget passet inn i operasjonen som helhet (Eide 16.10.2012).

4.1.2 Avgjørelsen om å delta

Så jeg vil si at de siste 48- 60- 70 timene, så er det en veldig dynamisk prosess hvor en del beslutningstagere er inne, og vurderer: hva vil Norge kunne stille med? Og så er det da i siste instans regjeringen ved statsministeren som på en måte leder det siste møtet hvor beslutningen blir tatt. Men før det så har det vært mange sporbare, mindre sporbare- for det er mye som går på telefon da. Det er ganske raske beslutningslinjer, så det er nesten helt umulig å beskrive hvem som snakket med hvem i de 50 timene (Ingebrigtsen 24.07.2012).

Som daværende statssekretær i Forsvarsdepartementet, Roger Ingebrigtsen, beskriver foregikk det en rekke parallelle prosesser frem mot den endelige avgjørelsen om hvordan Norge skulle bidra i Libya. De neste sidene vil belyse noen av de prosessene som fant sted før avgjørelsen ble fattet.

Frankrike og Storbritannia var blant pådriverne for operasjonen, og lørdag 19. mars skulle det være et toppmøte i Paris for å diskutere iverksettingen av en militær operasjon for å følge opp FN-resolusjon 1973. Norge, ved statsminister Stoltenberg var blant aktørene som ble invitert til dette møtet. Denne invitasjonen skal ha kommet fra Sarkozy til Stoltenberg via Utenriksdepartementet, og synes å ha kommet overraskende på mange på grunn av de signaler Norge tidligere hadde formidlet om en eventuell militær operasjon. At Norge likevel ble invitert til Paris kan derfor ha hatt en sammenheng med at Faremo tidlig 18. mars bekreftet at Norge støttet resolusjonen og skisserte at et norsk F-16 bidrag kunne være aktuelt for den norske deltagelsen.

Dersom Stoltenberg, allerede dagen etter, skulle reise til Paris og ta del i planleggingen av en militær operasjon, var det en rekke avgjørelser som måtte tas. Før Stoltenberg kunne dra ønsket statsministeren å ha klarhet i hva Norge kunne tilby av kapasiteter. Om denne

prosessen forteller generalinspektøren for Luftforsvaret, generalmajor, Finn Kristian Hannestad:

På fredagen hadde det foregått ting i Oslo, tenker da på både forsvars- og politisk side, og så ringer forsvarssjefen meg på fredag ettermiddag, og så spør han om jeg kan bli med ham opp og snakke med statsministeren. Og så drar vi fredag ettermiddag og snakker -da jeg som fagmyndighet for forsvarssjefen med ham- og har samtale med statsministeren og noen av hans rådgivere, fordi at statsministeren skulle i møte i Paris på lørdagen (...) Da snakket vi stort om muligheter og begrensninger, om hva luftforsvaret kunne bidra med, og hva luftmakt kunne bidra med, og allerede da så snakket vi om dette med en større fly (Hannestad 12.09.2012).

På videre spørsmål om hvorfor det ble seks F-16 fly svarer generalinspektøren at «det er noe som vi vet at vi kan klare sånn litt over tid, uten å slite oss ut, eller trekke på alt for mye ressurser (...) volumet er en veldig håndterbar størelse for luftforsvaret» (Hannestad 12.09.2012). Om formen på bidraget svarer Eide:

Jeg hadde ikke på noe tidspunkt inntrykk av at Forsvaret ville gjøre mer, snarere tvert imot. Forsvarets opprinnelige forslag var betydelig mindre enn det vi ba om. Så bidraget var ikke mye drevet av Forsvaret. Dette var virkelig politisk drevet (Eide 16.10.2012).

Etter møtet med statsministeren, forsvarssjefen og statssekretæren i Utenriksdepartementet, så det ut til at et bidrag på seks F-16 kampfly var en sannsynlig større fly på et norsk bidrag. Betydningen av å tilby et F-16 bidrag som kunne stå over tid synes å ha vært av betydning for det bidraget som ble stilt til disposisjon. Sent på ettermiddagen, fredag den 18. mars, ringer statsminister Stoltenberg (AP) til lederene av de andre regjeringspartiene; statsrådene Kristin Halvorsen (SV) og Liv Signe Navarsete (SP) for en avklaring. Flere telefonsamtaler fulgte, og lørdag morgen ringte han dem på ny og søkte en endelig avklaring på om Norge kunne stille med seks F-16 fly. «Halvorsen sier hun skjønnte at Stoltenberg da ikke var til å rikke», og at avgjørelsen «gikk for fort fordi statsministeren ville ha en rask beslutning» for å kunne melde et norsk bidrag på toppmøtet i Paris (Gjerde 2012). I etterkant av operasjonen har Halvorsen uttalt seg kritisk om denne prosessen: «Måten det skjedde på var uholdbar (...) vi kan rett og slett ikke ha det slik i fremtiden at avgjørelser om krigsdeltagelse tas over mobiltelefon i løpet av noen timer» (Halvorsen i Gjerde 2012). Begge statsrådene endte likevel med å samtykke, selv om Halvorsen mislikte at Norge skulle bidra med seks F-16 fly, siden dette ville føre til at Norge ble «i spissen for operasjonen» (Gjerde 2012). Det var gått mindre enn ett døgn fra FN-resolusjon 1973 ble vedtatt. Regjeringen hadde gjennom denne prosessen fattet beslutningen om å bidra, og regjeringen begynte forankringen av den norske deltagelsen.

Fredag kveld, og på vei til Paris så gjorde vi unna det som måtte til både av intern forankring, og forankring mot opposisjonen som allerede støttet dette. Det var ingen overraskelse, for i debatten i Stortinget noen dager før hadde opposisjonen vært veldig tydelige på at de etterspurte handling. Vi regnet jo med at de støttet en intervensjon, siden de hadde gjort det noen dager før, og det i tillegg var kommet et tydelig FN mandat. Dette bekreftet de. Og jeg mener at den prosessen var grundig og ordentlig. Det står ingen steder at du må gå inn i et møterom i Stortinget for å fatte en slik avgjørelse. Det er en konstruksjon. I Norge har vi sedvane for forankring, men det betyr ikke at den forankringen må skje på et bestemt sted. Det er heller ikke et krav at det skal gjøres et formelt vedtak i Stortinget, siden dette i norsk konstitusjonell tradisjon er Regjeringens prerogativ (Eide 16.10.2012).

Eide viser her til prerogativet regjeringen har gjennom Grunnlovens § 26, hvor det står at «Kongen har Ret til at sammenkalde Tropper, begynde Krig til Landets Forsvar og slutte Fred, indgaa og ophæve Forbund, sende og modtage Gesandter» (Riksforsamlingen 1814). Prerogativet stadfester at Kongen, og da i praksis regjeringen, innehar retten til å fatte beslutninger som gjelder bruken av norske styrker. I Norge har dette likevel oftest blitt gjort ved å konsultere Stortinget, men dette ble ikke gjort da avgjørelsen om å delta i Libya ble fattet. En forklaring på dette kan være, som Eide viser til, at opposisjonen i Stortinget bare få dager tidligere hadde fremmet et ønske om handling. Regjeringen kunne derfor forvente at vedtaket allerede hadde en viss forankring i opposisjonen. Rett etter at avgjørelsen var tatt ringte likevel Støre til opposisjonslederne, for å informere om, og forankre avgjørelsen. Ingen av dem protesterte, eller forlangte behandling i Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen eller i Stortinget, og opposisjonen sa seg tilfreds med at det ville bli gitt en orientering den kommende uken (Gjerde 2012; Johansen 2011).

Eriksen Søreide er og tydelig på at regjeringen har anledning til å autorisere militær maktbruk, men at dette normalt gjøres gjennom konsultasjon med komiteen:

Norge har en litt annen prosess på dette her enn endel andre land (...) vi har den utvida [Den utvidede utenriks og forsvarskomiteen (DUUFK)] der regjeringen konsulterer Stortinget. DUUFK er ikke et vedtaksorgan. Men hvis det var sterk motstand, men regjeringen likevel hadde flertall så tviler jeg sterkt på om regjeringen hadde bestemt seg for norsk deltagelse. En regjering ville ikke trosse et stort mindretall i Stortinget i spørsmålet om bruk av militærmakt (Eriksen Søreide 29.03.2012).

Om prosessen og formen på bidraget har Bård Vegar Solhjell, som da var parlamentarisk leder for SV, og medlem i Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen, understreket at spørsmålet om «hva er et avgjørende viktig bidrag vi kan stille med?» var avgjørende for å støtte resolusjonen og sette den ut i live (Solhjell 07.01.2013). Solhjell sier at det var en rask,

men grundig gjennomføring i regjeringens behandling av vedtaket om å delta, og at han støttet avgjørelsen. Han understreker at det var «fullt mulig» for regjeringen å handle slik den gjorde, men at dette kunne vært gjort anderledes:

Kilde: Så er det vel sikkert et ganske kjent syn at jeg mener at vi burde ha andre mekanismer for det, og jeg mener personlig at det burde være et stortingsvedtak, og mente den gangen det (...) SV har ikke flertall for det synet da. Men jeg legger i det at vi skal bruke de mekanismene vi har, og i dag er det DUUFK som er kontroll og forankringsmekanismen mot Stortinget.

Intervjuer: Så du mener da at det kunne vært en dypere behandling i DUUFK i forkant?

Kilde: Ja, jeg var jo involvert i beslutningsprosessen (...) men jeg har undret meg over at ikke lederen i DUUFK krevde innkalling til et møte i DUUFK, slik at opposisjonen også kunne bli involvert i beslutningsprosessen, og at komiteen skulle være med på forhånd. Men det ble ikke gjort (ibid.).

Solhjell stilte også spørsmål ved at lederen i Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen ikke takket ja til en forespørsel fra regjeringen om en orientering i forbindelse med avgjørelsen. Dette ble ikke gjort fordi lederen i komiteen ikke anså dette som nødvendig, da hun ble forespurt om dette i forkant av avgjørelsen (Høyning 2012). At dette ikke ble gjort kan ha en sammenheng med at opposisjonen kun få dager før hadde uttrykt støtte til en flyforbudssone, og at det var lite som tydet på at dette var endret.

Fra en reservert holdning i Stortinget den 16. mars, ble det på få dager klart at Norge skulle delta med et robust bidrag, bestående av seks F-16 kampfly. På spørsmål om mulige årsaker til at denne prosessen gikk så raskt svarer Fiskaa:

Jeg antar at det kom et politisk press utenfra. Rettet til enten statsministeren eller, utenriksministeren, eller begge, forsvarsministeren kanskje? Som gjorde at regjeringen anså det som viktig å behandle dette raskt. Jeg oppfattet i hvert fall ikke at det var noe SV var forberedt på at det skulle fattes en beslutning i regjering så raskt. For vi hadde noen telefonmøter på fredagen (...) og så fikk vi egentlig bare beskjed dagen etterpå: nå var det vedtatt i regjering. Og så vidt jeg vet så var jo det også et regjeringsvedtak pr mobil. Og jeg antar at når alt dette skjedde så raskt, så skyldes det politisk press utenfra. Om det kom direkte fra USA, (...) NATOs generalsekretær eller lignende (Fiskaa 14.08.2012).

Det kan virke som at møtet i Paris kan være forklaringen på at det hastet å få til en enighet om hvilke norske kapasiteter som kunne tilbys. Samtidig foregikk det en tett dialog med sentrale aktører i USA, noe som og blir bekreftet av Eide:

Det er forsåvidt endel av historien at jeg snakket ganske mye på telefon med Samantha Power som hører til Obamas indre krets, og som jeg kjenner godt. Hun var en av driverne for å intervenere sammen med Susan Rice blant annet. Vi er gode venner, men vi hadde noen ganske heftige samtaler om hvor lurte dette var. Men så, da resolusjonen ble et faktum, så mente jeg at det var riktig å gå ordentlig inn i dette. Ikke ta en halvveis holdning. Da fikk jeg svar fra henne, da teksten hun over: «Glad you are with us», «Glad U R with us» (Eide 16.10.2012).

Som Eide viser hadde det vært en løpende dialog med de amerikanske kreftene som jobbet for å få gjennomslag for en FN-resolusjon som la R2P til grunn. Selv om Eide tidligere hadde vært skeptisk til en militær aksjon, viser han hvordan resolusjonen førte til at han skiftet mening, og da mente at «det var riktig å gå ordentlig inn i dette».

Etter at vedtaket ble fattet, og det var bestemt at bidraget skulle bestå av seks F-16 kampfly dro Stoltenberg og Eide til Paris. I Stoltenbergs tale i Paris annonserer han at Norge er i ferd med å klargjøre det norske F-16 bidraget, hvor han fremhever at Norge støtter R2P og at Norge er forberedt på å bidra til at FN-resolusjonen «iverksettes fullt ut ved bruk av politiske, militære og humanitære midler» (Stoltenberg 2011). Samme dag uttaler Navarsete (SP) at: «Norge er en del av en allianse, og det er selvfølgelig at vi skal bidra» og bekreftet at SP-statsrådene hadde vært med på å fatte beslutningen (NTB 2011d). Fra Forsvarsdepartementet blir det meldt at det norske bidraget skulle være på plass i innsatsområdet fem til ti dager senere (Forsvarsdepartementet 2011b). Dette tidsperspektivet skulle raskt vise seg å bli endret:

Kilde: Det vi ikke visste da vi dro til Paris var at operasjonene ville begynne den dagen. Dette møtet var jo i form av en lunch i Élysée. Når møtet ender med konsensus, så oppsummerer Sarkozy til kaffen, og sier at «nå som vi er enige», så har han akkurat gitt beskjed om at hans fly går inn-

Intervjuer: Nå kan vi gå inn?

Kilde: Nei. Ikke at vi skal, men at vi gjør det nå. Det visste vel omtrent ingen andre (Eide 16.10.2012).

Denne plutselige starten på den militære operasjonen førte til at det innledningsvis ikke var en koordinert operasjon, men flere stater som parallelt gjennomførte egne operasjoner. I ledelsen av disse operasjonene var blant annet Frankrike (*Operation Harmattan*), USA (*Operation Odyssey Dawn*) og Storbritannia (*Operation Ellamy*) (Gyllensporre 2012). Disse operasjonene ble iverksatt raskere enn Norge var forberedt på, og en hektisk prosess startet for å klargjøre det norske F-16 bidraget.

4.2 Bidragets form

Om formen på det norske bidraget sier Eide at det ikke var store forskjeller i regjeringen, men at Stoltenberg fra Paris ga tydelige signaler på at Norge skulle ha et robust bidrag: «Statsministeren ga beskjed, via forsvarsministeren, tilbake til Forsvaret: vi er ikke interessert i et støttebidrag, vi vil ha utredet et ordentlig skarpt bidrag» (Eide 16.10.2012).

Vi har liksom arbeidet for Responsibility to Protect, og da endelig Sikkerhetsrådet på en måte tok det på alvor, så var det veldig logisk at vi skulle gjøre det som var i paragraf fire da. For oss det var logisk, ikke sant? Ikke bare at vi skulle være med i operasjonen, men vi skulle også beskytte sivile, og det var jo da nødvendig å angripe bakkemål. Mens Sverige for eksempel, deltok, men ikke gjorde det [angrep bakkemål], men for oss ville det vært litt ulogisk (UD 19.09.2012).

I FN-resolusjonen som lå til grunn for operasjonen er det § 4 som autoriserer bruken av «*all necessary measures*» for å beskytte sivile (FNs sikkerhetsråd 2011). Denne kilden i Utenriksdepartementet, som var en del av regjeringens *task force*¹⁴ som jobbet med operasjonen, viser at Norge kunne ha gjort som for eksempel Sverige gjorde, og deltatt med mindre robuste kapasiteter. Likevel var det tydelig at Norge ønsket å stille med et robust bidrag, som i tillegg ble avgitt uten noen form for nasjonale begrensninger, eller *caveats*. Dette ble kommunisert til den militære ledelsen. Som nestkommanderende på FOH, generalmajor Morten Haga Lunde sa om føringene som kom fra politisk ledelse:

Norge tok ingen forbehold for hverken OOD, eller OUP enn de som allerede lå til grunn i FN-resolusjon 1973. Når Norge velger å avgi en styrke uten andre forbehold enn de som lå i resolusjonen, vil styrken bli underlagt det kommando- og kontrollsystemet som er på plass, eller som blir etablert for operasjonen. FOH sitt oppdrag er da å planlegge og iverksette de operasjoner som er besluttet, samt å overvåke at oppdraget blir løst innenfor de rammene som er gitt av norske styresmakter. Norske F-16 skulle bidra i den skarpe delen av operasjonen, dette inkluderte leveranse av våpen mot bakkemål i Libya. I militær sammenheng er det nå slik at utfallet planlegges med bruk av kraftige og dødelige våpen mot motstanderens evne og vilje til å utføre drap og terrorisering av sivile. Dette må våre ledere være innforstått med når den militære kraften utløses (Lunde 08.08.2012).

Det var tydelige signaler fra både politisk og militær ledelse at Norge skulle stille med et robust bidrag i operasjonen, og at Norge skulle delta uten begrensninger. En tilnærming som

---

¹⁴ Regjeringens innsatsgruppe, som ble ledet av Utenriksdepartementet og fungerte som et koordinerende ledd for den norske innsatsen. Gruppen jobbet på tvers av Forsvarsdepartementet, Utenriksdepartementet og Statsministerens kontor.

synes å ha kommet noe overraskende på norske offiserer. En av pilotene, som og tok del i oppsettingsprosessen, forteller:

Jeg husker vi satt og diskuterte da vi så det som heter spins, special instructions,¹⁵ det var en tykk blekke, der står det jo hvilke ROEs og hvilke oppdrag en kan fly, og da var vi ganske sikker på at det her blir ikke spist politisk (Mannsverk 06.07.12).

Likevel ble *spins* og engasjementsregler godtatt, etter at det på på FOH ble forberedt en analyse av grunnlagsdokumentasjonen som ble oversendt til Forsvarsstaben og politisk ledelse. En annen norsk offiser som deltok i operasjonen uttrykte stor overraskelse over bidragets form:

Første tanken som vi diskuterte, det var jo: er vi helt sikre på at norske politikere vet hva de har sagt ja til? Det var min umiddelbare reaksjon (...). Vet norske politikere nå hva de begir seg ut på? For dette var for meg en helt annen vinkling enn det man hadde hatt i Afghanistan, og det var også en helt annen tilnærming enn det jeg hadde forventet da jeg dro ned. Og det spørsmålet stilte vi jo hjem til FOH, og fikk veldig klare tilbakemeldinger på at ja; det vet vi, dette her skal vi. Vi skal bidra til å gjøre en god jobb, det er vårt anliggende (Svendsen 03.05.2012).

For en av de norske offiserene, Bjørn Trygve Hansen, som var en del av den militære delegasjonen i Brussel, kom også det norske bidraget som en overraskelse:

Jeg tror det med F-16, det kom som en bombe på alle vi som ikke er på det høyeste politiske nivå (...) Vi så på mulige innsatsmidler, men jeg husker vi ble veldig sjokkert da vi faktisk gikk inn med det spisseste vi har. Og selv da så tenkte vi som har erfaring; at ja, da blir det vel i en defensiv rolle (Hansen 29.09.2012).

Ingebrigtsen forteller om dette valget: «Vi var noen land som mente at vi måtte gjøre det, og da var det om å gjøre at de landene hadde så like rammer som overhodet mulig»:

Du må ha så tillit til den operasjonen og de folkene som gjennomfører operasjonen, at du må gi dem et så åpent mandat som mulig, og bare gi så mange føringer som helt strengt tatt nødvendig (Ingebrigtsen 24.07.2012).

Det var tydelige signaler på at Norge skulle være en tellende bidragsyter, og at Norge skulle stille med et bidrag som kunne brukes offensivt i operasjonen. Mandatet som lå til grunn og mangelen på nasjonale begrensninger blir av Lunde begrunnet med at R2P ble benyttet, og at det forelå en FN resolusjon, var avgjørende for formen på det norske bidraget (Lunde 08.08.2012). Som Lunde uttalte: «Skulle vi først ha et mandat så måtte det være såpass

---

¹⁵ Operasjonsspesifikke føringer

robust, dersom vi skulle være med blant de som leverte våpen. Noe annet hadde vært veldig begrensende» (Lunde 08.08.2012). Som både Ingebrigtsen og Lunde påpekte, hadde *caveats* på bidraget medført at det hadde vært vanskeligere for de allierte å benytte bidraget i operasjonen. Norge kunne derfor tilby et «godt bidrag», fordi Norge hadde etterspurte militære kapasiteter, det lå et klart mandat til grunn og Norge ikke ønsket å ha *caveats*, eller nasjonale begrensninger på bidraget (Efjestad 19.09.2012). Som det ble påpekt av en av de deltagende norske offiserene: «Norge valgte å være relevante» (Bråthen 21.08.2012).

4.2.1 F-16 bidraget deployer – retning Middelhavet

Norge hadde signalisert at de var villige til å delta og kunne levere et bidrag som var etterspurt. Frankrike, USA, Storbritannia og Canada var allerede i gang etter at Sarkozy hadde gitt klarsignal fra toppmøtet i Paris. De politiske beslutningsprosessene, og den videre *deployeringen* av det norske styrkebidraget forløp i et tempo som var ekstraordinært, både for den politiske ledelse og for Forsvaret. Lederen av Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen forteller:

Dette var en operasjon in the making, den ble jo til over noen dager. Både spørsmålet om hvem som skulle ha ledelsen, hvor de skulle operere fra, hvor de kunne være, alt. Den ble på mange måter til uten at det var spesielt planlagt på forhånd (Eriksen Søreide 29.06.2012).

Forsvaret fikk de første signalene om en mulig deltagelse fredag ettemiddag den 18. mars. På FOH begynte klargjøringen selv om den formelle iverksettelsesordren ikke kom før lørdag 19. mars da det var vedtatt hva Norge skulle bidra med. At dette var en operasjon «*in the making*» ble også understreket i et intervju på FOH: «Alt ble *bypassset* for å få fly i luften» (Bøifot 15.05.2012; Johansen 15.05.2012). Det var sterke politiske signaler på at det hastet å få bidraget klart, og Luftforsvaret sørget for en hårfin balanse mellom det forsvarlige, og det politiske ønsket om en hurtig tilstedeværelse nær operasjonsområdet (Solheim 15.05.2012). En annen offiser ved FOH har uttalt at: «Det var av og til en fornemmelse av at det var viktig å vise det norske flagget og vår tilstedeværelse både overfor FN, NATO og USA. Det var et tydelig ønske om å bidra og få flyene raskt i luften» (Nordskog 14.05.2012). Dette ble og bekreftet av Hannestad, som var ansvarlig for å klargjøre bidraget: «For meg så var det åpenbart at det var viktig at vi klarte å stille styrker tidlig» (Hannestad 12.09.2012).

Det handlet om å få flyene på vingene så raskt som mulig. Planleggerne på FOH koordinerte oppsettingen av kampflybidraget, sammen med representanter fra en rekke ulike ledd og avdelinger i Forsvaret. Planleggerne jobbet for å gjøre klart et bidrag til en NATO operasjon, mens det etter hvert viste seg at en koalisjonsoperasjon var det som var på trappene (Bøifot 15.05.2012; Heier 2012; Johansen 15.05.2012). Det initielle tidsperspektivet de jobbet ut fra var at Norge skulle være klare i løpet av ti dager. Lørdag formiddag den 19. mars var det snakk om fem dager. Søndagen forstod Forsvaret at bidraget burde være klart mandagen (ibid.). Som det ble sagt av den første *detachementssjefen* for det norske styrkebidraget, oberstløytnant Bård Reidar Solheim: «Lørdagskveld var det ikke lenger snakk om å gjøre seg klar [til] å dra, men å dra og så gjøre seg klar» (sitert i Henriksrud 2012, 54). Mandag morgen, 21. mars klokken 07.35 kunne generalinspektøren for Luftforsvaret, som hadde ansvaret for å klargjøre bidraget, melde «klar». Klokken 11.40 var det norske bidraget på vingene med retning Middelhavet (Rasch 2012). På det tidspunktet visste hverken Forsvaret, eller pilotene hvor de kunne lande, eller operere fra. I en samtale med en offiser fra Luftforsvaret ble deployeringen kommentert slik: «det som er litt spesielt er at du ikke vet hvor du skal lande når du tar av. F-16 går langt-, fort-». En historisk rask *deployeringsprosess* var unnagjort på knappe 72 timer, og i løpet av mandagen ble det etter hvert klart at de norske F-16 flyene skulle operere fra Kreta.

Da de norske flyene forlot Norge mandag den 21. mars var flyene fortsatt under nasjonal kommando, og kunne ikke benyttes i operasjonen fordi det var uklart under hvilken kommando flyene skulle operere. Fra politisk ledelse så det ut til å være et ønske om å delta under amerikansk kommando, til tross for at USA allerede på dette tidspunktet hadde varslet en nedtrapping for USAs rolle i operasjonen (Ervik 2011b). 22. mars får Forsvaret likevel beskjed om at kommandooverføringen, en såkalt *transfer of authority*, skulle rettes mot USA og at bidraget skulle være underlagt US Africa Command (AFRICOM) (Bøifot 15.05.2012; Johansen 15.05.2012).

4.3 Det siste døgnet før Norge begynner å fly

Onsdag den 23. mars, to døgn etter *deployeringen*, blir den kongelige resolusjonen, som formelt avgir det norske bidraget bestående av seks F-16 kampfly med nødvendige støttefunksjoner med en tre måneders varighet, vedtatt i et ekstraordinært statsråd hos Kongen

(Forsvarsministeren 2011). Samme dag er det allerede debatt i Stortinget om regjeringens avgjørelse.

4.3.1 Stortinget 23. mars

Representanter fra både Fremskrittspartiet (FrP), Høyre (H) og Venstre (V) bekreftet denne dagen Stortingets, og opposisjonens samlede støtte til deltagelsen. Men det ble stilt spørsmål til hvor samlet regjeringen var i denne avgjørelsen på bakgrunn av Halvorsens uttalelser samme dag som kunne tyde på uenigheter i regjeringen om hvordan bidraget skulle operere (Stortinget 2011c). Morten Høglund (FrP) og Tine Skei Grande (V) stilte spørsmåltegn til de signaler denne uenigheten sendte til det militære personellet, og det ble påpekt hvordan politikerne hadde forpliktelser overfor styrkene som ble sendt ut på vegne av Norge (Stortinget 2011c, 3053-3054). Statsministeren gjentar flere ganger at det er «full enighet» om styrkebidraget i regjeringen, «Ikke minst av hensyn til de norske soldatene, og det norske personellet som bidrar» (ibid.).

Allerede før de norske flyene tok del i operasjonen ser det ut til å ha vært signaler på uenighet innad i regjeringen om forutsetningene for deltagelsen. I Stortinget understreket statsministeren også at «norske myndigheter har full politisk kontroll, fullt innsyn i det som skjer, og også full mulighet til å delta i de staber og de beslutninger som tas av de militære kommandoene» (Stortinget 2011c, 3052-3053). Hvordan dette ble gjort vil bli vist i kapittel 5 og 6.

4.3.2 Den kongelige resolusjonen og bidragets rammer

Den kongelige resolusjonen stadfester at det norske F-16 bidraget innledningsvis skulle være underlagt amerikansk kommando, men at kommandoen kunne overføres til NATO, eller andre; «når forutsetningene for dette er tilstede» (Forsvarsministeren 2011). En klar forutsetning for den norske deltagelsen var at norsk lov og norske folkerettslige forpliktelser skulle legges til grunn for de operasjonene det norske bidraget kunne ta del i, og at Norge ville ha offiserer i posisjoner som kunne forhindre at det norske bidraget ikke gjennomførte oppdrag som kunne være «i strid med norske forpliktelser og begrensninger». Denne presiseringen kan vise til at selv om bidraget ble formelt avgitt uten *caveats*, så var det likevel et behov for å forsikre seg om at bruken av norske fly ble grundig kontrollert. Denne kontrollen var under deltagelsen ivaretatt av et nasjonalt *red card team*. I resolusjonens siste

punkt, «Andre konsekvenser», blir det presisert at: «Det norske militære bidraget vil ikke svekke norsk militær beredskap eller ivaretagelse av prioriterte militære oppgaver i norske områder» (ibid.). Denne resolusjonen er det formelle vedtaket som lå til grunn for den norske deltagelsen, og den 24. mars kunne Norge ta del i den amerikansk-ledede *Operation Odyssey Dawn (OOD)*.

Det norske F-16 bidraget deltok fra 24. til 31. mars under amerikansk kommando i *OOD* og var underlagt de amerikanske retningslinjene som var gjeldende for operasjonen. Det norske *red card teamet* som ivaretok den nasjonale kontrollen på bruken av det norske bidraget, arbeidet først fra *606 Air Operations Centre* i Ramstein, Tyskland. Den 31. mars ble *Operation Odyssey Dawn* avviklet, og det norske bidraget ble underlagt NATO-kommando i *Operation Unified Protector (Henriksen 2013)*. De overordnede føringene for denne operasjonen ble bestemt av *North Atlantic Council*, hvor Norge var sikret både innsyn og deltagelse gjennom Norges ambassadør i NATOs hovedkvarter, i Brussel. I den NATO-ledede operasjonen arbeidet det norske *red card teamet* fra luftoperasjonssenteret *CAOC 5 (Combined Air Operations Centre)* i Poggio Renatico i Italia, mens operasjonen som helhet ble ledet fra Napoli, Italia. F-16 bidraget opererte hele tiden fra Souda Bay, Kreta (Bråthen 21.08.2012; Hansen 29.09.2012).

4.4 Oppsummering

I ukene forut for FN-resolusjonen uttrykte regjeringen sterk skepsis til en militær intervensjon i regi av vestlige styrker. Det politiske Norge var i en situasjon hvor opposisjonen, og et samlet Storting etterspurte både handling og et tydelig svar på regjeringens posisjon på bakgrunn av den humanitære situasjonen i Libya.

Da resolusjonen ble vedtatt skjedde det en endring i regjeringens tilnærming. Allerede to døgn etter debatten i Stortinget ble det bekreftet at Norge støttet resolusjonen, og at Norge skulle bidra militært. Den humanitære ordlyden i mandatet, kombinert med betydningen av å støtte et handlekraftig FN og å bidra sammen med Norges allierte kan synes å ha veid tungt for den norske deltagelsen. Regjeringen besluttet å tilby et robust bidrag bestående av seks F-16 kampfly, som skulle delta i operasjonen uten nasjonale begrensninger. Regjeringen utøvde full nasjonal kontroll da den fattet beslutningen om å delta, og på bidragets form ved å benytte regjeringens prerogativ. At vedtaket ble fattet uten å konsultere Stortinget, eller Den utvidede

utenriks- og forsvarskomiteen kan forklares med de signalene Stortinget hadde sendt få dager tidligere.

Det robuste bidraget skapte overraskelse i Forsvaret, både fordi Norge skulle bidra i den offensive delen av operasjonen, og fordi bidraget ble avgitt uten *caveats*. Størrelsen på bidraget ble forklart med at dette var et bidrag Norge kunne stå lenge med. At et bidrag på denne størrelsen ikke ville svekke norsk forsvarsevne eller prioriterte militære oppgaver ble og presisert i den kongelige resolusjonen, det formelle vedtaket på den norske deltagelsen.

Da det var klart at Norge kom til å delta i en kommende militær operasjon i Libya, kom det tidlig frem at de norske kampflykapasitetene var en ønsket ressurs. Under to døgn etter at FN-resolusjonen ble fattet dro Stoltenberg til toppmøtet i Paris for å ta del i planleggingen av en kommende operasjon hvor han annonserte det norske bidraget. Underveis i dette møtet begynte de første deltagende nasjonene å iverksette operasjoner over Libya. Regjeringen fremskyndet da den norske klargjøringsprosessen. Under en uke etter at regjeringen uttrykte motstand mot en mulig militær operasjon tok flyene av fra Norge, uten å vite hvor de kunne lande. En historisk rask *deployeringsprosess* var unnagjort, og den 24. mars var Norge klar til å delta i den amerikanskledede *Operation Odyssey Dawn*. Allerede dagen før flyene begynte å fly var det likevel signaler på uenighet i regjeringen om formen på det norske bidraget.

5 Den militære kontrollen

Mandatet er veldig klart, vi skal ta kontroll over luftrommet og vi skal beskytte sivilbefolkningen gjennom bruk av luftmakt. Det er politisk bestemt. Det er også politisk bestemt fra norsk side hvor mange fly vi skal stille med. Og vi stiller oss bak et felles mandat som vi har stemt for. Så er det sånn at vi tar også nasjonal kontroll, og gir klart uttrykk for at vi er en del av en fellesoperasjon, men vi forbeholder oss retten til å si nei til oppdrag som vi mener enten er for risikofylte, eller uavklarte. Men derfra og ut så er det klart, så sitter ikke en statsråd, eller en statssekretær, eller forsvarsdepartementet og følger operasjonen minutt fra minutt, fra time til time. Da er det NATO som definerer hva slags oppdrag man skal gjøre i morgen. Så må de oppdragene planlegges ned til minste detalj, og det planlegges i et samarbeid mellom pilotene, de som driver med overvåkning, etterretning og så er vårt hovedkvarter i Bodø naturligvis involvert (Ingebrigtsen 24.07.2012).

Som Ingebrigtsen viser innebærer nasjonal kontroll en rekke ulike moment. De overordnede rammene, og formen på bidraget blir bestemt av politisk ledelse, men at det videre i operasjonen er det militære som står for den nasjonale kontrollen på bruken av det norske bidraget. Dette kapittelet vil vise hvordan den militære kontrollen ble utøvd, og noen av de mest sentrale erfaringene som ble gjort som er relevante for den militære kontrollen.

Det ble vist i det forrige kapittelet at det norske bidraget bestod av to komponenter. Det ene var styrkebidraget, *detachmentet* (F-16 flyene med nødvendig støttepersonell), som ble integrert i den internasjonale operasjonen, og *red card teamet* som hadde ansvaret for å ivareta den militære kontrollen for hvordan det norske styrkebidraget ble benyttet i operasjonen. *Red card teamet* var underlagt norsk kommando gjennom hele operasjonen, mens *detachmentet* innledningsvis var avgitt til amerikansk-, og senere NATO-kommando. Selv om styrkebidraget var avlevert til internasjonal kommando, hadde norske myndigheter, på lik linje med andre nasjoner, et krav om innsyn i målutvelgelsesprosessene, for å sørge for at norske interesser ble ivaretatt og at nasjonal kontroll ble opprettholdt (Libell 2012). Denne kontrollen innebar en etterprøving av de vurderingene som ble gjort på høyere nivå i operasjonen, for å sikre at bruken av det norske bidraget var innenfor de føringene som var gjeldende for det norske bidraget (Heier 2012, 18).

Denne kontrollen ble ivaretatt av det norske *red card teamet*, på det taktiske nivået i operasjonen. *Teamet* hadde ingen påvirkning på selve målutvelgelsen, men jobbet ut fra lister over planlagte, eller foreslåtte mål, og tok slik stilling til de mål Norge kunne, eller skulle engasjere.

Red card teamet som skulle ivareta den nasjonale kontrollen av bidraget og deres erfaringer, blir viet mest oppmerksomhet. Likevel har jeg valgt å inkludere noen av de erfaringene som er gjort på *detachmentet* på Kreta hvor F-16 bidraget opererte fra, siden det også der ble jobbet med en sterk bevissthet om hvordan norske fly ble brukt i operasjonen. Det er derfor vanskelig å operere med helt tette skott mellom disse elementene siden begge var av betydning for den militære kontrollen.

5.1 Hvordan tolke mandat og føringer?

Det er jo et litt spennende tema, for det er jo første gangen FN har vedtatt en sãnn type resolusjon, der man hjemler maktbruk for å beskytte sivile. Det i seg selv er jo egentlig et ganske interessant poeng, i forhold til både den rettslige biten av det, og i forhold til den militære gjennomføringen av operasjonen (Wangberg 11.09.2012).

Som denne juridiske rådgiveren sier var mandatet, som hjemlet maktbruk for å beskytte sivile, en utfordring for det militære å tolke med tanke på hvordan operasjonen skulle gjennomføres. Selv om resolusjonen hadde tre tydelig erklærte mål; beskyttelse av sivile, opprettholdelsen av en flyforbudssone og våpenembargo (FNs sikkerhetsråd 2011), medførte dette likevel utfordringer for hvordan mandatet kunne bli operasjonalisert. Denne utfordringen ble og erfart av *red card holderne*:

Det er litt vanskelig for du vet ikke helt. Du vet ikke helt hva som ikke er ønsket. Du vet ikke egentlig hvor nødvendigvis politikerne vil, du må på en måte gjette deg litt til: hva er det? Hva er det de vil? Hva er det de ønsker å oppnå? Hva er det? Som du sier du, du vet litt om hva de ønsker å unngå, men ikke helt hva de ønsker å oppnå. Så det blir litt sãnn guesswork (Svendsen 03.05.2012).

Det åpne mandatet ble opplevd utfordrende å tolke, og for Norge som deltok uten nasjonale begrensninger var det få føringer som kunne gi en tydeligere retning på hvordan mandatet skulle tolkes. Den politiske ledelsen hadde gitt få føringer for det norske bidraget, og det ble tydelig signalisert at Norge skulle delta uten begrensninger. Fra militær ledelse er det blitt påpekt at den viktigste faktoren for nasjonal kontroll fra norsk side var: «at vi holder oss innenfor de rammene vi har fått fra politisk side» og at de retningslinjene som ble gitt ble fulgt (Lunde 08.08.2012). *Detachmentssjef* Bård Reidar Solheim har om de politiske føringene for oppdraget uttalt: «Jeg tror ikke det var så veldig mange som hadde noen klare formeninger om hverken hva vi skulle, eller hvor langt vi skulle gå, eller noen ting» (sitert i Henriksrud 2012, 54). Om *red card teamets* rolle har Lunde vært tydelig på at *red card teamet* ikke skulle få «politiske føringer fra politisk hold, [og at] de mottar føringer fra militært

hold», altså fra FOH «som igjen er ansvarlige for å motta nødvendige politiske føringer» (Nordskog 24.07.2012). De militære føringene var derfor det som skulle være utgangspunktet for *teamets* vurderinger, kombinert med mandatet og de operasjonsspesifikke føringene i tillegg til nasjonal og internasjonal lovgivning. Selv om styrkebidraget ble avgitt uten begrensninger, ble dette også ansett som positivt for best mulig å kunne integrere det norske bidraget i operasjonen, samtidig som det var overraskende og uvant for det militære å ikke skulle forholde seg til spesifikke nasjonale begrensninger for deltagelsen (Svendsen 03.05.2012).

At mandatet ble tolket til å kunne gjennomføre en offensiv operasjon ble møtt med overraskelse: «Jeg ble jo overrasket over at man gikk til et voldsomt angrep på libyske styrker ut fra det mandatet.» (Svendsen 03.05.2012). *Detachmentssjefen* var for eksempel ved operasjonens start innstilt på en flyforbudssone fremfor *luft-til-bakke* angrep, som det i praksis viste seg å bli (Staveland 2012).

Selv om det blir påpekt at føringene som var gitt var tilstrekkelige for operasjonen, er det blitt påpekt at det ble oppfattet som rart med manglende politisk oppfølging gitt den jobben de var satt til å gjøre og på grunn av de politiske konsekvensene deltagelse i en slik operasjon kan ha på nasjonalt nivå (Bråthen 21.08.2012; Svendsen 03.05.2012). En av *red card holderne* sier i denne forbindelse at det var «stor forvirring helgen før vi reiste og RCH [*red card holder*] hadde lite/ingen militære eller politiske føringer», selv om det kom noe etter deployering (Nordskog 24.07.2012). «Jeg tror spesielt de «politiske» vurderingene vi gjorde (for vi måtte jo gjøre det også) hadde vært bedre dersom vi hadde hatt bedre dialog» (ibid.). Det åpne mandatet, mangelen på føringer og at Norge deltok uten begrensninger, bidro samlet til at det norske *red card teamet*, og *detachmentet* fikk et stort ansvar i utøvelsen av den nasjonale kontrollen under gjennomføringen av operasjonen.

5.2 Det norske *red card teamet*

Som navnet indikerer hadde *red card teamet* myndigheten til å legge ned «rødt kort» for de mål det ble vurdert at det bidraget ikke kunne, eller så det som hensiktsmessig for Norge, eller operasjonen å gjennomføre. Det norske *red card teamet* fungerte som et fremskutt kontrollelement fra FOH i Norge, og hadde under luftoperasjonen i Libya en sentral rolle i forbindelse med målutvelgelsesprosessene. *Red card teamets* arbeidsoppgaver bestod av å vurdere *targetlister* (mållister), som ble gitt fra hovedkvarteret for å avgjøre om Norge

kunne engasjere de forelagte målene, og ved å kvalitetssikre målene ved å be om mer etterretning og informasjon der dette var nødvendig (Libell 2012; Nordskog 14.05.2012).

Det norske *red card teamet* bestod av to *red card holdere*, en *unit representative (unit rep)*, en juridisk rådgiver (*legal advisor (LEGAD)*) og en *liaisonoffiser*. *LEGAD*'ens rolle var å ivareta de juridiske aspektene ved de målene Norge skulle engasjere, og var ansvarlig for å sørge for at målene var i samsvar med både nasjonal og internasjonal lovgivning. *Red card holderens* oppgave var å «passe på at det norske bidraget ble riktig benyttet i operasjonen, ut fra en norsk tolkning av mandatet. Vi ville ha vår egen kontroll på at tolkningen av mandatet var riktig» (Eide 16.10.2012). *Red card holderen* var den som satt med det utøvende ansvaret for en norsk tolkning av de målene som ble foreslått, og var ansvarlig for å sørge for en nasjonal kontroll på de målene Norge ble bedt om å engasjere. *Unit rep'en* var *detachmentets* representant i *red card teamet* og fungerte som et bindeledd mellom *teamet* og styrkebidraget på Kreta. Dette var viktig fordi *unit rep'en* bidro med flyoperativ kompetanse for å sikre en forståelse av kapasitetene i norske bidraget; hvordan Norge kunne bidra til å ta ut ulike mål, og bidra til planleggingen og koordineringen av dette basert på for eksempel flyenes kapasiteter, tilgjengelig ammunisjon og lignende. *Liaisonoffiseren* hadde muligheten til å kommunisere med operasjonsledelsen i Napoli, samt observere og rapportere til *red card teamet* og til FOH i Norge, om eventuelle endringer i operasjonen, og kunne også videreformidle eventuelle spørsmål fra både FOH og *red card teamet* til operasjonsledelsen.

Selv om teamet i utgangspunktet skulle forholde seg til militære føringer, ble det likevel jobbet med en sterk bevissthet rundt de politiske implikasjonene bombingene av enkelte mål kunne ha, selv om målene var vurdert som legitime:

Selv om vi dro ut uten nasjonale begrensninger, caveats, for det gjorde vi ikke, formelt sett så dro vi ikke ut med caveats, men likevel så er det endel politiske strømninger, rettslige tolkninger og så videre som gjorde at vi kanskje var forsiktige med visse mål fordi det ville kunne få politiske implikasjoner. Vi var ikke sikre på, nødvendigvis, om dette bygget var det de sa at det var. Vi avstod fra å engasjere det, av frykt for å kunne treffe et mål som rettslig sett kanskje ikke var tillatt, eller som ville kunne få en stor politisk konsekvens i Norge, og det er ikke nødvendigvis noe hensyn NATO tar når de gir oppdrag til norske fly (Bråthen 21.08.2012).

Som det ble vist her ble det likevel gjort vurderinger av en mer politisk karakter, selv om bidraget formelt var avgitt uten *caveats*. *LEGAD*en viser hvordan det ved enkelte anledninger var nødvendig å sørge for en ekstra kvalitetssikring på de målene som ble presentert, for å

sikre at målene faktisk var det de ble sagt å være. Dette innebar vurderinger rundt i hvilken grad juridisk godkjente mål var forenlige med norske interesser kombinert med de løpende vurderinger og tilrådninger NATOs jurister bidro med (Libell 2012). For noen mål hadde pilotene selv myndighet til å avgjøre om Norge kunne engasjere målene, ut fra gitte kriterier og føringer, *red card holderne* hadde i større grad anledning til å godkjenne flere mål enn pilotene, mens enkelte målkategorier krevde ytterligere vurderinger og godkjenning fra høyere nivå i operasjonen og fra FOH, som i praksis fungerte som *teamets reachback*¹⁶ i Norge (Bråthen 21.08.2012).

Norge hadde derimot ingen påvirkningsmuligheter på hvilke mål som kom på de foreslåtte mållistene (Nordskog 2012). Dette kunne Norge ha hatt dersom Norge hadde søkt å få denne innflytelsen, general Charles Bouchard, som ledet OUP har også kommentert dette:

Surely you could have claimed more influence – I would have welcomed more participation and influence by the Norwegians. In fact, to ask for such influence is rather the norm. A lot of nations did. I appointed several key positions to nations who made such demands in the early phase of the war. It is important to ensure insight into these processes and to keep the nations involved (siteret i Henriksen 2013, 45).

Eriksen Søreide har også poengtert betydningen av at Norge burde ha hatt en større innflytelse, og at det er et problem at Norge ikke utnytter de mulighetene som finnes for dette (Eriksen Søreide 29.03.2012). At Norge ikke søkte denne innflytelsen i operasjonen er kommentert av flere av de deltagende offiserene, som erfarte utfordringen ved at Norge ikke hadde noen påvirkning på det operasjonelle nivået. Basert på nasjonal og internasjonal etterretning og egne vurderinger utarbeidet derfor *red card teamet* lister basert på de foreslåtte målene om hvilke mål som var aktuelle for det norske styrkebidraget å engasjere, hvilke som krevde mer informasjon, og hvilke mål Norge ikke kunne engasjere (Bråthen 21.08.2012; Nordskog 14.05.2012). Dette ble gjort i diskusjoner internt i *red card teamet* og i samlinger hvor alle *red card teamene* var representert for å diskutere *targetlistene* fra hovedkvarteret, for å finne ut hvilke nasjoner som kunne engasjere de ulike målene.

Det ble rettet en hel rekke spørsmål fra norske red card holdere og fra norske jurister (...) i forhold til de enkelte målene som var til behandling. Det som kanskje er greit å ha med seg som bakteppe på det, er at man sitter og vurderer noe som heter en targetfolder. Som i utgangspunktet er et juridisk dokument, det er den dokumentasjonen som foreligger når sjefen tar sin avgjørelse i forhold til om han skal bruke våpen på et mål. Sånn at det som

---

¹⁶ *Reachback* betyr her den støtten *red card teamet* hadde på FOH i Norge

står der, ordlyden og innholdet, det bør stilles krav til det. Noen ganger var det slik at en hadde spørsmål i forhold til ordlyd og innhold. Andre ganger så, det mest vanlige var egentlig spørsmål i forhold til hva slags etterretning som lå til grunn før man da valgte å engasjere det målet (Wangberg 11.09.2012).

Rollen *red card holderne* etter hvert fikk gikk utover det å kunne legge ned *det røde kortet*, og bidro til at Norge fikk en større, om enn indirekte, påvirkning på målutvelgelsesprosessen og tok slik del i en kvalitetssikring av mål, som ikke bare var begrenset til de målene Norge kunne engasjere (Nordskog 2012). De ulike nasjonenes *red card holdere* ble etter hvert i operasjonen ansett som «*enablers*» ved at de jobbet aktivt med å kvalitetssikre de målene de ulike nasjonene ble bedt om å engasjere (Bouchard 2012a). *Teamet* opplevde at de etter hvert fikk en mer proaktiv rolle ved at de ble involvert i diskusjonene knyttet til de ulike målene, i tillegg til rollen som i hovedsak bestod av å ivareta kontrollen over bruken av det norske bidraget (Bråthen 21.08.2012; Nordskog 14.05.2012).

Jeg mener at en vesentlig forskjell på det vi ser i Afghanistan og min erfaring fra operasjonene i Libya, er at i Libya-operasjonene så hadde vi en proaktiv rolle før beslutningene ble tatt i forhold til målutvelgelse, og en sterkere nasjonal kontroll. I Afghanistan var vi ikke like aktivt involvert i målutvelgelsesprosessen (...) Det at vi som red card holdere kunne gå inn og være med på å påvirke disse prosessene aktivt, i nært samarbeid med NATOs kommandoapparat, det var etter mitt skjønn en viktig suksessfaktor, tror jeg, for at vi faktisk gjorde oss relevante i operasjonen (Bråthen 21.08.2012).

Til tross for mulighetene til å kunne påvirke de fremlagte målene innebar arbeidet med mållistene dilemmaer for *red card teamet*. Et eksempel på dette var at selv om Norge valgte å ikke godkjenne mål på *targetlistene*, eller var kritiske til mål, kunne det likevel bety at målene ble engasjert av andre nasjoner. Dette bidro til nye utfordringer i vurderingene for både piloter, etterretningsoffiserer, *red card holdere* og *detachmentssjefen*. Det norske jagerflymiljøet er meget anerkjent (Henriksen 2013), og det viste seg at det norske bidraget ofte hadde bedre forutsetninger for å kunne gjennomføre angrep med et redusert skadeomfang i forhold til hva andre nasjoner kunne:

Som Bouchard sa til meg: "I realized your capabilities quite quickly, and you guys get the job done, and you hit every time". Og det er klart at når du har bevist at du kan gjøre det, og vi ser en gang til at du kan gjøre det, da stoler du på at det blir gjort (...) Og sånn er det i alle sammenhenger, de som får jobben gjort, og de som er dyktige på det, det er jo de som blir brukt hver gang (Lunde 08.08.2012).

Lunde viser her hvordan det norske bidraget var et ettertraktet bidrag i operasjonen. Dette var på grunn av de norske flyenes kapasiteter og den ammunisjon de benyttet ofte ble ønsket for å

ta ut mål som krevde en høy presisjon. Dette førte til diskusjoner om Norge burde engasjere mål de var nølende til, fordi det totale skadeomfanget ville bli mindre dersom norske styrker ble benyttet til å engasjere enkelte mål, som andre nasjoner ikke nødvendigvis hadde fly, ammunisjon, eller evne til å engasjere målene med samme kvalitet og presisjon (Solheim 15.05.2012; Svendsen 03.05.2012):

Det er jo noen av de som fløy som har sagt, eller det har vel blitt forsøkt sagt av flere av red card holderene og: at man sier nei til et mål, men samtidig så vet man at hvis man sier nei, så vil det kanskje bare gå over til noen andre som har et dårligere våpen, og sjansene er da enda større for at det skal gå feil. Spesielt når det gjaldt mål i tettbebygde områder (Anonym 04.12.2012).

«Er det bedre at vi tar målet enn at vi overlater det til en annen nasjon, da det totalt sett for operasjonen muligens ville være bedre?» var et spørsmål som ble stilt i disse situasjonene, men som det ble påpekt av en av *red card holderne*, Hans Jørgen Nordskog, «det slo vi fra oss ganske fort, fordi vi måtte kunne stå for hvert enkelt target» (sitert i Henriksrud 2012, 62). Det ble foretatt en rekke vurderinger av de ulike målene som fremkom på *targetlistene*, men den gjeldende regelen synes likevel å være, som det ofte og er blitt gjentatt i intervjuene; «tvilte vi, så var vi ikke i tvil» (Bråthen sitert i Libell 2012, 10).

Mangelen på føringer førte til at *red card teamet* og *detachmentet* hele tiden opererte med en kritisk tilnærming til de målene Norge valgte å engasjere. Som det ble påpekt av *detachmentssjefen*: «Vi kunne utsatt politikerne våre for betydelig mer risiko enn det vi gjorde» (Solheim 15.05.2012). Selv om Norge deltok uten begrensninger inntok det militære en forsiktig tilnærming. Dersom det var snakk om spesielt krevende mål, hadde *teamet* militære føringer for når militær ledelse i Norge skulle konsulteres, eller informeres. Ved behov for avklaringer som lå utenfor *teamets* beslutningsmyndighet, og ved tvil rundt målvurderingene var det en stående ordre om at sjef, eller nestkommanderende på FOH skulle kontaktes. Dette ble gjort ved at *red card teamet* forberedte en vurdering basert på målpakken og tilgjengelig informasjon, og ga råd til FOH basert på dette for å få en avgjørelse og godkjenning fra FOH. Noe som ved nesten alle tilfeller ble gjort i dialog med Lunde (Nordskog 14.05.2012). «Det at han fulgte råd var betryggende i forhold til den jobben vi gjorde. Vi var godt innenfor rammene, men var vi likevel i tvil på noe vis var det godt å kunne spørre» (Nordskog 14.05.2012). Ved at Lunde fulgte rådene fra *red card teamet* bidro dette til at *teamet* fikk en bekreftelse på at den jobben de gjorde, og at de tolkningene de gjorde av mandat og føringer var riktige (Bråthen 21.08.2012; Nordskog 24.07.2012).

På spørsmål til Lunde om hvordan denne løsningen fungerte i praksis, og utfordringen ved at denne *reachbacken* i stor grad gikk til en person, svarer han følgende:

Med bakgrunn i den instruksjonen red card holderen fikk fra FOH så falt det meste av kontakten mellom red card holderen og FOH om målvalgsprosessen på meg, som senior luftoffiser i hovedkvarteret. Jeg var tilgjengelig 24/7 så lenge operasjonen pågikk. Mye av kontakten og diskusjonene foregikk på mobilt gradert samband, NSK 200, som jeg alltid hadde på meg når jeg ikke var i hovedkvarteret (Lunde 08.08.2012).

Som Lunde selv viser var denne kontakten med FOH i høy grad basert på at han var tilgjengelig for *teamet*. Norge opplevde ved flere anledninger under operasjonen å være «*one man deep*», når det gjaldt å bemanne ulike stillinger for å støtte operasjonen, noe som også gjaldt den rollen Lunde selv hadde (ibid). Generelt når det gjaldt utfordringen med å bemanne ulike roller med tilstrekkelig kvalifisert personell uttaler Lunde at: «vi ser jo at vi trenger å øke kompetanse rundt *targeting*, de prosessene, målutvelgelsen og alt» (Lunde 08.08.2012). Kompetansen i Luftforsvaret til å forstå og analysere effekten av luftoperasjoner har over tid blitt bygget ned (Henriksen 2013, 36). Et eksempel på dette er for eksempel hvordan FOHs kapasitet på å utøve *targeting*, ble lagt ned i 2004 (Dragsnes 2012). Dette gjør at det i dag i Luftforsvaret er begrenset med personell som er trent for målutvelgelsesprosessen. Underveis i operasjonen fikk Forsvaret tilbud om å sende personell som kunne få trening i *targeting*. På spørsmål om hvorfor dette ikke ble gjort svarer Lunde: «vi hadde ikke noen å sende», og at erfaringene fra Libya gjorde at Forsvaret nå har innsett behovet for en mer robust organisasjon, for å kunne understøtte operasjoner som dette (Lunde 08.08.2012). Den kompetansen, og det personellet som ble sendt til operasjonen resulterte i det som er blitt beskrevet som et «personellmessig vakuum» på hovedkvarteret i Norge (Heier 2012, 15). Dette kan bidra til å forklare at det var få andre enn Lunde som var tilgjengelig for å understøtte det norske bidraget. Som det ble sagt av en av pilotene som deltok:

*Det er jo litt flaut når man må ringe generalen som er i en eller annen bursdagsfeiring for å få godkjent et sensitivt mål, ikke sant? Vi har ingen beredskap 24/7 med myndighet i Norge som kan sitte der med kvalifisert kompetanse. Vi er *one man deep* med de tingene, og det er jo litt betenkelig tenker jeg da. For det handler tross alt om hvordan Norge bruker militærmakt, med alle de konsekvenser det potensielt kan medføre (Haugen 29.11.2012).*

Noen av de erfaringene som ble gjort knyttet til godkjenningen av mål, gjorde at *teamet* under operasjonen ønsket å få tilført mer kompetanse til *teamet*.

5.3 Erfaringer fra *red card teamet*

Det norske *teamet* etterspurte tidlig i operasjonen ledelsen i Norge om å få styrket teamet med en offiser av høyere grad, en *senior national representative (SNR)*. Dette ble gjort fordi det ble erfart at Norge var den nasjonen med lavest gradsnivå blant *red card teamene*, og at dette kunne ha betydning for mulighetene til å påvirke målutvelgelsesprosessene. En SNR kunne ha vært med på å ta avgjørelser og delta på møter *red card teamet* ikke alltid kunne prioritere på grunn av den arbeidsmengden målutvelgelsesprosessen medførte (Bråthen 21.08.2012; Svendsen 03.05.2012). Spesielt var dette etterspurt under den amerikanskledede operasjonen, fordi Norge da hadde mindre innsikt i de overordnede prosessene og de politiske føringene for operasjonen (Bråthen 21.08.2012; Nordskog 24.07.2012). Forespørselen ble sendt til FOH, men det ble likevel besluttet at *teamet* ikke skulle få tilført en SNR (Nordskog 14.05.2012). Dette ble gjort med begrunnelsen at under NATO-kommando hadde Norge som NATO-medlem representanter i NAC, og derved slik muligheten til å ha en politisk kontroll på de overordnede prosessene (Bråthen 21.08.2012). Likevel må det legges til at de strategiske retningslinjene fra NAC var vide, med den konsekvensen at de ble tolket ulikt av ulike nasjoner. Som Eide også påpekte; Norge ville ha en egen tolkning av mandatet, for å sikre seg at norske fly opererte etter en norsk tolkning. General Bouchard har påpekt denne utfordringen ved å tolke generelle føringer ved å vise til hvordan for eksempel enkelte nasjoner, som Norge og Canada, hadde strengere kriterier enn andre deltagende nasjoner ved for eksempel vurdering av skadeomfang (Bouchard 2012b, 133).

Enkelte nasjoner, som USA hadde egne politiske rådgivere med i *teamet*, for å kunne bistå med de politiske vurderingene. Behovet for å ha en politisk rådgiver for å bedre kunne ivareta norske interesser ble diskutert, men ikke opplevd som et behov for *red card teamet*. Som den ene *red card holderen* sa: «vi hadde dialogen hjem der vi stilte spørsmål hvis vi var i tvil. Så vi opplevde ikke noe konkret behov for å ha de der nede» (Svendsen 03.05.2012). Flere nasjoner hadde *caveats* som gjorde at enkelte målkategorier måtte godkjennes politisk, selv om de også deltok tungt på operasjonelt nivå (Henriksen 2013, 48). For Norge ble dette overlatt til det militære. Å tilføre en politisk rådgiver blir også avvist av Efjestad, og forklart med at «det ville vært en vanskelig rolle på et så lavt nivå, dette vil nok bli bedre ivaretatt, og skal bli ivaretatt høyere oppe», og at en sterkere dialog med FOH heller kunne vært et bedre alternativ (Efjestad 19.09.2012). På spørsmål om hvordan denne dialogen mellom *teamet* og hovedkvarteret ble opplevd svarer den ene juridiske rådgiveren:

Den var til tider velfungerende (...) at man fikk svar på det man spurte om, det vil aldri være sånn at man har et fasitsvar på alle forhold til alle ulike typer mål og så videre. Og da kan det være nødvendig at man da informerer, og får en godkjenning fra det riktige nivået i Norge. Og det ligger også til grunn for enkelte typer mål at enkelte typer mål må godkjennes av noen med mer stjerner på skuldrene enn vi som var i Libya. I den grad det var nødvendig så syntes jeg det fungerte relativt greit. Så har man sikkert også gjort seg erfaringer som gjør at dette kan fungere enda bedre en annen gang (Wangberg 11.09.2012).

At *teamet* ikke hadde offiserer på et høyere gradsnivå gjorde at Norge i mindre grad kunne ta del i ulike beslutningsprosesser, og dette bidro til at *teamet* var avhengig av en tett dialog og oppfølging fra FOH. Andre utfordringer *teamet* erfarte i forbindelse med målutvelgelsesprosessen var knyttet til etterretning. Det neste delkapittelet vil vise hvordan disse utfordringene var av betydning for den nasjonale kontrollen.

5.4 Målutvelgelse og etterretning

En av oppgavene til *red card teamet* var å sørge for at det var en tilstrekkelig kobling mellom mandatet og målene som skulle tas ut. På spørsmål til Nordskog om det forekom mål på listene hvor dette ikke var tilfellet, ble det bekreftet at dette kunne være en utfordring (Nordskog 14.05.2012). På det samme spørsmålet til en av de andre *red card holderne*, Tore Svendsen, svarer han om dette:

Ja, det var det. Vi vurderte jo målene opp mot flere kriterier, det ene var jo rules of engagement, det andre var military necessity, proportionality, ikke sant? At det står i stil med det du skal gjøre (...) Vi måtte finne linken mellom resolusjonen og målet. Den linken måtte være der, det jobbet vi knallhardt for. Hvis ikke vi fant den, så stilte vi spørsmål tilbake. Hvis ikke det var noen bedre begrunnelse for å ta ut dette målet så kunne ikke vi være med på det. Sånn argumenterte vi opp mot Napoli som var hovedkvarteret over oss. Da hadde vi mange heftige diskusjoner som ble ganske intense, og det var ikke bare Norge. Til og med både Canada, Danmark og USA, det var ikke bare Norge. De store nasjonene var også veldig opptatt av at dette skulle gjøres ordentlig (Svendsen 03.05.2012).

På det taktiske nivået hvor både *detachmentet* og *red card teamet* arbeidet, var det derfor opp til *teamet* å vurdere om de foreslåtte målene var tilstrekkelig koblet til mandatet, basert på den norske tolkningen av det. For *red card teamet* ble denne utfordringen spesielt erfart for mål i Tripoli sentrum:

Måten vi tilnærmet oss målene i Tripoli var rett og slett ut fra et kommando- og kontroll perspektiv. Ledelse av styrker. For vi visste at det var en del både etterretningsfasiliteter, og kommando- og kontroll sentraler som drev med planlegging og ledelse av styrker. Mye

av debatten vi hadde i red card holder teamet gikk på dette. Det var der vi stilte en del kritiske spørsmål, når vi ble bedt om å ta mål i down-town Tripoli. Dere er nødt til å finne en bedre link: hva er linken mellom å beskytte sivile, og å ta dette målet? Det var der de virkelig vanskelige spørsmålene kom (Svendsen 03.05.2012).

Spørsmålene som ble stilt til målene i Tripoli handlet i stor grad om etterretning, og det grunnlaget *red card teamet* satt på for å kunne ta avgjørelser.

5.4.1 Tilgangen til etterretning

Det å tolke etterretning og få tilgang til tilstrekkelig etterretning var en utfordring for teamet: «Den største utfordringen var nok å vurdere hvordan vi kunne stole på etterretningen. Teamet haddet initielt et dårlig etterretningsgrunnlag, og vi burde hatt en representant fra e-tjenesten med oss» (Nordskog 14.05.2012). Som denne *red card holderen* påpeker, var det å tolke den etterretningen *teamet* fikk tilgang til, utfordrende siden *teamet* manglet etterretningskompetanse, og heller ikke hadde tilgang til nasjonal etterretning.

Betydningen av å ha etterretningspersonell med i *red card teamet* ble også påpekt av en av de norske offiserene som i den siste delen av operasjonen jobbet på luftoperasjonscenteret i Poggio Renatico:

Selv om du er jagerflyger og har sett en podfilm¹⁷ før, så betyr ikke det at du kan tyde alt som finnes av etterretning. Jeg var litt opptatt av at hvis du skal ha nasjonal kontroll så må du på en måte også vite hva det er du da skal ha kontroll på, hvilket grunnlag du da tar avgjørelsene dine på (...) De sier at de hadde tilgang til etterretning, red card holderne fra de ulike nasjonene, som NATO ikke hadde tilgang til. Ja, det kan godt hende, for det er sånn det fungerer (...) Men hvem hjalp deg å vurdere etterretningen? Det er det jeg er ute etter, var det du som gjorde det? Det er ikke sikkert det er riktig (Anonym 17.09.2012).

Som denne offiseren viser krever vurderingen av av den fremlagte informasjonen erfaring med både å kunne tolke og vurdere den informasjonen som blir fremlagt. Flere av de nasjonale *red card teamene* hadde egne etterretningselement, for å kunne kvalitetssikre og etterprøve den informasjonen som ble fremlagt, samt ha kompetansen til å stille spørsmål til og tolke etterretningsgrunnlaget de fikk presentert i målutvelgelsesprosessen. Å inneha denne kompetansen i *teamet*, kunne bidratt til å forenkle kommunikasjonen med etterretnings-elementet på styrkebidraget. På spørsmål til Lunde om hvorfor etterretningskapasiteter ikke

---

¹⁷ *Podfilm*: bildeinformasjon som er samlet fra for eksempel F-16 fly.

var en del av *teamet* blir dette forklart med at «å kjøre en egen etterretningsoperasjon inne i en allerede eksisterende operasjon anså vi som lite hensiktsmessig» (Lunde 08.08.2012). Dersom Norge ikke kunne få mer informasjon der det ble etterspurt, lot Norge heller være å engasjere de foreslåtte målne og fulgte prinsippet; «var vi i tvil, så var vi ikke i tvil». FOH så derfor ikke behovet for å tilføre etterretningspersonell til *red card teamet* (ibid.). En etterretningsoffiser som var en del av styrkebidraget på Kreta bekrefter at dette kunne vært viktig for *teamet*:

Kilde: *Jeg husker at vi stilte spørsmålet. Eller sa vel egentlig ganske tidlig at det burde sendes noen fra hovedkvarteret, noen med en e-kompetanse sammen med unit rep og sånn i red card teamet. Men det ble vel, det skjedde nå i hvert fall ikke*

Intervjuer: *Lunde er tydelig på at det ikke var behov for det, men at argumentasjonen da var at de ikke skulle kjøre en egen e-operasjon, men det er vel forsåvidt ikke det det hadde handlet om? For den e-operasjonen driver dere på et vis uansett i den planleggingen dere holder på med?*

Kilde: *Ja (Anonym 04.12.2012).*

Under operasjonen var Norge avhengig av andre nasjoners innsats for etterretningsanalyse (Faremo 2011). For små stater innebærer dette også utfordringer til i hvilken grad statene kan stole på behandlet etterretning fra andre stater (Anrig 22.07.2012). Dette er spesielt viktig for den nasjonale kontrollen fordi det ofte er den fremlagte etterretningen som ligger til grunn for de nasjonale beslutningene.

Sjefen for Etterretningstjenesten, generalløytnant, Kjell Grandhagen, har uttalt at selv om det norske bidraget var under NATO-kommando, krevdes det betydelig oppfølging fra nasjonal side, og at denne «kvalitetssikring[en] av målne viste seg helt avgjørende» for å støtte det norske bidraget i gjennomføringen (Grandhagen 2012, 7). Prosessene forbundet med målutvelgelse er sentralt i luftoperasjoner, og avhenger av tilstrekkelig tilgang til etterretning for å kunne foreta gode vurderinger av de foreslåtte målne. Under Libya-operasjonen var 80 % av etterretningen fremskaffet av USA (Munoz 2012), og det ble erfart en rekke utfordringer knyttet til deling, koordinering og behandling av etterretningen som ble benyttet i operasjonen (ibid.). Dette «etterretningsmonopolet» er også av NATO beskrevet som en bekymring, og er også en utfordring for nasjonal kontroll (Heier 2012, 36).

NATO har i liten grad egne kapasiteter for innhenting av etterretning (Bouchard 2012b; Quintana 2011). NATO, eller i dette tilfellet OUP, var derfor avhengig av at nasjonene selv bidro til å fremskaffe dette (Bouchard 2012b).

NATO som organisasjon driver jo i liten grad med etterretning. Det er jo en nasjonal oppgave i utgangspunktet. Så der er man jo avhengig av de ulike nasjonenes bidrag, men så vil det jo gjennom en operasjon, etter ganske kort tid begynne å bli såpass mye rapportering på taktisk informasjon, at en kan skaffe seg et bilde slik. Men for mer grunnleggende informasjon, spesielt for målbygging [målutvikling], targeting og alt det. Der har man jo en kjempeutfordring for det er jo noe som NATO ikke skal gjøre (Anonym 04.12.2012).

Som denne soffiseren viser til er det en utfordring at NATO baserer seg på den etterretningen som blir fremskaffet av de ulike nasjonene. I den amerikanskledede delen av operasjonen medførte dette at målutvelgelsen i stor grad ble basert på amerikansk etterretning, i tillegg til det som ble delt bi- og multilateralt.¹⁸ Under OUP ble den etterretningen nasjonene valgte å dele samlet i NATOs *etterretningshub*, *NATO Intelligence Fusion Centre*, som støtter NATOs pågående operasjoner. Dette gjorde at det norske bidraget i høy grad måtte basere seg på annet enn førstehåndskilder, noe som medførte utfordringer i vurderingen av *targetlistene*, i tillegg til utfordringer knyttet til det å vurdere motstridende etterretningsinformasjon (Anonym 04.12.2012; Haugen 29.11.2012).

Disse begrensningene i tilgangen til etterretning kunne derfor medføre en viss risiko for de nasjonene som bidro i de offensive operasjonene fordi «premissene for beslutningene i kommandokjeden ligger i hendene på én nasjon» (Heier 2012, 36). Dette betydde i praksis at de ulike *red card teamene* i målutvelgelsesprosessen satt på ulik tilgang til informasjon når de fattet avgjørelser på hvilke mål de nasjonale styrkebidragene kunne engasjere. Som det ble påpekt i et intervju med en av *red card holderne*: «Det er en utfordring å vite at andre sitter med den informasjonen en selv skulle, eller burde ha hatt» (Nordskog 14.05.2012). Det ble erfart som en utfordring at det på nasjonalt nivå var lite etterretning, og at det derfor kunne bli tatt beslutninger på et lite informasjonsgrunnlag (ibid.). Ved at Norge hadde hatt en egen etterretningskapasitet i *red card teamet* for å bedre kunne analysere den fremlagte informasjon, kunne *teamet* ha vært bedre rustet til å etterspørre videre informasjon og slik styrket den nasjonale kontrollen. Dette kunne vært viktig også fordi kvaliteten på etterretningen og *targetlistene* utarbeidet av NATO til tider er blitt beskrevet som mangelfull:

---

¹⁸ Deling mellom to, eller flere land.

Man var ikke alltid like overbevist over beskrivelsen av ulike mål, i forhold til bruken av et mål, eller ja, og den effekten man ønsket å oppnå (...). Det er vel kanskje først og fremst det at man følte at det bildet og den beskrivelsen man fikk av målet i sin helhet og hva det ble brukt til ikke alltid stemte. I veldig mange tilfeller så er det veldig greit, og det kommer klart frem, mens i andre tilfeller så er det veldig mangelfullt og veldig tynt. Når det tidvis er ganske store forskjeller på beskrivelsen av en målpakke, så kan det forsvåvidt være flere årsaker til det, men det er jo fort nærliggende å tro at en årsak kan være at man ikke har så mye. Eller at grunnlaget er tynt, eller at det er veldig sensitivt det grunnlaget man har (Anonym 04.12.2012).

At *red card teamet* ikke nødvendigvis hadde tilgang til den samme etterretningen som det norske *detachmentet* på Kreta hadde, ble en utfordring for mål det ble stilt spørsmål til. *Detachmentssjefen* bekrefter dette, og sier at dette likevel stort sett gikk greit, men at det «heller var en større utfordring i forhold til kommunikasjonsproblemer» på grunn av manglende trygge kommunikasjonslinjer (Solheim 15.05.2012). Det var derfor ofte problematisk å kommunisere egen etterretningsinformasjon til *red card teamet* dersom det var mål som var forbundet med usikkerhet, fordi informasjonen *detachmentet* satt på av sikkerhetshensyn ikke nødvendigvis kunne bli kommunisert til *red card teamet* (Anonym 04.12.2012; Heier 2012, 19). Ved å ha et nasjonalt etterretningselement på flere nivå i operasjonen ville dette ha kunnet styrke både muligheten til å stille de riktige spørsmålene, og til å kommunisere informasjonen (Dragsnes 2012, 55). Som en av *red card holderene* har forklart det: «Piloter stiller riktige spørsmål til piloter – etterretningsoffiserer stiller riktige spørsmål til etterretningsoffiserer» (Nordskog sitert i Henriksen 2013, 41). Muligheten til å lette kommunikasjonen med etterretningselementet på styrkebidraget ved å ha for eksempel en, eller flere etterretningsanalytikere i teamet, er noe flere av offiserene i *red card teamet* har påpekt nytten av (Bråthen 21.08.2012; Svendsen 03.05.2012). Slik forholdene var under operasjonen ble det nå brukt unødvendig mye tid og ressurser på en dialog som ble mye mer omstendelig og tidkrevende, enn dersom personellet i *red card teamet* hadde hatt tilgang til etterretningsfaglig kompetanse (Anonym 04.12.2012). Denne mangelen på etterretnings-element er blitt beskrevet som «kritisk» (Heier 2012, 20).

Om rollen etterretningselementet hadde på Kreta blir det av en pilot fortalt at:

De kunne gi oss en norsk vurdering av tildelte mål, de målene som kom på ATO [Air Tasking Order (endelig targetingliste)]. De hadde jo sine kilder i Norge for å skaffe til veie utvidet informasjon om målene. Dette var ofte hensiktsmessig for å verifisere legitimiteten i oppdragene – noe som i utgangspunktet var ivaretatt fra NATOs side, men som alltid er greit å kryssjekke når man har tid. Det viste jo historien, og det kommer

frem i offentligheten, at vi har jo stoppet et par mål underveis fordi et par smarte hoder har visst mer enn det NATO gjorde (Haugen 29.11.2012).

En annen pilot bekrefter at *detachmentet* var «godt utrustet», spesielt på grunn av det etterretningselementet bidro med, og viser hvordan det ble opplevd at de norske komponentene satt med ulik tilgang til etterretning:

Det er jo selvfølgelig veldig frustrerende når du sitter med forskjellig informasjon (...) det gikk jo litt frem og tilbake mellom Kreta og CAOCen, diverse targets, men jeg vil jo tro at de som satt på CAOCen var litt frustrert over at de ikke hadde egne E [etterretningskapasiteter] (Mannsverk 06.07.12).

For styrkebidraget på Kreta spilte etterretningselementet en sentral rolle. Og det viste seg at selv om mål hadde blitt godkjent av *red card teamet*, var det tilfeller der denne ekstra kontrollen hos *detachmentet* var avgjørende, noe Eide og har bekreftet:

Det var jo en kvalitetssikring av enkelte mål hvor det var kontakt med FOH. FOH var jo og representert der ute, og brukte også e-tjenesten til kvalitetssikring. Og det har jo vært et par tilfeller hvor det var viktig, hvor de opprinnelige målene ikke burde vært mål (Eide 16.10.2012).

I løpet av operasjonen ble det erfart at *detachmentet* oppdaget feil, eller mindre egnede mål, til tross for at målene var blitt godkjent av *red card holderne*, som da hadde foretatt sin vurdering på grunnlag av det informasjonsgrunnlaget de hadde tilgjengelig.

Det at *detachmentet* hadde tilgang til bedre etterretningskapasiteter, enn *red card teamet*, bidro til å avverge mulige feilbombinger, som kunne hatt konsekvenser for Norge som deltagende nasjon og for operasjonen som helhet. Det var tilfeller hvor *detachmentet* ikke hadde full forståelse for enkelte av de målene Norge ble bedt om å ta, og det forekom situasjoner hvor *detachmentssjefen* ga klar melding om at «dette er jeg ikke med på»:

Vi vurderte muligheter for å gjennomføre, og når vi da verifiserer og ser en moské i nærheten, så er det en utfordring. Ved en anledning tok jeg dette videre til Brovold [sjef FOH], og bypasset organisasjonen, noe som også nesten sees som ordrebrudd, og var kanskje litt både og. Men jeg fikk støtte, og vi gikk ikke etter målet (Solheim 15.05.2012).

Dette førte til at et mål ble stoppet som et resultat av direkte kontakt mellom *detachmentssjefen*, sjef FOH og operasjonsledelsen (Lunde 08.08.2012; Solheim 15.05.2012). Dersom denne bombingene hadde blitt gjennomført av norske fly kunne det ha medført reaksjoner mot Norge, og satt både Norge og operasjonen i et dårlig lys. Fordi det norske bidraget i utgangspunktet skulle følge de ordrene som ble gitt, når målene allerede var godkjent av *red card*

teamet, ble dette dilemmaet diskutert på *detachmentet*. En av pilotene belyser også denne utfordringen:

Vi hadde jo diskusjoner der: skal ikke vi bare ta imot ordre? Skal ikke vi bare si «javel, NATO har sagt at dette er oppdraget» og derved utføre? Kanskje må vi ta selvkritikk for iblant å ha vært for restriktive. At vi stilte for mange spørsmål til gitte ordre (...) Poenget var at; her var det mye bedre å være cautious tenkte vi. Være forsiktige i det vi gjorde slik at det ikke ble førstesideoppslag i media ved en dårlig beslutning, for det ville ødelegge mye mer for Norge, og troverdigheten til Norge og NATO, enn hvis vi skulle være så proaktive (Haugen 29.11.2012).

Detachmentet brukte derfor mye tid på å minimalisere risikoen for feilbombinger (Solheim 15.05.2012). Det lille etterretningselementet i *detachmentet* ble forsøkt styrket underveis i operasjonen, men på grunn av mangel på personell og fagkompetanse var ikke dette mulig å få til (Anonym 04.12.2012).

Intervjuer: Deres rolle på Kreta var større enn det jeg visste?

Kilde: Ja, den var vel egentlig større og mer sentral enn noen hadde sett for seg når man drev og satt opp OPL'en, eller personellorganisasjonsplanen. Da var det jo noen initielt som mente at: ja, vi må jo ha med en etterretningsoffiser. Så de hadde tenkt å ha med en da. Men da sa jeg, da jeg så det; hvis dere har tenkt å operere 24 timer i døgnet så tror jeg ikke en holder så veldig lenge (Anonym 04.12.2012).

Sammensetningen av *red card teamet* har blitt beskrevet som «preget av improvisasjon, dugnadsånd og fragmenterte løsninger» (Heier 2012, 18). Initielt var *teamet* heller ikke satt opp med LEGAD, men på foresørsel til FOH fikk de dette tilført rett før operasjonen startet (Nordskog 2012). At det tilsynelatende var tilfeldigheter som styrte størrelsen på etterretningselementet på *detachmentet* kan også være med på å forklare at det i planleggingsfasen også kan ha vært en liten bevissthet rundt behovet for etterretningskapasiteter i *red card teamet*.

5.5 Oppsummering

Det norske *red card teams* rolle var å ivareta den nasjonale kontrollen på bruken av de norske flyene. Denne militære kontrollen bestod i å vurdere mållister, og å kvalitetssikre og godkjenne de målene Norge kunne engasjere. Likevel ser vi at *detachmentet* bidro til en ekstra kvalitetssikring av målene, selv om dette ikke var deres oppgave. At enkelte mål ble oppdaget av *detachmentet* som mangelfulle, og ikke engasjert, ble slik et resultat av en felles innsats for å sikre målutvelgelsesprosessen. At *red card teamet* hadde en manglende tilgang

til etterretning, og heller ikke hadde etterretningspersonell kan vise en svakhet i de kapasiteter *red card teamet* hadde tilgjengelig for å utøve den militære kontrollen. Denne kontrollen kunne kanskje ha vært bedre dersom *teamet* hadde hatt bedre kommunikasjonsmuligheter slik at gradert informasjon enklere kunne vært kommunisert mellom både *teamet*, *detachmentet* og FOH. Dialogen mellom de norske offiserene i operasjonen og til militær ledelse i Norge kan likevel synes å ha fungert tilfredstillende, samtidig kan dette og ha vært en konsekvens av at Norge ikke hadde offiserer med høyere grad til å ta avgjørelser, og at det norske *teamet* derfor var mer avhengige av kontakt med FOH. Tilnærmingen i *teamet* synes å ha vært preget av en sterk bevissthet rundt konsekvensene for de ulike mål som ble foreslått, og det ble aktivt jobbet for at det på alle mål måtte være en tett *link* mellom målet og FN-resolusjonen.

Det norske bidraget var avgitt uten *caveats* og *teamet* hadde få føringer for hvordan oppdraget skulle løses. Dette gjorde at bidraget enklere kunne brukes i operasjonen, enn andre staters bidrag som var avgitt til operasjonen med *caveats*. Dette førte til at det norske bidraget ble en ettertraktet kapasitet som ble brukt til flere av de mer krevende og sensitive målene. Til tross for de åpne føringene og de politiske signalene på at Norge skulle være en aktiv bidragsyter, kan det virke som at *teamet* og *detachmentet* foretok en rekke vurderinger av mer politisk karakter i tillegg til de militære og juridiske vurderingene. Hvor målene ikke bare ble vurdert isolert sett, men også gitt en helhetlig vurdering for å unngå uønskede konsekvenser for Norge. Dette kan synes å ha ført til at både *teamet* og *detachmentet* på eget initiativ førte en strengere kontroll, enn de åpne føringene som var gitt.

At *red card teamet* var avhengig av å foreta vurderinger på det etterretningsgrunnlaget de ble presentert, selv om *teamet* erfarte at andre nasjoner satt på et annet etterretningsgrunnlag bidrar til å vise noen av de utfordringene *red card teamet* hadde i oppgaven med å utøve den militære kontrollen.

Å få bemannet *teamet*, og samtidig opprettholde et tilfredsstillende kompetansenivå på FOH synes å ha vært en utfordring. At det militære erfarte å være *one man deep* for en rekke oppgaver kunne blitt en utfordring for evnen til å opprettholde den nasjonale kontrollen over tid på grunn av høy sårbarhet.

6 Den norske deltagelsen

Dette kapittelet vil belyse både den politiske og den militære kontrollen, og noen av de erfaringene som ble gjort. Underveis i operasjonen ble det i økende grad en debatt om det norske bidraget, og om operasjonen, samtidig som det militære erfarte endringer i bidragets form. For å se på hvordan nasjonal kontroll virket gjennom operasjonen er hendelsesforløpet fremstilt i en tilnærmet kronologisk rekkefølge, hvor de synlige endringene i bidragets form blir presentert i egne delkapitler.

Da NATO overtok ledelsen av operasjonen viste det seg raskt at organisasjonen ikke var tilstrekkelig forberedt på å lede og etablere en luftoperasjon av dette omfanget. Dette påvirket evnen til å utøve den nasjonale kontrollen:

En lessons learned det er at NATO ikke har god nok kommando og kontroll for akkurat denne her type oppdrag. Man måtte faktisk etablere nesten et helt nytt kommando- og kontrollapparat for å lede denne operasjonen, og dette jobber NATO veldig mye med nå. (...) Vi skal kunne ha en kommando og kontroll permanent som kan gjennomføre en sånn operasjon. Utover det så kunne det her ha gått veldig, veldig galt. (Ingebrigtsen 24.07.2012).

Ingebrigtsen viser her til en av de mest sentrale erfaringene som Norge, og NATO gjorde under operasjonen i Libya. Det ble spesielt ved operasjonens start erfart en rekke utfordringer knyttet til kommando og kontroll. Frankrike og Storbritannia ønsket å lede an operasjonen, noe som i praksis var lite realistisk. USA ønsket ikke å ha en sentral rolle i operasjonen, men til tross for dette ble det tidlig klart at frem til eventuelt NATO kunne overta operasjonen måtte det norske bidraget være underlagt amerikansk ledelse (Efjestad 19.09.2012; Eide 16.10.2012). For Norges del var dette fordelaktig siden Norge og Forsvaret allerede var kjent med, og hadde tillit til den eksisterende amerikanske kommando og kontrollstrukturen, samt kompetansen i Ramstein, som var utgangspunktet for *Operation Odyssey Dawn* (Efjestad 19.09.2012). De parallelle operasjonene førte til forvirring om lederskap, og gjorde at det hastet å finne et fungerende alternativ. Selv om NATO ikke var førstevalget, viste det seg at det var det eneste alternativet (Gyllensporre 2012, 179). Den 31. mars overtok NATO ledelsen av operasjonen, og de ulike styrkene ble overført til NATO kommando i OUP. Som Eide beskrev det: «Det eneste apparat som da var tilgjengelig var NATO sitt, og da ble det til at det ble overført til NATO mer *by default*, enn *by design*» (Eide 16.10.2012). Da det norske styrkebidraget ble underlagt NATO-kommando, ble bidraget underlagt OUP under ledelsen av general Bouchard. Det er blitt påpekt at Norge, ved både politisk og militær

ledelse, hadde tillit til hans tilnærming til operasjonen og at dette også var av betydning for Norges videre deltagelse (Eide 16.10.2012; Lunde 08.08.2012).

Da det norske styrkebidraget ble overført til OUP ble luftoperasjonen ledet fra luftoperasjonssenteret CAOC 5 i Poggio Renatico. Dette luftoperasjonssenteret som i utgangspunktet burde kunne håndtere mer enn 300 *sortis* til dagen, kjempet på dette tidspunktet for å gjennomføre 150 (Mälkki 2012, 53). Dette ble fort synlig for de norske *red card holderne*:

Den amerikanskledede operasjonen ble jo ledet av det hovedkvarteret som ligger i Ramstein, i hvert fall luftbiten av Ramstein, ikke sant. De er velfungerende, veltrent, har folk med kompetanse på plass, de kan jobben sin. Og så kom vi til et NATO hovedkvarter i Italia som kun har tenkt defensive luftoperasjoner, air policing, rett og slett avskjæringer av defensiv flyging. De har kun tenkt sånne ting og så plutselig så er de med i offensive operasjoner, så det var en alvorlig dip i performance de første dagene som var spesiell (Svendsen 03.05.2012).

CAOCen viste seg å ikke være dimensjonert for offensive luftoperasjoner, og bemannet med et personell som var mangelfullt, uerfarne og ukvalifiserte for det luftoperasjonen i Libya krevde (Kometer 2012a; 2012b). Denne *dip'en*, eller reduserte aktiviteten medførte en redusert intensitet i overgangen fra OOD til OUP, og operasjonen mistet momentum på grunn av manglende kompetanse på lede offensive luftoperasjoner og *targeting* (Anonym 04.12.2012; Bråthen 21.08.2012). At NATO ikke var tilstrekkelig forberedt blir også antydnet av general Bouchard, som selv beskrev den innledende fasen slik: «*this was a pick-up hockey game; you come in, grab the hockey stick, and go for the game*» (Bouchard 2012b, 130). Som en av planleggerne på FOH påpekte: «det viste seg jo at NATO ikke var klar til å ta opp hansken» (Bøifot 15.05.2012). Dette blir også bekreftet av Lunde på FOH ved at: «det var en lærepenge at ikke kommando og kontrollsystemet i NATO ikke var helt optimalt» (Lunde 08.08.2012). Om denne overgangsperioden har *detachementssjefen* uttalt at: «det gikk jo et par dager hvor vi nesten ikke kunne gjøre noe (...) det tok vel et par uker før operasjonen var ordentlig i gang igjen» (Solheim 15.05.2012). I OOD var de deltagende nasjonene mer forberedt i tillegg til at det i større grad hadde blitt fokusert på statiske og forhåndsplanlagte mål. General Bouchard har selv beskrevet dette med ordene til SACEUR (*Supreme Allied Commander Europe*):

SACEUR put it this way: “Odyssey Dawn was like going to the rifle range. You had fixed targets, you went out and shot them and came home”. When NATO took over the mission we had to go hunting. We had to go and find the targets” (Bouchard 2012b, 127).

Målutvelgelsen i OUP bar tydelig preg av en mer offensiv tilnærming for å ramme Gaddafis evne og vilje. I etterkant er det blitt kommentert at operasjonen manglet en militær strategi som kunne guide målutvelgelsen. Det er også hevdet at det var en manglende politisk kontroll i målutvelgelsesprosessene, noe som er blitt forklart med mangelfull etterretning, og at operasjonen ble styrt fra enkelte av deltagerlandene gjennom deres påvirkningsmuligheter i NATOs organisasjon (Barfoed 2011, 11-16). Dette gjorde at operasjonen bar preg av manglende organisasjon og koordinering (Laird 2012). Dette er også blitt beskrevet i en lekket rapport fra Flyvertaktisk kommando i Danmark (NTB 2012). I denne rapporten ble det stilt spørsmål ved NATOs evne til å lede operasjonen, og til at det var et manglende troverdig etterretningsgrunnlag tilgjengelig for det danske flyvåpenet i målutvelgelsesprosessene. Utfordringene med dette ble kommentert av Peter Viggo Jakobsen ved det danske Forsvarsakademiet ved hvordan «det kan bli et problem at vi bare får stukket noen mål i hånd, uten at vi får innsikt i hva vi bomber» (ibid.). I en artikkel som tar opp reaksjonene fra Flyvertaktisk kommando blir den danske kritikken avvist av kommandørkaptein Ola Bøe-Hansen ved Forsvarets stabsskole, med det forbeholdet om at det var «et døgn, eller to, fra NATO overtok kommandoen, da etterretningsarbeidet med å peile bombemål var dårligere», men at det da ble tatt høyde for dette ved redusere bombingene frem til et tilfredstillende etterretning og kommandoapparat var etablert (Strand 2012). I en e-post dialog med Bøe-Hansen hvor han blir bedt om å utdype dette, holder han fast på denne forklaringen, men viser og til betydningen av hvordan innhenting av amerikansk *targetingkompetanse* bidro til å få NATOs luftoperasjonssenter i Poggio Renatico «raskere på nivå som tidligere» (Bøe-Hansen desember 2012-januar 2012). De amerikanske kapasitetene var igjen av stor betydning for å gjennomføre operasjonen, selv om USA ikke skulle ha noen fremtredende rolle.

For Norge er denne overgangsperioden viktig siden det var i de innledende ukene at Norge stod for en høy andel av bombingene, i tillegg til at de norske F-16-flyene ble brukt for å ta ut flere av de mer krevende og sensitive målene (Henriksen 2013).

I stor grad så var det nå i hvert fall vårt inntrykk at de kanskje vanskeligste målene ofte ble gitt til, at det var ønsket at de skulle tas av Norge og Danmark. Og man var i stor grad egentlig i førersetet på mange måter. Men også fordi at man hadde veldig bra kapasiteter, veldig bra fly med presise våpen, og da er det jo fort å foretrekke at de mest presise våpnene og plattformene ble brukt til å ta de mest sensitive målene (Anonym 04.12.2012).

Dette medførte at Norge fikk en høy synlighet i operasjonen, hvor Norge var en av få NATO-nasjoner (9 av 28) som tok del i bombingene i tillegg til partnerlandene; De forente arabiske emirater og Qatar (Valisek 2011, 3).¹⁹ Denne synligheten kan ha bidratt til at Stoltenberg allerede en uke inn i operasjonen forsøkte å legitimere den norske deltagelsen ved å vise til FN-betydning: «Det er få andre land i verden som tror så sterkt på en FN-ledet verdensorden som Norge», og at dette innebar å følge opp FN-vedtak også i praksis (Kristjansson 2011). Bare noen uker etter dette økte imidlertid temperaturen på den norske debatten.

6.1 Operasjonen og viktige strategiendringer

Det som startet som det mange trodde skulle bli en defensiv operasjon for å beskytte sivile, skiftet raskt til å bli en offensiv operasjon hvor målet for operasjonen aldri ble offisielt avklart (Michaels 2011). Noen uker ut i operasjonen begynte det å bli en viss stillstand på bakken, det var mer utfordrende å finne gode militære mål, og det var færre mål som kunne forhåndsplanlegges. Det ble vanskeligere å skille mellom opprørsstyrker og pro-Gaddafi styrker, fordi Gaddafis styrker viste evne til å tilpasse seg de alliertes og opprørsstyrkenes operasjonsmønstre ved for eksempel å benytte tilsvarende kjøretøy som opprørerne, og ved å operere nær sivil infrastruktur, noe som innebar utfordringer for videre bruk av luftmakt (Haugen 29.11.2012; Quintana 2011). Lunde og en av *red card holderene*, forteller hvordan general Bouchard da tok en strategisk tilnærming:

Hva er det som knekker regimets evne til å utføre angrep mot de sivile? Han [general Bouchard] tok tak: «disse målene her er det jeg må ta ut for å redusere Gaddafi-regimets vilje og evne til å drepe egen befolkning». Så han gikk etter vilje og evne (Lunde 08.08.2012).

Det var sånn man valgte å planlegge, fra NATO har man valgt å si: vi kan ikke bare sitte å se på og være reaktive, vi er nødt til å være proaktive for hvis vi skulle vært reaktive så ville det ikke, vi ville alltid vært på etterskudd. Så vi ville være nødt til å være proaktive og begynne å ta hans evne til å både til å lede operasjonen, men også til å rett og slett gjennomføre operasjoner. Så det betyr å ta ut kommandosentraler og ledelsessystemer, og også selve de militære styrkene ute. Stridsvogner, ammunisjonslager og sånne ting (Svendsen 03.05.2012).

Mandatet ble etter hvert tolket til at det ga rom for «å sette militære kommandosentraler ut av funksjon», og slik ansett som lovlige mål for å «beskytte sivile» (Libell 2012, 7). Dette var en tolkning som var mer offensiv, men som ble ansett som nødvendig for å ramme Gaddafis vilje

---

¹⁹ USA, Nederland, Danmark, Frankrike, Storbritannia, Belgia, Canada, Italia og Norge.

og evne til å angripe sivile. Likevel var det på FOH fortsatt ingen politisk oppfølging av operasjonen. Lunde har bekreftet at FOH ikke fikk føringer fra politisk hold, og at etter statsministeren tidlig i deltagelsen hadde vært på FOH for å få en gjennomgang av operasjonen, foregikk videre dialog hovedsakelig mellom FOH og forsvarssjefen (Lunde 08.08.2012).

Norge hadde heller ikke mer enn én *liaison-offiser* på operasjonelt nivå i hovedkvarteret i Napoli, og FOH hadde derfor liten innsikt i den løpende utviklingen på høyere nivå i operasjonen (Heier 2012, 36). Etter strategiendringene fikk operasjonen mer synlighet i norsk presse. Dette kan synes å være et resultat av den mer offensive bruken av luftmakt, og førte til diskusjoner i Norge om den norske innsatsen og operasjonens utvikling, hvor SV hadde den tydeligste stemmen:

Så viste jo utviklingen mer og mer at en ikke begrenset den militære intervensjonen sånn som mange hadde ønsket, og kanskje sett for seg at den skulle være mer begrenset. Og at det mer og mer ble sånn at NATO da, ble mer og mer part i en borgerkrig, med et ikke spesielt uttalt, men underforstått mål om regimeskifte. Og det var det i allefall mange i SV som syntes var ekstremt problematisk. Fordi en ting er å beskytte sivile i en prekær situasjon, en annen ting er å delta i en langvarig militær konfrontasjon, i en krig rett og slett, der i hvert fall veldig toneangivende krefter i den koalisjonen ønsket regimeskifte. Det ble jo mer, eller mindre uttalt og fra visse krefter i USA og i Frankrike (Fiskaa 14.08.2012).

Den pågående debatten nådde medlemmene i *red card teamet*. Selv om det ikke kom signaler på endringer i de gitte føringene erfarte de militære en usikkerhet om tolkningen de hadde av mandatet var riktig, eller ønskelig fra politisk hold:

Når diskusjonene om Norge var innenfor, eller utenfor mandatet og så videre nådde oss - vi fulgte jo med på tv, vi fulgte med i aviser, vi hørte hva som ble sagt- så tenker jeg at det var med på å påvirke oss i en eller annen retning. Vi følte kanskje at vi ikke hadde, vi kunne komme til å føle at vi ikke hadde politisk ryggdekning for alt vi gjorde politisk sett, og når du går med den følelsen så blir du kanskje litt usikker på egen rolle, så av og til så savnet vi nok noe klarere fra politisk hold i Norge (Bråthen 21.08.2012).

Debatten som foregikk hjemme hadde en effekt på *red card teamet*, selv om teamet i utgangspunktet skulle forholde seg til de få militære føringene de var gitt, var det tydelig at det i de militære vurderingene også ble tatt politiske hensyn:

Vi må jo og utøve politisk teft, som for eksempel da vi traff kommunikasjonssenteret i Tripoli. Et par uker etter så skulle Faremo i Stortinget og redegjøre for operasjonen. Den dagen sa vi nei til mål, og den avgjørelsen ble tatt i dialog med FOH og Lunde. Selv om

det i ettertid viste seg at vi kanskje like gjerne kunne ha tatt dette målet [et mulig sensitivt mål], og at det hadde gått greit- Så valgte vi jo da av politiske årsaker å la være. Det viste seg i etterkant å være ok, men da hadde vi tatt et valg (Nordskog 14.05.2012).

Denne *red card holderen* viser hvordan *teamet* foretok politiske vurderinger. Selv om jobben deres i utgangspunktet innebar å følge de militære føringene de var gitt, blir det gitt uttrykk for at bevisstheten om politiske konsekvenser og reaksjoner hjemme var med på å påvirke vurderingene til *teamet*.

6.1.1 Høy norsk synlighet og innenriks debatt

«You have to be one unpopular world leader to have the Norwegians attacking you» Richard Engel, nyhetskorrespondent fra NBC News, 25. April 2011.

Den norske deltagelsen ble lagt merke til. De seks kampflyene Norge deltok med stod innledningsvis for 17 % av angrepene (Quintana 2011). Danmark og Norges deltagelse er samlet beskrevet som en *«lion share of the operations relative to the size of their commitment and their nation's defence budget»* (Quintana 2011, 6). I norsk media kom det ved flere anledninger frem eksempel på hvor offensivt Norge deltok, og hvor det norske bidraget ble beskrevet. Det norske luftforsvaret fikk ros, og innsatsen ble anerkjent både nasjonalt, og internasjonalt (Heier 2012; Henriksen 2013). Bidraget vakte oppsikt. Personellet på FOH i Bodø erfarte at denne synligheten medførte «godvilje, spesielt i forhold til logistikk og frakt av utstyr. Vi hadde daglige flygninger og fikk god hjelp av amerikanerne» (Bøifot 15.05.2012). Som en av *red card holderne* sa: «I den tidlige delen av konflikten var nok Norge, sammen med Danmark, blant de som har sagt mest ja» (Nordskog 14.05.2012). At Norge deltok uten nasjonale begrensninger, kan være forklaringen på at Norge kom i denne posisjonen. Fraværet av begrensninger har også blitt beskrevet som et «synlig uttrykk for den innsats og risiko som norske myndigheter var villige til å ta» (Heier 2012, 23). Som det er blitt sagt av en av de sentrale offiserene i luftoperasjonen, Thomas C. Coglitore:

Norway took some of the most challenging missions (...) this helped Operation Unifired Protector (OUP) execution, especially early on during the operations whereas other nations were more reluctant to accept targeting intelligence and made the targeting process more challenging (siteret i Henriksen 2013, 31).

De norske offiserene og pilotene som tok del i operasjonen var gjennom operasjonen veldig bevisst denne mangelen på nasjonale begrensninger, og det var en usikkerhet i det militære om politikerne virkelig visste hva det norske bidraget tok del i. En av pilotene, Bjørn

Mannsverk, benyttet anledningen til å ta dette opp da statsministeren besøkte styrkebidraget underveis i operasjonen:

Statsministeren satte av tid til å snakke med oss flygerne, alene (...) og det var veldig bra (...) Jeg stilte ham spørsmålet om han var klar over hvilke mål vi skulle ta. Han sa han fikk brief hver dag på hvilke mål vi hadde tatt. Jeg stilte spørsmålet om han vet hva vi skal ta i morgen? «Nei» svarte han, så han visste ikke hva som kom til å skje, men han visste hva som hadde skjedd. Så stilte jeg bortimot det samme spørsmålet som jeg stilte på luftmaktseminaret: «Ville ikke det vært bedre at politikerne, det politiske miljøet da er involvert i hva som kommer til å skje?» For meg så var det så soleklart en veldig sensitiv kampanje, konflikt, det fort kunne bli en politisk effekt av (Mannsverk 06.07.12).

På dette spørsmålet rakk ikke statsministeren å svare før andre i den politiske ledelsen kom til, og argumenterte for hvordan dette ble ivaretatt av NATO og av det nasjonale *red card teamet*. Samtidig ble det gitt uttrykk for at dette var et viktig poeng å ta med videre (ibid.). Spørsmålet til Mannsverk kan synes å ha synliggjort hvordan den nasjonale kontrollen i operasjonen i stor grad var overlatt det militære. I intervjuet med Mannsverk påpeker han at at en sterkere politisk oppfølging av operasjonen kunne bidratt til en større bevissthet rundt den politiske risikoen deltagelsen innebar. Dette kunne ha redusert risikoen for innenrikspolitiske reaksjoner på deltagelsen, i tillegg til at den nasjonale kontrollen hadde blitt styrket ved at det hadde vært en tettere politisk oppfølging underveis (Mannsverk 06.07.12).

Detachmentssjefen benyttet også anledningen da forsvarsministeren og statsministeren, ved to ulike anledninger, besøkte styrkebidraget på Kreta til å forsikre seg om at politikerne var bevisste hva de norske styrkene tok del i:

Jeg stilte dem de spørsmål jeg hadde, samt at de fikk usminkede briefs slik at de tydelig kunne se hva de norske flyene kunne bli brukt til, og ble brukt til. Jeg opplevde at politikerne var godt inneforstått med hva det norske bidraget gjorde, og tok del i. For meg var det godt å få denne muligheten, og også det å få denne bekreftelsen (Solheim 15.05.2012).

At politikerne var inneforstått med hvordan det norske bidraget deltok i operasjonen, virker å ha vært en bekreftelse *detachmentssjefen* savnet, nettopp fordi han selv ønsket å tydeliggjøre dette overfor politikerne. Den oppmerksomheten bidraget fikk, og rollen Norge fikk i operasjonen kom overraskende på våre allierte (Henriksen 2013), og på den politiske ledelsen, til tross for at regjeringen bevisst hadde valgt å levere et robust bidrag:

Det ble litt overraskende, også for oss, den rollen Norge fikk. Vi merket nok litt det, som jeg allerede har sagt: kombinasjonen av at vi hadde mye tilgjengelig ammunisjon,

motiverte og godt trente piloter, og en god record med henhold til presisjon. Hva ville du selv gjort hvis du var canadisk general og så dette bildet? Hvem gir du de vanskeligste oppdragene til? Jo, de som sier ja og lykkes, istedet for de som bommer. Men det har også en skyggeside, nemlig at du blir veldig tungt involvert (Eide 16.10.2012).

Det norske bidraget, var som Eide viser til, både synlig og ettertraktet, noe som medførte at Norge ble veldig tungt involvert i operasjonen.

I slutten av april ble Gaddafis residens i utkanten av Tripoli truffet av to raketter, og det blir av den amerikanske NBC-korrespondenten Richard Engels hevdet at det var norske fly som stod for bombingene (Ervik 2011a). Det ble i norske medier vist til at kilder i Forsvaret bekreftet at norske fly var en del av dette angrepet mot kommandofasiliteter i Gaddafis residens. Angrepet resulterte i at en av Gaddafis sønner, og tre av hans barnebarn ble drept. Dette førte til kraftige reaksjoner fra SV (Aanensen & Myklebust 2011). At det var Norge som stod for denne bombingene skal ha blitt bekreftet av kilder i Pentagon (Bentzrød & Johansen 2011). Bombingen av kommandobygningene i Gaddafis residens førte til internasjonale reaksjoner, og den daværende russiske statsministeren, Vladimir Putin, kom med umiddelbar kritikk mot operasjonen, hvor han presiserte at ingen hadde «gitt NATO mandat til å ta livet av Libyas leder» (Dragsnes 2012, 51). Angrepet ble beskrevet som et forsøk på å likvidere Gaddafi, og det ble fremmet kritikk om at NATO hadde gått ut over mandatet om å beskytte sivile (Høgseth & Murtnes 2011).

Lederen av Internasjonalt utvalg i SV, Petter Eide, gikk på dette tidspunktet ut og sa at Norge burde trekke seg fra operasjonen (Aanensen & Myklebust 2011). Som en respons på den pågående debatten kom Faremo med et svar i Aftenposten hvor hun beskrev Bouchards strategiendringer. Forsvarsministeren forklarte hvordan de utvalgte målene ble gjennomgått av norsk personell og at Norge i denne prosessen hadde en «reell nasjonal påvirkning» og at dette var «demonstrert ved endring av målvalg ved enkelte anledninger» (Faremo 2011). Dette svaret kan synes å være et resultat av et behov for å forsvare den norske innsatsen, og for å vise at Norge hadde nasjonal kontroll på de målene Norge engasjerte.

På den samme tiden kommer det i media frem at de norske pilotene hadde vunnet respekt for deres dyktighet, men at det i Luftforsvaret var ulike reaksjoner på den sentrale rollen Norge fikk: «Både stolthet, erkjennelsen av tungt ansvar, påkjenning for pilotene og vissheten om at offensiv militær suksess kan heve temperaturen i Regjeringen rundt oppdraget i Libya» preget

Luftforsvaret (Bentzrød & Johansen 2011). Det militære sendte tidlige signaler om at deltagelsen kunne bli en utfordring for regjeringen.

I forkant av SVs landstyre møte 6.-7. mai 2011 kommer det frem at deltagelsen i Libya ville bli debattert på møtet, og at SVs ungdomsorganisasjon sammen med flere av SVs fylkeslag ønsket at Norge skulle trekke seg fra operasjonen (Aanensen & Myklebust 2011). Av flere kilder i SV ble det antydning at operasjonen gikk mot regimeskifte og at det i partiet var stor skepsis til den norske deltagelsen (Aalborg & Larsen 2011). Under landsstyremøtet advarte SV-leder Kristin Halvorsen mot et fremsatt forslag som innebar å trekke det norske bidraget og støtten til deltagelsen (Larsen 2011a). Daværende statssekretær i Utenriksdepartementet, Ingrid Fiskaa (SV), tok derimot tydelig til orde for å avslutte bidraget, og gikk langt i å antyde hvordan norsk deltagelse støttet aktører som Frankrike og Storbritannia i retning regimeendring (ibid). På landsstyremøtet ble det vedtatt at Norge burde «avslutte sitt kampflybidrag når perioden utløper, med mindre regjeringen vurderer at flyene skal kalles hjem tidligere» (SV 2011, 15-16). Vedtakene fra landstyre møtet og uttalelsene fra Fiskaa skapte reaksjoner. Fiskaas uttalelse ble møtt med kraftig kritikk, blant annet fra Eriksen Søreide: «hennes [Ingrid Fiskaa's] uttalelser er svært uheldige og stiller regjeringen i en underlig posisjon». Og påpeker videre hvor uheldig det var at «en statssekretær, som skal forsvare regjeringens felles utenrikspolitikk, nærmest sier at Norge deltar i noe som er folkerettsstridig» (sitert i NTB 2011c). Solberg gikk også ut mot statssekretærens uttalelser, og karakteriserte dette som en lunkent støtte til operasjonen fra departementshold, med utgangspunkt i det enstemmige regjeringsvedtaket om å delta (Kristjansson 2011).

Debatten i forkant og etterkant av SVs landsstyremøte, kombinert med kritikken som fremkom etter bombingene av Gaddafis residens førte til at regjeringen skulle ha en redegjørelse om Libya-deltagelsen for Stortinget den 9. mai (Bentzrød & Johansen 2011).

Under forsvarsministerens redegjørelse ble det poengtert at det var viktig at alliansen fremstod «som troverdig og samlet» (Stortinget 2011a, 3936). Faremo informerte videre om at en høy intensitet i den militære operasjonen måtte forventes videre. Det ble forklart at det var opplevd utfordringer knyttet til regimets evne til å tilpasse seg opprørsstyrkenes strategier og at dette hadde ført til endringer i NATOs strategi hvor strategiske mål som kommando og kontrollfasiliteter nå i større grad ble ansett som mål. Det ble igjen presisert at norske myndigheter hadde en «reell nasjonal kontroll» på hvordan det norske styrkebidraget ble brukt i operasjonen (Stortinget 2011a, 3936).

Etter denne redegjørelsen kom det i en artikkel i Klassekampen frem at kilder i regjeringsapparatet mente at byrdefordelingen i operasjonen burde vært jevnere fordelt på grunn av den omfattende rollen Norge hadde hatt så langt i operasjonen. Ønsket om en byrdefordeling ble videre forklart med Norges størrelse i forhold til størrelsen på det norske bidraget og at det tærte på norske ressurser å ha en så omfattende deltagelse. Det ble sagt at regjeringen ønsket å kalle hjem flyene, men at det var en uenighet i regjeringen om dette skulle innebære en nedtrapping, eller avvikling av bidraget, og det kom også frem at hverken SP eller AP var enige med SVs ønske om 31. juni som endelig dato for avvikling av bidraget (Aalborg & Larsen 2011).

På spørsmål om hvordan uttalelsene fra SV ble oppfattet, mens han selv deltok i operasjonen svarer en av *red card holderne*:

Jeg forstår jo at man som politiker har behov for å ytre sine meninger, men da bør man gjøre det når oppdraget er avsluttet og ikke gjøre det mens operasjonene pågår. For det oppleves akkurat som du sier, som at de ikke står bak så det. Jeg synes jo det er veldig merkelig at man at man kommer med sånne utspill midt under en pågående operasjon (Svendsen 03.05.2012).

En av de juridiske rådgiverne, Per Thore Bråthen, bekrefter at teamet savnet en «politisk ryggdekning» med tanke på den pågående diskusjonen hjemme (Bråthen 21.08.2012).

Både Eide og Solhjell understreket tidlig i mai at de fremdeles støttet Norges deltakelse i Libya, men at det var viktig med en debatt rundt de vanskelige spørsmålene rundt krigen (Aanensen & Myklebust 2011). På spørsmål til Solhjell om hvordan han som politiker tenker om signalene slike debatter sender til norske styrker ute, svarer han:

Jeg tenker at i det øyeblikket man ikke kan ha en samfunnsdebatt om helt sentrale spørsmål, så har vi en stor demokratisk utfordring. Og, jeg tror ikke jeg vet om et eneste land jeg hvor det ikke var debatt om denne operasjonen her (...) og det er veldig viktig at det foregår en politisk diskusjon, men man må sørge for at den er på politisk nivå, og at den dreier seg om spørsmål som: følges mandatet? Virker det? Er det riktig å sette inn styrker? Hva slags type styrker? Og at man samtidig må signalisere at de som deltar, de deltar på vegne av politiske vedtak som er gjort, og som vi politikere står ansvarlig for (Solhjell 07.01.2013).

Som Solhjell viser var det ikke bare i Norge det var debatt om operasjonen. Likevel er Solhjell tydelig på betydningen av slike debatter, selv om han også påpeker hvordan politikerne har et ansvar for å signalisere at styrkene som deltar gjør det på vegne av de

politiske vedtak som er fattet. Under operasjonen kan det synes som at det militære erfarte en tvil rundt denne støtten.

Debatten som gikk, og signalene fra SV ble lagt merke til av de militære styrkene som deltok i operasjonen, men det kom likevel ingen nye føringer før det norske bidraget i midten av mai fikk beskjed om å justere operasjonstempoet. Antallet daglige *sortis* gikk da fra fire til to.

6.2 Fra fire til to *sortis*

Aktiviteten for norske piloter har de siste ukene vært lavere enn ved starten av operasjonen. Faremo sier at dette ikke skyldes noe politisk ønske fra regjeringen, men en samlet vurdering sentralt i NATO for å skape en bredere fordeling av byrdene (NTB 2011b).

Etter hvert kom det frem i media at det norske bidraget hadde justert operasjonstempoet. Årsaken til dette ble av forsvarsministeren forklart med blant annet en vurdering i NATO om en jevnere byrdefordeling (ibid.). Sett i betraktning av at det norske bidraget i operasjonen var en ettertraktet kapasitet, og det i Norge i tiden forut for justeringen var stor debatt om det norske bidraget, kan det se ut som at denne justeringen i stor grad kan forklares med nasjonale forhold, fremfor at NATO hadde foretatt denne vurderingen. I et intervju med Ingebrigtsen var denne justeringene et av temaene:

Intervjuer: Etter to måneder så ble styrken bedt om å redusere hastigheten, og fly mindre. Kan du fortelle noe om bakgrunnen for det? Det var før de reduserte antall fly.

Kilde: Vel, det var det flere årsaker til, men den viktigste årsaken var at da hadde jo Norge flydd ekstremt mye. Vi hadde tatt en slags ankerrolle i den operasjonen og gjennomført veldig mange oppdrag. Og samtidig så er det ingen tvil om at en sånn type operasjon, den er jo, for noen så er den jo kontroversiell. Vi hadde en samlet regjering som mente at det var riktig å stille det bidraget vi hadde med seks fly. Da hadde Norge et ekstremt synlig fotavtrykk i operasjonen, men det var også en samlet regjering som mente at det var riktig etter en tid å ha et litt mindre fotavtrykk. Både fordi at det koster veldig mye penger å være med i en sånn operasjon. Det er en stor belastning på vårt luftforsvar. Og det er også, for en regjering som oss, så er det selvfølgelig også en politisk utfordring å være med i en så skarp operasjon. Men både inngangen, og utgangen var det enighet om i regjeringen.

Intervjuer: Når du da sier: for en regjering som oss, så er det en stor politisk utfordring å være med i en sånn skarp-?

Kilde: For enhver regjering, men også for en regjering som oss, vi har litt ulike innganger på sikkerhetspolitikk som partier (Ingebrigtsen 24.07.2012).

Ingebrigtsen forklarer denne justeringen med en kombinasjon av økonomiske vurderinger, belastningen på Luftforsvaret, at det var på tide for Norge å bli mindre synlige i operasjonen, og at det var en politisk utfordring for regjeringen å delta så skarpt. Solhjell, som under operasjonen var parlamentarisk leder i SV og medlem i Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen, kommenterer justeringen i operasjonstempoet slik:

Jeg er godt klar over at det ble registrert, mitt inntrykk er nok at man i operasjonen, fra både norsk og multilateral side, var opptatt av at operasjonen skulle føres innenfor mandatet, og det kan ha hatt betydning. Men på det tidspunktet så husker jeg og at det var andre aktuelle forklaringer inne i bildet (Solhjell 07.01.2013).

Solhjell viser også at det var flere forklaringer i omløp. I intervjuet med Eide, blir justeringen også satt i sammenheng med et ønske om en redusert norsk synlighet, og med et ønske om en jevnere byrdeforeling:

Intervjuer: Men selv den reduserte intensiteten før den formelle reduksjonen var egentlig samme begrunnelse. Å ha et redusert fotavtrykk?

Kilde: Ja, og kanskje fordi vi hadde tatt en særlig stor jobb i oppstartsfasen, og at flere hos oss mente at denne jobben burde fordeles på flere land. De som er mest med til å begynne med trenger ikke være like mye med på slutten, men det er også veldig viktig å få frem at også SV var med på dette. Jeg var i Stortingsgruppa og var med på å forankre dette, og det var ingen tvil om at de var med på det vi gjorde fra dag «1» Men så ble det nok litt krevende for dem underveis. Det er jo det skarpeste vi har gjort, noensinne, etter andre verdenskrig i hvert fall. Så du kan si at det samvirket, mellom en mer faglig vurdering fra FD med et ønske om å trappe ned litt i intensitet, og politikken som gjorde at de to tingene fungerte sammen. Men det var et veldig viktig poeng for oss at vi var med 100 % hele tiden. Det var aldri noe ønske om å bryte med operasjonen, men det var altså en nedfasing av intensiteten (Eide 16.10.2012).

Selv om både Eide og Ingebrigtsen viser til enigheten i regjeringen ved operasjonens start, viser svarene hvordan den skarpe innsatsen var spesielt utfordrende for SV. Eide poengterer også at det var et viktig poeng at Norge var med hele tiden, og at det ikke var noe ønske om å avslutte den norske deltagelsen

I det norske *red card teamet*, ble justeringen av operasjonstempoet møtt med overraskelse. På spørsmål om det ble gitt noen begrunnelse for reduksjonen, svarer en av *red card holderen* at

det ikke kom noen; «Vi fikk bare en telefon fra generalmajor Lunde om at vi måtte redusere operasjonstempoet» (Svendsen 03.05.2012):

Intervjuer: Kan det ha vært økonomi, eller virker det som om det er politisk, eller kombinasjonen; bruke økonomi for å styre operasjonen?

Kilde: Ja, nei. Det kan ha vært det, det kan ha vært økonomi, og det kan ha vært politisk basert på den informasjonen som lakk ut etter det oppdraget.

Intervjuer: For det kom etter det?

Kilde: Det kom ut etter det oppdraget der det lakk ut at det var norske F-16 som hadde-

Intervjuer: Ja, ok?

Kilde: Da var det en general i SHAPE [Supreme Headquarters Allied Command Europe] som lakk ut at det var norske F-16 som hadde gjennomført dette angrepet, og ikke så lenge etter det så fikk vi beskjed om å redusere operasjonstempoet (ibid.).

Svendsen antyder at reduksjonen i operasjonstempoet kan ha hatt en sammenheng med diskusjonene som kom etter at Gaddafis residens ble bombet, og at det i så tilfelle kunne være politiske årsaker for reduksjonen.

For *detachmentet* som var på Kreta ble reduksjonen også møtt med overraskelse. Det blir forklart at det justerte operasjonstempoet ble sett på som politisk signal og lite hensiktsmessig for operasjonen, og at justeringen ble møtt med liten forståelse fra *detachmentet* (Haugen 29.11.2012). Dette ble også synliggjort av en av de andre offiserene som var på Kreta:

Intervjuer: Det som gjør at jeg blir nysgjerrig på den reduksjonen er jo på en måte det at jeg får så ulike forklaringer på dette fra politisk hold, og deriblant så er jo for eksempel dette med en slitasje og belastning på mannskapet noe som stadig kommer opp, og når da-

Kilde: Nei, det var vel kanskje det vi syntes var verst. De bestemmer seg først for å redusere, kanskje fordi de begynner å bli nervøse, og så i tillegg opplever vi at de skylder på slitasje på personellet. Så det syntes vi jo veldig lite om. For det går kan du si litt utover yrkesstoltheten egentlig. At du føler det kommer en beslutning tredd nedover, og så skylder de på at vi er slitne i stedet for å si det sånn det var, men jeg vet jo enda ikke helt hvorfor den reduksjonen kom.

Intervjuer: Så med utgangspunkt i de kapasitetene dere hadde, så - dere så ikke den komme?

Kilde: Nei, når det begynte å bli snakk om det, så skjønnte vi ikke helt hvorfor. Annet enn at det kanskje var noen som hadde tenkt at: ok før det går gærnt må vi få trappa ned (Anonym 04.12.2012).

Justeringen av operasjonstempoet kom ikke like overraskende *detachmentssjefen*, som underveis hadde blitt oppmerksom på at det var utfordringer med å understøtte styrkebidraget logistisk, selv om *detachmentet* var i stand til å levere mer:

Intervjuer: Hvordan er det å sitte med den militærfaglige bakgrunnen og evnen til å kunne bidra i operasjonen, og så få beskjed om å trappe ned?

Kilde: Det er jo frustrerende å ikke kunne bidra. Det var jo endel på Kreta som fikk mye fritid, og det hadde jo også vært bra å ha muligheten til å sende disse hjem dersom noen egentlig visste at de ikke skulle bli brukt mer. Det var jo også rart å lese begrunnelser som at mannskapene var «slitne», at vi manglet utstyr og lignende (Solheim 15.05.2012).

Solheim viser hvordan denne reduksjonen møtt med frustrasjon, og henviser også til argumentasjonen, hvor mangel på ressurser og slitasje ble brukt for å forklare justeringen. Som han videre sier: «Vi visste jo at det ikke var tilfellet og at *detachmentet* kunne levert mer. Det kunne virke som om vi var for gode» (Solheim 15.05.2012).

Det var generelt forholdsvis dårlig stemning på Kreta, fordi folk egentlig ikke skjønnte helt hvorfor, og når man først var der så ville man jo gjøre mest mulig. Vi trodde jo først at det var politiske føringer, det var det vi trodde lå til grunn. Men det viste seg at, tre uker senere, da visste jo knapt de politikerne som var på besøk at vi hadde redusert aktivitetet. Det var jo som jeg forstod etter hvert føringer som kom fra Forsvaret (Anonym 04.12.2012).

I likhet med denne offiseren trodde flere av de militære at det var politiske føringer som var årsaken til reduksjonen og at ved å redusere operasjonstempoet kunne dette også redusere både synligheten og mulighetene for at noe kunne gå galt siden Norge deltok så offensivt. Likevel viste det seg at føringene kom fra Forsvaret. Dette blir også bekreftet av Efstad:

I løpet av operasjonen var det flere som stusset over forbruket på både ammunisjon og flytid. Reduksjonsinitiativet kom fra militært hold, men ble støttet av oss. Det handlet også om burdensharing, og at Norge også skulle ha evnen til å stå lenge. Jeg vil ikke utelukke at den militære ledelsen tok initiativ på bakgrunn av hvordan dette ble presentert i pressen (...) Innsatsen ble fremhevet, selv om det politisk kanskje var et ønske om en mer nedtonet tilnærming. Det var vel et sammenfall av militære og politiske faktorer som førte til et nedtrekk som kanskje kan beskrives som et politisk kompromiss (Efstad 19.09.2012).

Som Efstad viser kan justeringen ha vært et resultat av den høye synligheten i pressen og det politiske ønsket om en lavere synlighet, som da var sammenfallende med rent militærfaglige vurderinger.

Denne justeringen blir i intervjuet med Lunde begrunnet med at militær ledelse hadde innsett at operasjonen kom til å vare lenger enn det man opprinnelig trodde (Lunde 08.08.2012). Justeringen av operasjonstempoet, hvor de norske flyene ble bedt om å gå ned fra fire til to *sortis* til dagen, ble begrunnet med at det handlet om å økonomisere med våpen, personell og fly, og at dette ble kommunisert til styrkebidraget og *red card teamet* gjennom et skriv fra FOH. Lunde utdypet denne forklaringen ved å vise til at det høye operasjonstempoet i lengden ville kunne få konsekvenser for styrkeproduksjonen i Norge, og at det å understøtte *detachmentet* på Kreta med både logistikk og besetning ble en stor utfordring for Luftforsvaret under operasjonen. Lunde påpekte i denne sammenhengen at det ikke var den skarpe enden av bidraget som var mest krevende for Forsvaret å opprettholde, «det å etterforsyne, det var helt avgjørende» (Lunde 08.08.2012).

Intervjuer: Du sier at det skrivet kom fra FOH?

Kilde: FOH forholder seg til Forsvarssjefen, som også syntes at det kunne være rimelig at vi reduserte litt på opstempoet, gitt alle disse faktorene (Lunde 08.08.2012).

På bakgrunn av alle disse faktorene ble det gjort en vurdering som førte til det reduserte operasjonstempoet. En av offiserene på FOH uttalte i et intervju at det var «rart å skulle argumentere for en redusert intensitet, når det ikke var behov for dette», at «vi var kanskje for gode i forhold til hva som kunne godtas politisk» og at beskjeden fra FOH kanskje kom på grunnlag av en «*hunch*» på akkurat dette (Johansen 15.05.2012). Om selve justeringen kommenterer Lunde at: «det er det eneste som er skrevet og sagt i en formell ramme rundt dette her» (Lunde 08.08.2012). Dette kan også forklare utfordringen med å spore bakgrunnen for det justerte operasjonstempoet.

Mot slutten av mai kommer det i media frem at regjeringen lenge har ment at «dette er for mye» og at forsvarsministeren «har varslet at Norge vil *trappe ned* innsatsen» (Vegstein 2011). Parallelt med dette etterlyste AP en grundig debatt fremfor å holde på SVs linje om å terminere bidraget, hvor leder av Arbeiderpartiets ungdomsorganisasjon, Eskil Pedersen, stilte spørsmål til at SV trakk støtten da det viste seg «at innsatsen likevel ikke var en *walk in the*

park» (sitert i Vegstein 2011). Den videre deltagelsen var uavklart, og uenigheten mellom SV og AP ble mer synlig.

6.3 Reduksjonen fra seks til fire fly

Den 10. juni ble det klart at Norge videreførte kampflybidraget med «inntil fire» fly med en måned, utover de tre månedene som først var vedtatt (Forsvarsdepartementet 2011d). I pressemeldingen som annonserer videreføringen står det også at bidraget skal avvikles etter denne måneden, og videre at Norge «må kunne forvente forståelse blant våre allierte for at Norge med et lite luftforsvar ikke kan opprettholde et stort kampflybidrag over lang tid» (ibid.). Videreføringen, innebar en reduksjon i deltagelsen fra seks til fire fly:

Den reduksjonen kom vel. Offisielt så skyldtes det flytimer, og at vi er et lite land, med ganske få piloter, og at det ville gå ut over forsvarsevnen vår dersom vi fortsetter det samme kjøret. Det var den offisielle forklaringen. Men jeg tror vel kanskje også at det ble avslørt at Norge hadde vært down-town Tripoli og tatt ut dette hovedkvarteret, var med på å bidra til at Norge reduserte til fire fly, fra seks, selv om man valgte å forlenge bidraget da (Bråthen 21.08.2012).

Om denne reduksjonen sier Eide at Faremo tidlig problematiserte den store andelen Norge, som en liten nasjon, hadde i operasjonen som helhet, og at «reduksjonen fra seks til fire, mest var drevet frem av at det nå var veldig intenst» (Eide 16.10.2012). Ingebrigtsen fremhever også den høye synligheten, og byrdefordeling som et argument for å redusere det norske bidraget:

Så er det på en måte den internasjonale situasjonen for Norge; hvor synlige ønsker vi faktisk å være? Og hvor lenge burde vi være det? Og så er det burdensharing. Hvor mye skal et land gjøre i forhold til andre land? Så summen av den vurderingen ble at vi tenkte at nå er tiden inne for å trekke synligheten litt ned i operasjonen (Ingebrigtsen 24.07.2012).

Fra Forsvaret blir reduksjonen kommentert av en av de deltagende pilotene:

Det får nå være på politisk nivå at den reduksjonen ble tatt og jeg vet ikke alle inngangsverdiene i hvorfor det ble sånn. Men det oppfattes, det ble oppfattet som litt unødvendig (...) Det er ikke langt unna at vi fløy like mye med de fire flyene vi hadde igjen for å si det sånn, som det vi gjorde med seks fly. Vi hadde personellet, vi hadde utstyret og vi ble sterkt ønsket om å bidra. Du føler på en måte, at dersom du har mulighet og kapasitet så ønsker du å bidra til det NATO prøver å få til, så jeg tror nok at folk strekte seg så langt de kunne og opp i mot det nivået vi var på tror jeg, på seks fly (Haugen 29.11.2012).

Selv om antallet fly ble redusert ble operasjonstempoet opprettholdt, dette blir og bekreftet av andre på *detachmentet*: «man fløy jo ikke noe mindre på slutten egentlig, enn man gjorde fra mai og utover» (Anonym 04.12.2012). Haugen forklarer videre at reduksjonen derfor i praksis innebar at man tok bort muligheten til å ha reserver og at bruken av de flyene som var disponible derfor ble maksimert (Haugen 29.11.2012).

En av *red card holderne*, Geir Ødegaard stilte meg på et seminar spørsmålet om denne reduksjonen egentlig bare var et politisk signal; «Hvilken funksjon hadde denne reduksjonen egentlig? At bidraget ble redusert, når flyene etter den formelle reduksjonen fløy like mange *sortis*?» (Ødegaard 20.09.2012). Dette spørsmålet bringer frem en interessant tilnærming til reduksjonen, siden antallet *sortis* allerede var halvert, og *detachmentet* etter denne avgjørelsen fløy tilsvarende antall *sortis* som før dette vedtaket kom. Hvorfor skulle dette synliggjøres ved å trekke ned antall fly, samtidig som mannskapet opprettholdt antallet *sortis*, men med færre fly disponible? I videre dialog med Ødegaard ble det forklart at denne formelle reduksjonen også førte til en større «belastning på avdelingen for å gjennomføre disse [antallet *sortis*] siden de måtte gå over til døgndrift» fordi det da var færre fly disponible (Ødegaard 12.02.2013).

Et av argumentene for å redusere den norske deltagelsen var belastningen på bidraget. Danmark som også deltok med seks F-16 fly i operasjonen, prioriterte å stå gjennom hele operasjonen. En av de norske pilotene forklarte at Danmark også opplevde en høy belastning på egne kapasiteter, og at det fikk konsekvenser etter operasjonen, spesielt på grunn av belastningen på pilotene (Mannsverk 06.07.12). På en forespørsel til det danske luftforsvaret om å utdype dette, for å kunne sammenligne med belastningen på det norske bidraget, blir antallet flytimer kommentert som den største konsekvensen, men at dette ble løst ved at «*merforbruget i flyvetimer blev fratrukket fra resten af 2011 samt 2012*» (Barfoed 2012). Videre blir det i svaret påpekt at Danmark i en periode fra juli til august også kun fløy to *sortis* om dagen (mot tidligere fire *sortis*) fordi de ønsket å sende 25 % av mannskapet hjem for å kunne redusere belastningen på personellet. Til tross for *Flyvevåbenets* forsøk på å trappe ned, av hensyn til mannskapet, ble det i Danmark likevel politisk vedtatt å gjenoppta det opprinnelige nivået på fire *sortis*, for å opprettholde deltagelsen. Ekstrakostnadene til ammunisjon ble beskrevet som en betydelig konsekvens av operasjonen, men at dette heller ikke førte til «*politiske overvejelser om at bombe mindre eller trække flyene hjem*» (ibid). Det som er interessant å trekke ut fra dette er at Danmarks ønske om reduksjon hadde en tydelig funksjon

for å redusere belastningen på mannskapet, men at den politiske viljen til å opprettholde bidraget, førte til at antallet *sortis* ble oppjustert til tidligere nivå, som et resultat av den politiske viljen. For det norske bidraget førte tilsynelatende den norske reduksjonen til det motsatte, en økt belastning på mannskapet siden de hadde færre fly disponible, men fløy like mye som før reduksjonen.

På spørsmål til Eriksen Søreide om det var en sammenheng mellom hendelsene som kom frem i media og reduksjonen fra seks til fire fly svarer hun:

Jeg er veldig klar over at nedtrekket med to fly på det tidspunktet, det var absolutt en diskusjon (...) Man fikk på et tidspunkt et visst inntrykk av at kanskje særlig presset internt fra SV begynte å komme for at man ikke skulle ha det samme bidraget over såpass lang tid. Alternativet til å terminere bidraget helt på et tidspunkt, var at man da strakk det noe lenger i tid, men gjorde det mindre den siste tiden (...) Det vet jeg ikke, men det er et inntrykk som flere ga, uten at jeg vet om det stemmer eller ikke (Eriksen Søreide 29.03.2012).

Eriksen Søreide antyder også at SV kan ha hatt en rolle i endringen som kom, og at forlengelsen med en redusert deltagelse slik kunne være et kompromiss som var et resultat av diskusjonen mellom regjeringspartiene. At kampflyene ble trukket hjem ble av Halvorsen beskrevet som et viktig kompromiss i regjeringen. SV var tydelige på at de ikke ønsket en videreføring av bidraget, samtidig som AP ikke ønsket at Norge skulle være det første landet som trakk seg fra den NATO-ledede operasjonen (Gitmark 2011). Som det ble uttalt av en av *red card holderne*: «Når forlengelsen kom virket det som om dette var det endelige, at avslutningen var bestemt, uavhengig av utvikling» (Svendsen 03.05.2012). Det norske bidraget i operasjonen var på vei til å bli avvirket.

6.4 Avvikling av styrkebidraget og den videre deltagelsen

Jeg tror det norske militæret er fullt ut inneforstått med at det er de politiske myndighetene som styrer enhver prosess og det ligger til grunn. Det er vi opplært med, og det på en måte aksepterer vi fullt ut. Det ligger i bunn, samtidig så opplevde vi - Jeg personlig syntes det var vanskelig, sånn yrkesstolthetsmessig da det norske bidraget ble kuttet. Det syntes jeg var vanskelig å fagmilitært stå inne for, at man gjorde det på denne måten (Svendsen 03.05.2012).

Som flere av de andre offiserene som deltok i operasjonen har vist, uttrykte også denne offiseren at endringene som kom og begrunnelsene som ble gitt var utfordrende for det militære.

Tilbaketrekningen ble av statsminister Stoltenberg forklart med at Norge «er blant få NATO-land som trenger sine fly til nasjonal beredskap», og begrunnet dette med behovet for suverenitetshevdelse i nord (NRK 2011). Argumentet om at Norge ikke kunne opprettholde luftbidraget på grunn av tilgjengelige ressurser har likevel blitt hevdet å ha vært lite fremme i diskusjonen i den politiske ledelsen (Gitmark 2011). Sett sammen med teksten i den kongelige resolusjonen hvor det ble presisert at bidraget ikke ville svekke ivaretagelsen av «prioriterte militære oppgaver i norske områder» (Forsvarsministeren 2011), bidrar dette til at det kan stilles spørsmål ved argumentasjonen som ble benyttet for å forklare avviklingen. På spørsmål om det militære hadde hatt evnen til å delta lenger svarer Lunde bekræftende:

Vi kunne holdt på lenger hvis det var det, men min oppfatning er at det var, som det skal være, en politisk beslutning, og at 1.august er det slutt (...) Som det var en politisk beslutning å forlenge utover de tre månedene som opprinnelig var sagt, altså det er politisk. Vi kunne, Forsvaret kunne ha stått lenger (Lunde 08.08.2012).

Samtidig viser han og til at det hadde medført ekstra kostnader, og en økt belastning dersom Norge hadde stått lenger (Lunde 08.08.2012). Det blir også fra politisk ledelse bekreftet at Norge hadde muligheten til å fortsette bidraget:

Vi hadde hatt kapasiteten til å stå lenger hvis ønsket det, vi hadde kapasiteten, vi kunne vært lenge der hvis det var det, men da måtte vi prioritere det veldig hardt, og da ville det gå betydelig på bekostning av andre oppgaver. Men det er klart at også internt i Arbeiderpartiet så vil det være ulike vurderinger. Det er jo det som er politikk og demokrati, at man er liksom ikke enige om alt når man starter prosessen, man blir enige gradvis når man avslutter en prosess. Så det var absolutt noen stemmer i Arbeiderpartiet som ønsket at vi skulle stå lenger. Og så var det helt åpenbart noen røster i Arbeiderpartiet og i SV som ønsket at vi skulle avslutte litt tidligere (Ingebrigtsen 24.07.2012).

Som Ingebrigtsen også viser så kunne Norge deltatt lenger, og at denne avgjørelsen handlet om både praktiske og politiske prioriteringer. At det norske bidraget skulle avvikles kom som et resultat av en politisk prosess, selv om det i den tidlige fasen i operasjonen var lite som tydet på at Norge ville endre tilnærming:

Jeg hadde i løpet av operasjonene aldri inntrykk av at det var aktuelt for Norge å trekke seg fra den skarpe rollen, som våre F-16 hadde i OOD/OUP. Det var i min forståelse at Norge skulle stå løpet ut i lag med våre allierte (Lunde 08.08.2012).

Denne oppfattelsen synes også å være i tråd med Eides uttalelse om at Norge skulle være med hele veien. Likevel så det ut til at det nå var blitt vanskeligere å opprettholde den norske deltagelsen. Som det ble skrevet av Eide da han var forsvarsminister: «Lykkes vi ikke med å

skape og opprettholde legitimiteten rundt våre operasjoner – både ute og hjemme – vil vi fort merke at det blir langt mer krevende å videreføre dem» (Eide 2012b, 381).

6.4.1 Videreføringen av deltagelsen med ti stabsoffiserer

Den 1. juli ble det annonsert at Norge videreførte det norske bidraget i operasjonen med ti stabsoffiserer (Forsvarsdepartementet 2011c). Ingebrigtsen uttalte på dette tidspunktet at AP ønsket å forlenge bidraget, og at Norge valgte å sende stabsoffiserer til OUPs organisasjon, som et alternativ til andre militære kapasiteter fordi dette var en løsning SV kunne «leve med» selv om de ønsket å trekke den norske deltagelsen (Kristjånsen & Vegstein 2011).

Norges videre deltagelse med stabsoffiserer er blitt begrunnet med NATOs behov for forsterkninger. Disse stabsoffiserene skulle fylle stillinger i operasjonens kommandostruktur, og videreføringen ble av Efjestad forklart med at dette i stor grad handlet om å vise solidaritet: «vi trekker oss ikke ut, men er med våre allierte til slutten» (Efjestad 19.09.2012). Norge ønsket å bidra siden NATO i både Napoli og i Poggio Renatico var avhengig av amerikansk personell på grunn av den manglende kompetansen de europeiske NATO landene hadde til å drifte operasjonen (Efjestad 19.09.2012). SVs ønske om å trekke den norske deltagelsen er bekreftet av Halvorsen som et resultat av at «styrkene gikk utenfor sitt mandat og begynte å jakte på Gaddafi», og at dette førte til at Norge trakk seg fra operasjonen (sitert i Gjerde 2012).

Da styrkebidraget ble avviklet medførte dette også at *red card teamet* ble avviklet. Fordi deres rolle var å ha en nasjonal kontrollmekanisme for å kvalitetssikre de målene Norge engasjerte. Den muligheten Norge gjennom *red card teamet* hadde til å få innsikt, og påvirkningsmuligheter på operasjonens gang, ble da tatt bort. Fiskaa viser til at *red card teamets* påvirkningsmuligheter ble benyttet som et argument i den norske diskusjonen om å videreføre bidraget:

Jeg vet ikke om det kom når det var på tale om å trekke flybidraget tilbake, men det ble helt klart brukt tidligere i debatten (...) At jo, men Norge er jo med i de mer indre rom da, og derfor så har vi en viss påvirkningsmulighet, så det ble sagt, det husker jeg (Fiskaa 14.08.2012).

Etter at Norge avviklet styrkebidraget og *red card teamet* hadde Norge ingen påvirkningsmuligheter videre i operasjonen. Stabsoffiserer som deltok i denne fasen har uttalt at det etter 1. august var en uoversiktlig situasjon på bakken i Libya:

Jeg tenkte litt på det, at her sitter jeg og forvalter politikk, uten en eneste føring. Helt ærlig, jeg var med og gjorde ting, og var med å ta avgjørelser og planla ting, som jeg ikke tror hadde blitt godkjent av en norsk red card holder for bruk av norske fly (sitert i Henriksrud 2012, 65)

For dette delkapittelet har det vært vanskelig å finne kilder, fordi det norske bidraget bare bestod av ti stabsoffiserer. I forsøk på å spørre informantene om denne delen av bidraget, viste det seg at det var få som kunne fortelle hva disse offiserene gjorde, eller hvordan de ble fulgt opp nasjonalt. Utsagnene om den norske deltagelsen i denne fasen kommer fra en anonym informant, men på grunn av de betraktninger informanten har kommet med vurderes informantens erfaringer som nyttige fordi de belyser utfordringer som er relevante for nasjonal kontroll.

Stabsoffiserene gikk inn i operasjonens kommandoapparat, og underveis i operasjonene erfarte de liten, eller ingen oppfølging fra FOH (Anonym 17.09.2012). En norsk offiser som jobbet i operasjonssenteret i Poggio Renatico ga uttrykk for hvordan han savnet føringer for den jobben han skulle utføre:

Det jeg savnet var på en måte en, kall det en outbrief da. Da vi dro fra FOH kunne jeg tenke meg at noen på FOH kunne si: «følgende er retningslinjene. Dere skal, punkt en; dere skal utføre jobben, stillingen dere skal ha, men fordi dere viderefører et detachement så følger det også med ting jeg ønsker dere skal fokusere på». Det er noe jeg savnet. Det hadde også kanskje medført at, ting man kanskje i utgangspunktet opplevde som litt sånn ubehagelig, litt sånn merkelige situasjoner. Det er ikke sikkert jeg hadde opplevd det slik dersom jeg hadde dratt med backing i ryggen da (Anonym 17.09.2012).

Som stabsoffiseren viser ble det gitt få føringer til de deltagende norske offiserene. På spørsmål til Ingebrigtsen om oppfølging av stabsoffiserene og deres arbeidsoppgaver, blir det henvist til FOH, hvorpå Lunde svarer at disse offiserene har samme oppfølging som andre offiserer som skal arbeide i NATO (Ingebrigtsen 24.07.2012; Lunde 08.08.2012). Oberstløytnant, Harald O. Furueth med tjenesteerfaring fra NATO og tidligere NATO-operasjoner, har på spørsmål om dette beskrevet oppfølgingen fra norsk militær ledelse når offiserer er ute som begrenset (Furueth September 2012). I 2011, tjenestegjorde Furueth ved NATOs *Joint Force Command Lisbon (JFCL)* i Portugal. Medio mars 2011 ble han sendt fra JFCL til Napoli for å ta del i planleggingen av en mulig operasjon i Libya. «Jeg tror ikke noen i Norge visste at jeg var der engang, siden jeg da var utsendt fra Lisboa», svarer Furueth på spørsmål om hvilken dialog han hadde med Norge i denne perioden (ibid). At det er en begrenset oppfølging av norske NATO-offiserer ute blir også bekreftet av tidligere

forsvarssjef, general Sverre Diesen, som samtidig understreker at nasjonene heller ikke bør legge seg bort i hvordan offiserer som er beordret i NATO-stillinger blir disponert (Diesen 06.02.2013). De erfaringene som ble gjort av stabsoffiserene som arbeidet på luftoperasjons-senteret synes å være i samsvar med den normale praksisen, ved at det ikke er noen automatikk i å følge opp norske offiserer som er avgitt til operasjoner i regi av NATO. Diesens poeng om at nasjonene ikke bør legge seg opp i stabsoffiserenes oppgaver, kan kanskje forklares med at dette hadde gjort det vanskelig å bruke stabsoffiserene, på lik linje med styrkebidrag som er undelagt *caveats*. Når Solhjell blir fremlagt problemstillingen rundt stabsoffiserenes oppgaver og føringer bekrefter han at heller ikke han kjenner til hvordan offiserene ble fulgt opp, men at dette «kan være et viktig spørsmål å se nærmere på ved videre oppfølging av operasjonen» (Solhjell 07.01.2013).

Stabsoffiseren som deltok i denne fasen av operasjonen forteller om hans tanker om nasjonal kontroll for den stillingen han hadde:

Kilde: I den stillingen som jeg satt i da, i forhold til det å ha nasjonal kontroll, og være en del av NATO kommandokjeden så hadde jeg ingen føringer. Sånn at det ble jo, hvordan skal man da rett og slett forholde seg? Med bakgrunn i det jeg hadde hørt i media, at Norge hadde gjort på detachementet, ikke sant? Målene skulle være legitime, de skulle være helt i henhold til FN resolusjonen 1970, 1973 og så videre. Så vil jeg vel si at jeg synes det noen ganger var litt ubehagelig å sitte i den stillingen, hvis det skulle være tilfelle.

Intervjuer: Kan du utdype det litt?

Kilde: Jeg kan, hva skal jeg si? Etter at det norske detachementet dro hjem så vil jeg vel si at striden endra seg litt i karakter. For FN-resolusjonen sa jo veldig klart at det her handler om tre ting; det var weapons embargo, det var no flight zone, og det var protection of civilians, with any means egentlig som det stod (...) I juli så var det veldig lett, i hvert fall de jeg har snakket med i detachementet sa at det var ganske enkelt, i endel områder veldig enkelt å identifisere Gaddafi sine styrker som stod på utsiden av byene og skjøt inn i byene. Og sånn sett så beskyttet man de sivile, det var bare å ta ut den stridsvogna, eller hva det var man skulle ta ut. Noe senere var det motsatt, hvor opprørerne stod på utsiden og skjøt inn mot byene hvor Gaddafi styrkene var. Så da er spørsmålet, hva gjør du for å beskytte de sivile? (...) Og da er spørsmålet igjen, nasjonal kontroll: skal vi være med å beskytte de sivile, eller hva er det egentlig vi er med på? (Anonym 17.09.2012).

Offiseren påpeker at han opplevde en rekke utfordringer i den jobben han var satt til å utføre, og at han ikke var alene om dette: «to av de danskene jeg jobbet med var veldig enige i mye

av det her, når vi satt og diskuterte: «dette her gjør vi ikke, ikke svarte at vi er med på dette her liksom»» (Anonym 17.09.2012).

I perioden hvor Norge ikke deltok med kampfly erfarte denne norske stabsoffiseren også utfordringen med at Norge hadde liten mulighet for påvirkning: «det var mange møter også der vi var, hvor det skulle tas noen *decisions* hvor vi ikke hadde noen innflytelse som nasjon, fordi SNRen var satt et annet sted» (Anonym 17.09.2012). Norge kunne også i denne fasen hatt større muligheter til påvirkning, og innsikt i operasjonen dersom dette hadde vært prioritert. På spørsmål til denne stabsoffiseren om hvordan hans erfaringer fra operasjonen er blitt tatt imot i etterkant svarer han:

Min opplevelse er at don't rock the boat. Fordi man var i en sånn hallelujah-stemning etter F-16-bidraget, og de gjorde en veldig bra jobb, det er det ikke tvil om. Men erfaringsmessig vil jeg påstå at den erfaringen fra vi som var stabsoffiserer, den ville nok FOH lært mye av (...) for vi var en del av opsen og kunne kanskje si noe om hvordan en ops fungerte, eller kanskje skrånstrek; ikke fungerte (...) Det var mange ting som var av stort forbedringspotensiale i operasjonen. Hvordan en ops runnes, grunnlagsdokumentasjon, special instructions, mange av de her tingene her som var borderline, skal ikke si farlig, det kunne-, det lå rom for muligheter til at ting kunne blitt farlig når det ikke hadde trengt å bli det (Anonym 17.09.2012).

Flere av betraktningene denne offiseren kom med, ser ut til å kunne bli understøttet av andre erfaringer fra operasjonen. NATOs evne til å lede operasjonen gjorde at det var grunnleggende forutsetninger som bidro til at ting kunne gått galt. Disse erfaringene har som vist blitt kommentert av både politisk og militær ledelse om NATOs forutsetninger, og også kritisert av Flyvertaktisk kommando i Danmark. Dette bidrar til å vise noen av de forholdene som påvirket den evnen Norge hadde til å utøve nasjonal kontroll.

Avviklingen av Operation Unified Protector

Den 20. oktober ble Gaddafi tatt til fange, og drept i et fluktforsøk fra Sirte. Dagen etter erklærte NATO at operasjonen nærmet seg slutten, og at det var tatt en foreløpig avgjørelse om å avvikle operasjonen 31. oktober (NATO 2011b). En uke senere bekreftet NATOs generalsekretær at den foreløpige avgjørelsen ble opprettholdt, og at den militære jobben nå var over (NATO 2011a).

6.5 Oppsummering

De norske F-16 flyene ble tidlig et ettertraktet bidrag i både den amerikanske og i den NATO-ledede operasjonen. Da NATO overtok operasjonen og det samtidig ble foretatt strategiendringer som gjorde at operasjonen ble mer offensiv i karakter, ble det erfart at NATO ikke var tilstrekkelig forberedt til å ivareta en slik operasjon. Bruken av de norske flyene til både krevende og sensitive mål, førte til en høy synlighet og det kom etter hvert fra politisk hold et ønske om å redusere denne synligheten. Etter bombingene av kommunikasjons-senteret i Tripoli, kom det signaler fra SV som tydelig utviste skepsis til operasjonens utvikling. *Red card holderne* uttrykte et ønske om bekreftelse på at den nasjonale kontroll-funksjonen ble ivaretatt slik det var ønskelig fra politisk ledelse. Dette ønsket kan synes å bunne i debatten som gikk i Norge, og at dette også har påvirket *red card teamet* i målutvelgelsesprosessen. De utfordringer som ble erfart for NATOs manglende overordnede kontroll på operasjonen, og organisasjonens manglende etterretningsapparat bidrar og til at det kan stilles spørsmål til hvor reell den nasjonale kontrollen var.

Etter hvert ble det norske bidraget bedt om å justere operasjonstempoet og antallet *sortis* ble halvert. Det ble senere vedtatt at bidraget ble redusert fra seks til fire fly. Et vedtak som i praksis kan synes å ha vært av symbolsk betydning siden antallet *sortis* likevel ikke ble endret. De militære føringene for den militære kontrollen ble heller ikke endret. Fra politisk ledelse og fra FOH ble reduksjonen og avviklingen forklart med ulike årsaker, men det kan se ut til at uenigheten innad i regjeringen var den mest sannsynlige forklaringen. Selv om Luftforsvaret erfarte utfordringer med å understøtte bidraget, er det likevel bekreftet fra både politisk og militær ledelse at Norge kunne ha deltatt lenger enn de gjorde. Fra SV har det også kommet tydelige signaler på at reduksjonen hadde lite å gjøre med militære årsaker, og at deres motivasjon for å avvike bidraget var basert på den retningen operasjonen tok.

Bortsett fra de overordnede politiske vedtakene om å redusere fra seks til fire fly, for deretter å avvike kampflybidraget, ser det ut til at den nasjonale kontrollen gjennom operasjonen har vært utøvd gjennom den militære kontrollen. Den politiske ledelsen synes i liten grad å ha hatt en tett oppfølging av den norske deltagelsen, og i den siste fasen av operasjonen ser det ikke ut til å ha vært noen form for nasjonal kontroll på den norske deltagelsen.

7 Full nasjonal kontroll?

I denne konkluderende diskusjonen vil forskningsspørsmålene bli besvart og diskutert i lys av sammenvevde spill og sivil-militære relasjoner. Dette blir gjort for å se hvordan den nasjonale kontrollen har virket gjennom operasjonen, og for å se hvilke forhold som har påvirket den på politisk og militært nivå.

Forskningsspørsmålene var som følger:

- a) *Hvordan ble den politiske kontrollen utøvd fra avgjørelse til avvikling av det norske bidraget i den internasjonale operasjonen i Libya?*
- b) *Hvordan ble den militære kontrollen for bruken av norske F-16 kampfly i operasjonen utøvd av Forsvaret?*

For forskningsspørsmål a) vil dette bli gjort ved å vise hvordan den politiske kontrollen ble utøvd gjennom operasjonen på overordnet politisk nivå. Modellen for sammenvevde spill fra kapittel 3 bli brukt for å synliggjøre de ulike forholdene som kan synes å ha vært styrende for de politiske prioriteringene det er blitt redegjort for i kapittel 4 til 6. Dette blir gjort ved å se på hvilke forhold som har påvirket den nasjonale kontrollen i de ulike fasene hvor den har ført til synlige endringer i bidragets form.

For forskningsspørsmål b) vil dette bli gjort ved å vise hvordan den militære kontrollen ble utøvd, de erfaringer som er blitt gjort og hvilken betydning disse erfaringene hadde for den nasjonale kontrollen. Sivil-militære relasjoner vil bli brukt for å belyse hvordan forholdet mellom det politiske og det militære har virket under utøvelsen av den militære kontrollen.

Fordi de overordnede militære føringene har vært de samme gjennom hele operasjonen vil forskningsspørsmål b) bli besvart ved å se på det militære bidraget gjennom hele operasjonen, og ikke i de ulike fasene, slik det vil bli gjort for forskningsspørsmål a).

Etter denne konkluderende diskusjonen av hvordan nasjonal kontroll ble utøvd avsluttes kapittelet med en konklusjon som mer allment antyder noen av de slutninger som kan trekkes ifra den empiriske analysen. Denne konklusjonen vil gi en totalvurdering av hvordan norske myndigheter utøver nasjonal kontroll internasjonale operasjoner og hvilke forhold som

påvirker denne kontrollen. Oppgaven avsluttes med en kort beskrivelse av forslag til videre forskning.

7.1 Nasjonal kontroll fra avgjørelse til avvikling

Selv om den overordnede nasjonale kontrollen er regjeringens ansvar, vil det være ulike forhold som påvirker den nasjonale kontrollen på både politisk og militært nivå. I ulike faser gjennom operasjonen ser det ut til å ha vært forskjellige forhold som har styrt regjeringens prioriteringer. De neste underkapitlene vil derfor vise hvordan Tsebelis forklaringsmodell, slik den er beskrevet i kapittel 3, kan bidra til å forklare hva som i de ulike fasene har påvirket den nasjonale kontrollen, fra avgjørelsen om å delta og gjennom operasjonen.

7.1.1 Avgjørelsen om å delta

I ukene før FN-resolusjon 1973 ble vedtatt fremstod regjeringen med en reservert holdning til en mulig internasjonal militær operasjon. Parallelt med dette etterlyste opposisjonen og Stortinget handling og militær inngripen i Libya. Regjeringen var derfor lite forberedt på resolusjonen som kom hvor militær maktbruk ble autorisert. Da resolusjonen først var et faktum bar de neste dagene preg av at regjeringen brått endret holdning til en norsk deltagelse. Dette resulterte i at regjeringen fattet beslutningen om å delta med et robust bidrag bestående av seks F-16 fly uten å konsultere hverken Stortinget, eller Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen.

I denne avgjørelsen kan det se ut til at innenriksarenaen har vært lavt prioritert fordi regjeringen fattet avgjørelsen om å delta uten å konsultere Stortinget. Dette kan imidlertid forklares med den innenrikspolitiske situasjonen, hvor opposisjonen i ukene før FN-resolusjonen etterlyste handling på bakgrunn av den humanitære situasjonen i Libya. Regjeringen kunne derfor derfor regne med at opposisjonen fortsatt stod bak holdningen den få dager tidligere tydelig hadde gitt uttrykk for. Dette ble også bekreftet i Stortinget 23. mars.

Til tross for at regjeringen tydelig hadde signalisert motstand mot en militær intervensjon, ser det ut til at institusjonsarenaen og deltagelse ble høyt prioritert da resolusjonen først var vedtatt. Den erklærte norske politikken, ønsket og behovet for å støtte NATO og FN, og Norges vedvarende arbeid for å fremme R2P kan synes å ha vært av stor betydning for det plutselige skiftet som fant sted. Regjeringen kunne slik legitimere norsk bruk av offensive

kapasiteter og stille opp for nære allierte med bakgrunn i et humanitært mandat. Et alternativ kunne vært å stille med mindre offensive kapasiteter, som enkelte nasjoner gjorde, men det var tydelig at politisk ledelse ønsket at Norge skulle delta med et tellende bidrag. Den raske avgjørelsen og *deployeringsprosessen* ser i stor grad ut til å kunne forklares med at statsministeren ønsket å ha avklart en norsk deltagelse før han dro til toppmøtet i Paris. Luftforsvaret, som i utgangspunktet hadde arbeidet ut fra et tidsperspektiv på fem til ti dager, fikk raskt beskjed om at bidraget måtte klargjøres fortere da Stoltenberg forstod at de andre nasjonene allerede var i gang med operasjoner. Som generalinspektøren og *detachements-sjefen* påpekte, var det sterke politiske signaler på at dette hastet. Ved å delta kunne Norge både bidra til å støtte opp om FN-resolusjonen, parallelt med å kunne tilby relevante kapasiteter til Norges allierte. Dette tyder på at institusjonsarenaen var høyt prioritert.

Forklaringskraften i Tsebelis modell er noe mer usikker for prioriteringene på innsatsarenaen. Umiddelbart kan det se ut som om situasjonen i Libya kan ha vært av stor betydning, men gitt den tilbaketrente holdningen regjeringen utviste i ukene i forkant av mandatet kan det likevel synes som om denne arenaen kan ha hatt en lavere prioritet. På den ene siden kan den humanitære argumentasjonen knyttes til behovet på innsatsarenaen. På den annen side kan den også være en konsekvens av innenrikspolitisk legitimering for å kunne prioritere institusjonsarenaen høyt. Det ser likevel ut til at disse to arenaene i denne fasen har vært relativt likt prioritert, og at begge ser ut til å ha blitt vektlagt mer enn forholdene på innenriksarenaen.

Hvordan kan forklaringskraften på innenriksarenaen tolkes? Innenriksarenaen ser ut til å ha vært lavt prioritert fordi Stortinget allerede hadde erklært støtte til en militær operasjon. Til tross for at Solhjell og Eide har fremholdt at det var full enighet i regjeringen om avgjørelsen, ble det likevel før de norske flyene tok del i operasjonen uttrykt tvil i Stortinget om regjeringens samlede støtte til deltagelsen. Signalene som er kommet fra SV kan tyde på at det var en uenighet innad i regjeringen om styrkebidraget og prosessen for avgjørelsen. Det kan derfor her se ut til at innenriksarenaen kan ha blitt gitt for lav prioritet til fordel for institusjons- og innsatsarenaen. På innenriksarenaen ser det derfor ut til at regjeringen har lagt for stor vekt på støtten fra opposisjonen, og ikke i tilstrekkelig grad vurdert forholdene innad i regjeringen. Dette kan synes som sannsynlig sett i lys av den videre diskusjonen om deltagelsen.

7.1.2 Fra fire til to *sortis*

Allerede tidlig i operasjonen ble det tydelig at Norge hadde et ettertraktet bidrag som vakte oppsikt langt utover Norges grenser. Da det kom strategiendringer som førte til at operasjonen ble mer offensiv i karakter, ser dette ut til å ha gitt utslag i den innenrikspolitiske debatten. Etter bombingene av Gaddafis residens signaliserte SV tydelig motstand mot den retningen operasjonen tok, og SVs landsmøte fattet et vedtak om å trekke flyene fra operasjonen. Det at den mest intense debatten i Norge tidsmessig er sammenfallende med det reduserte operasjonstempoet, kan indikere at prioriteringer på innenriksarenaen kan ha spilt inn på denne reduksjonen, og at det ikke bare stod på Forsvarets evne til å opprettholde deltagelsen. I argumentasjonen som ble fremmet fra SV er det ikke funnet forklaringer som viser til Forsvarets evne til å delta, eller militære oppgaver hjemme, men at det var en erklært misnøye rundt utviklingen av operasjonen og tolkningen av mandatet, som lå til grunn for ønsket om å trekke den norske deltagelsen fra operasjonen. Det kan derfor også se ut til at det var prioriteringer på innenriksarenaen som påvirket utfallet. SP holdt en lav profil gjennom operasjonen, men responderte på SVs landsstyreveredtak med at de ikke støttet en tilbaketrekning av de norske flyene, og signaliserte dermed at partiet støttet APs holdning til deltagelsen.

Initiativet til justeringen i operasjonstempoet kom fra Forsvaret, og det halverte antall *sortis* kan forklares med at det militære bidraget viste seg å være krevende å opprettholde. Samtidig er det også vist til at justeringen var sammenfallende med at det fra politisk hold var et ønske om en redusert norsk synlighet i operasjonen, og at deltagelsen ble en utfordring spesielt for SV (slik det er vist i delkapittel 6.2 og 6.3). Dette sett i kombinasjon med hvordan generalinspektøren for Luftforsvaret ga uttrykk for at størrelsen på bidraget ble satt, nettopp for å kunne stå lenge, og at det senere er blitt bekreftet at Norge kunne ha opprettholdt det militære bidraget, ser det derfor ut til at det kan være usikkerhet knyttet til forklaringen om at justeringen kun bunnet i militære vurderinger.

En plausibel tolkning basert på empirien kan være at Forsvaret kom med denne justeringen på eget initiativ, siden dette kan ha vært gunstigere for regjeringen enn å sende politiske signaler til NATO om at Norge ønsket å trappe ned den militære innsatsen. Dette kombinert med at *red card teamet* heller ikke fikk endringer i føringene for hvordan de skulle utøve den militære kontrollen, til tross for debatten som gikk hjemme, kan og vise til at forholdet yil NATO ble høyt prioritert. Selv om synligheten ble redusert, ble den offensive deltagelsen

likevel opprettholdt. Dette viser at prioriteringer på institusjonsarenaen kan ha hatt en forklaringskraft ved denne avgjørelsen, om enn indirekte. Ved at Norge i de innledende ukene hadde en svært synlig rolle, kan dette også bety at prioriteringer på institusjonsarenaen til en viss grad allerede var ansett som ivare tatt.

Det kan hevdes at innsatsarenaen kan ha vært lite prioritert i denne justeringen som førte til at mulighetene til å ta del i operasjonen i praksis ble halvert. Dette er også i tråd med de prioriteringer som ofte karakteriserer en småstats posisjon ved en slik deltagelse, hvor institusjons- og innenriksarenaen er av større betydning enn innsatsarenaen.

Den nasjonale kontrollen ble i denne fasen i all hovedsak utøvd av Forsvaret, og det var tilsynelatende en lav grad av politisk kontroll på bidraget. Endringen kom fra Forsvaret, men likevel er denne justeringen, som ble fagmilitært begrunnet, også sammenfallende med det politiske ønsket om en redusert synlighet i operasjonen (6.2). Dersom regjeringen hadde vært mot denne justeringen kunne den, som Danmark gjorde, besluttet å opprettholde deltagelsen, på tross av den militærfaglige vurderingen, for å kunne ivareta andre politiske prioriteringer. At det ikke kom noen endringer fra politisk hold kan styrke forklaringen om at innenrikspolitiske forhold kan ha blitt gitt høyest prioritet i denne avgjørelsen.

7.1.3 Reduksjonen fra seks til fire fly

Da vedtaket om å delta med fire fremfor seks fly kom kan det synes som at dette var et symbolsk vedtak. Fordi de norske flyene opprettholdt antallet *sortis* som de hadde hatt i den perioden de hadde seks fly og opererte med justert operasjonstempo.

Det kan se ut til at reduksjonen kan forklares med andre årsaker enn evnen til å kunne stå lenger i operasjonen. Det kan i denne endringen tydeligere vises at det var et politisk ønske om, og en politisk prioritering, å redusere det norske bidraget. Innenriksarenaen ser ut til å ha blitt høyt prioritert i beslutningen om å redusere deltagelsen og regjeringens interne utfordringer kan derfor se ut til å vært av høy betydning. *Detachmentet* fikk færre fly disponible, selv om antallet *sortis* ble opprettholdt. Sammenligningen med det danske bidraget er derfor interessant. Danskene ønsket å redusere nettopp for å kunne sende mannskaper hjem, mens den norske reduksjonen førte til en større belastning på mannskapet. Argumentasjonen som ble fremmet bar preg av et ønske om redusert norsk synlighet, at belastningen på Luftforsvaret var stor, samt at deltagelsen påvirket andre nasjonale oppgaver.

Kilder i media har påpekt at disse militære oppgavene likevel ikke var et fremtredende tema i diskusjonene om en eventuell forlenging, eller avvikling av det norske bidraget (side 73).

Den tydelige uenigheten innad i regjeringen ble etter hvert mer synlig ved at AP uttrykte et ønske om å stå lenger og sammen med de allierte, samtidig som det fra SV ble uttrykt misnøye med den norske deltagelsen og operasjonens utvikling. I denne fasen later det til at den uenigheten som var internt i regjeringen har blitt gitt høyest prioritet. Dette skapte frustrasjon i både *red card teamet* og på *detachmentet* fordi de deltagende offiserene tilsynelatende i større grad enn politikerne prioriterte innsatsarenaen, og operasjonen som helhet. De militære erfarte å være i en situasjon hvor de kunne og ønsket å bidra mer, men ikke fikk anledning på grunn av de overordnede politiske rammene. At det fra militære kilder ble kommentert at reduksjonene kunne være en måte å redusere risiko og synlighet på, kan bidra til å understøtte at reduksjonen også kan ha vært et resultat av innenrikspolitiske prioriteringer. Dette tyder på at innsatsarenaen ble gitt en lav prioritet, og at innenriksarenaen var viktigere for de politiske prioriteringene.

Underveis i operasjonen kunne regjeringen ha kommet med nasjonale begrensninger. Dette kunne ha redusert den politiske risikoen det innebar å ha en så offensiv deltagelse som Norge hadde. At dette ikke ble gjort kan ha vært en bevisst prioritering av institusjonsarenaen, fordi dette kunne ha signalisert en redusert støtte til de allierte. Å innføre *caveats* kunne i tillegg ha gitt enda en uønsket effekt på institusjonsarenaen (og innsatsarenaen) ved at det norske bidraget da hadde blitt mindre relevant for operasjonen og NATO. Det kan se ut til at forholdet til NATO var av en viss betydning for prioriteringene, men fordi interessene på institusjonsarenaen til en viss grad allerede var ivaretatt, ble denne arenaen gitt en lavere prioritering enn forholdene på innenriksarenaen. Likevel ser det ut til at bidraget ble forsøkt opprettholdt.

Situasjonen i Libya var fortsatt ikke avklart da denne reduksjonen kom. Innsatsarenaen ser derfor ut til å ha vært av liten betydning for den norske avgjørelsen om å redusere bidraget, fordi behovet på innsatsarenaen fortsatt var tilstede. Den politiske kontrollen på bruken av de norske flyene ser ut til å ha vært uendret i denne fasen, bortsett fra den politiske avgjørelsen som førte til reduksjon og avvikling av styrkebidraget.

7.1.4 Avvikling av styrkebidraget og den videre deltagelsen

I den kongelige resolusjonen ble det spesifisert at det norske bidraget ikke ville ha konsekvenser for den nasjonale forsvarsevnen og det militæres rutinemessige oppgaver. Det er derfor interessant å se på hvordan akkurat dette har blitt brukt som et argument på veien mot den endelige avviklingen av styrkebidraget.

AP ønsket en videre deltagelse, også for å signalisere støtte til NATO, mens SV ga tydelig uttrykk for at videre deltagelse med offensive kapasiteter ikke var aktuelt. Den videre deltagelsen med ti stabsoffiserer som gikk inn i operasjonens kommandostruktur bar preg av å være et kompromiss av SVs ønske om å trekke seg fra operasjonen, og APs ønske om å stå lenger. Dette kan derfor vise at regjeringen her måtte vektlegge forhold innad i regjeringen. Deltagelsen med stabsoffiserer innebar en lav synlighet, og derved også en lav risiko for regjeringen. Avgjørelsen om å sende stabsoffiserer kan slik anses som en avgjørelse hvor innenriksarenaen har vært av stor betydning, men som også bunnet i forhold knyttet til institusjonsarenaen.

Behovet for å bemanne stillinger i kommando- og kontrollapparatet ga regjeringen muligheten til å likevel kunne tilby et relevant bidrag og fortsatt demonstrere allianse-solidaritet. I denne fasen kan institusjonsarenaen synes å ha vært av viss betydning, siden det å sende stabsoffiserer kunne vise støtte til NATO og FN. Ved å ikke videreføre noen form for norsk deltagelse kunne dette signalisert at Norge tok avstand fra operasjonen. Dette kunne gitt et dårlig signal til de allierte, og det kan derfor se ut til at institusjonsarenaen fortsatt var av betydning for de norske prioriteringene. Innenrikspolitiske prioriteringer har tilsynelatende hatt høyest forklaringskraft på denne reduksjonen. Det kan synes som om situasjonen i Libya synes å ha vært lavt prioritert også i denne fasen.

Matlary's poeng om hvordan sikkerhetspolitikken først kommer på banen når krigens virkelighet gjør seg gjeldende (side 2), kan synes å ha blitt bekreftet gjennom den politikken som er blitt ført. Endringene i bidragets form ser ut til å ha vært et resultat av den høye synligheten det norske bidraget fikk og den innenrikspolitiske debatten dette førte til. Dette kan være med på å vise hvordan betydningen av en operasjons legitimitet er med på å forme dens omfang (side 24 og 83), og hvor stor betydning innenrikspolitiske forhold har i en småstat (side 20-21).

I denne delen av operasjonen synes det å ha vært en manglende nasjonal kontroll fra både politisk og militær side på deltagelsen. Dette kan forklares med at bidraget innebar en lav grad av risiko (og synlighet) på innenriksarenaen. Det at det var en lav grad av oppfølging på de deltagende offiserene kan forklares med at det ikke er normal praksis å aktivt følge opp personell som er avgitt til NATO. Prioriteringer på innenriksarenaen, ser i denne fasen ut til å ha størst forklaringskraft, selv om prioriteringer på institusjonarenaen kan forklare videreføringen med stabsoffiserer. I denne fasen blir det tydelig at innsatsarenaen ble lavt prioritert, ved at Norge valgte å ikke videreføre kampflybidraget, selv om både politisk og militær ledelse har bekreftet at dette kunne vært et alternativ. Videreføringen ser derfor ut til å være styrt av prioriteringer knyttet til innenrikspolitiske forhold, og betydningen av NATO.

7.2 Den militære kontrollen i operasjonen

Dette delkapittelet vil oppsummere hvordan den militære kontrollen virket i operasjonen, og noen av de erfaringene som ble gjort. Deretter vil den militære kontrollen og det sivil-militære forholdet, slik det virket gjennom operasjonen, bli diskutert i lys av tilnærmingene til Janowitz og Huntington, slik de er beskrevet i delkapittel 3.2.

Gjennom operasjonen erfarte det militære en rekke utfordringer knyttet til utøvelsen av den militære kontrollen. At regjeringen valgte å avgi bidraget uten *caveats* bidro til at det militære hadde færre politiske føringer å ta hensyn til enn dersom bidraget hadde vært avgitt med nasjonale begrensninger. At bidraget enklere kunne bli integrert i operasjonen som helhet, stilte imidlertid høyere krav til den militære kontrollen.

På det militære nivået var de formelle føringene for hvordan den nasjonale kontrollen skulle utøves uendret gjennom operasjonen. Til tross for at det ikke var endringer i føringene erfarte de deltagende offiserene likevel etter hvert en interessekonflikt i det å skulle levere et relevant og tellende bidrag, parallelt med at det kom signaler på misnøye fra et av regjeringspartiene på den norske deltagelsen og på operasjonens utvikling.

I *red card teamet* og på *detachmentet* ble det jobbet med en sterk bevissthet knyttet til mandat, føringer og norske interesser. Det er blitt vist at *red card teamet* jobbet med krevende forutsetninger som kan ha gjort den nasjonale kontrollen svakere enn den tilsynelatende var, på grunn av de utfordringene som var knyttet spesielt til etterretning, kommunikasjon og NATOs manglende evne til å lede operasjonen i overgangen fra OOD til OUP (delkapittel

5.4, og innledningsvis i kapittel 6). Utfordringene knyttet til manglende tilgang til både alliert og nasjonal etterretning, samt manglende etterretningskompetanse i *teamet* ser ut til å ha svekket *teamets* forutsetninger for å utøve den nasjonale kontrollen. Manglende kommunikasjonsmuligheter mellom *detachmentet*, *teamet* og FOH gjorde at *teamet* ikke alltid fikk innsyn i vurderinger og etterretning som var tilgjengelig på *detachmentet*. Dette kan synes å ha vært en utfordring for den militære kontrollen, fordi det var *red card teamet* som skulle fungere som den nasjonale kontrollmekanismen siden målene var ansett som godkjent når *detachmentet* fikk oppdragene.

Den militære kontrollen var begrenset til å gjelde de mål norske styrker kunne engasjere, Norge hadde derfor ingen direkte påvirkning på den overordnede målutvelgelsen, eller retningen operasjonen dreide. Dersom regjeringen, som Dragsnes påpekte, hadde hatt ambisjon, eller ønske om større muligheter for påvirkning på operasjonen som helhet, kunne Norge indirekte hatt en større nasjonal kontroll ved å bidra til en overordnet kvalitetssikring på høyere nivå i operasjonen. Dette kunne vært gjort ved å tilføre stabsoffiserer på det operasjonelle og det militærstrategiske nivået hvor mållistene og operasjonsplanene ble utarbeidet og den militære innsatsen ble koordinert. Som general Bouchard viste hadde det vært rom for, og til og med vært ønskelig med en norsk representasjon på det operasjonelle nivået, at Norge burde ha søkt mer innflytelse ble også understreket av Eriksen Søreide (side 51).

Nasjonal kontroll innebærer også et ansvar for operasjonen som helhet, og ikke bare eget bidrag (delkapittel 3.2). Betydningen av dette ble spesielt poengtert av offiseren som deltok i den siste fasen av operasjonen, hvor han erfarte at retningen operasjonen tok ikke var i samsvar med de føringene styrkebidraget hadde hatt. De svakheter som ble avdekket vedrørende NATOs manglende evne til å lede operasjonen påvirket også mulighetene til å utøve en reell nasjonal kontroll. Sett i lys av den informasjon som har kommet frem om tilgang til, og deling av etterretning i NATO, og det etterretningsmonopolet USA hadde i operasjonen, førte til at det var vanskelig for andre stater å etterprøve den etterretningen som ble fremlagt. Dette, kombinert med NATOs til tider manglende kontroll på operasjonen, bidrar til å synliggjøre behovet for å utøve en sterkere nasjonal kontroll. Tilgangen til etterretning som lå til grunn for målutvelgelsesprosessen var i stor grad basert på den etterretning de ulike nasjonene skaffet til veie. Dette kan ha bidratt til at Norge i enkelte tilfeller har unnlatt å engasjere mål som kunne vært viktige fordi *red card teamet* og

detachmentet ikke anså den fremlagte informasjonen som tilstrekkelig. Mål som Norge ikke engasjerte, som det var ønsket at Norge skulle ta, ble likevel engasjert av andre nasjoner og da kanskje med et større skadeomfang enn om norske fly hadde blitt benyttet. Dette kan igjen bekrefte inntrykket av at den nasjonale kontrollen kun reflekterte de målene Norge engasjerte, og at Norge ikke tok et større ansvar for operasjonen som helhet.

Utfordringen i å skulle tilby en relevant og tellende kapasitet, ivareta nasjonale og internasjonale forpliktelser, og samtidig ta hensyn til innenrikspolitisk uro i en regjering som sendte motstridende signaler om deltagelsen, ser ut til å ha vært en utfordring for utøvelsen av den militære kontrollen. Samtidig som det militære skulle levere det skarpe bidraget de hadde føringer for, mottok de signaler gjennom media på at det var misnøye knyttet til deltagelsen fra ett av regjeringspartiene.

At FOH som organisasjon ser ut til å ha vært lite forberedt på en operasjon av dette omfanget, synes også å ha vært en svakhet for den nasjonale kontrollen. Det at det på FOH var et begrenset apparat tilgjengelig for å støtte *teamet* kan vise at det i Norge er en viss sårbarhet i evnen til å utøve den militære kontrollen (i hvert fall for luftoperasjoner). Dersom Norge over tid ikke hadde kunnet bidra med det personellomfanget de ulike oppgavene krevde, kunne dette ytterligere svekket Norges evne til å ivareta den nasjonale kontrollen. Norge var allerede, som det er blitt vist: «*one man deep*» for å understøtte en rekke roller. Årsakene til dette kan synes å ha vært en kombinasjon av enten manglende prioriteringer, eller mangel på tilstrekkelig kompetent personell til å understøtte *teamet* med blant annet *targeting*kapasiteter.

Det militære, gjennom *red card teamet*, erfarte en økt militær innflytelse i utøvelsen av den militære nasjonale kontrollen, fordi norsk politisk ledelse i liten grad aktivt fulgte opp den militære gjennomføringen. Som Mannsverks spørsmål til statsministeren viste (side 70) kan det tenkes at politikernes bevissthet om bruken av de norske flyene i større grad bar preg av rapportering i etterkant av oppdrag, enn at politisk ledelse tett fulgte operasjonen. Politisk ledelse tok heller ikke del i vurderinger av sensitive mål som ble foretatt av den militære ledelsen på FOH.

7.2.1 Sivil-militære relasjoner gjennom operasjonen

De initielle føringene fra militær ledelse, og tilnærmingen fra den politiske ledelsen kan se ut til å være i tråd med Huntingtons syn på det sivil-militære forholdet. Det militære var gitt en

oppgave, og denne skulle bli løst av det militære. Samtidig synes reaksjonene fra de deltagende offiserene på bidragets form og mangelen på *caveats* å være et resultat av en politisk bevissthet basert på tidligere erfaring fra norsk militær deltagelse og innenrikspolitiske forhold. Fra *detachmentet* og *red card teamet*, på taktisk nivå, kan det derfor se ut til at tilnærmingen har vært preget av Janowitz's tankegang hvor det militære handler med en bevissthet om normer og innenrikspolitiske forhold i staten de er sendt ut fra. Fordi politisk ledelse tilsynelatende i liten grad var aktivt involvert i å følge opp operasjonen, var det en lav grad av kontroll fra politisk side, som førte til at offiserene selv handlet ut fra en antatt politisk forventning.

Ved FOH var det og liten kommunikasjon med politisk ledelse gjennom operasjonen. Dette kan bidra til å vise avstanden fra politisk ledelse til det militære bidraget. Dette er interessant siden det på tross av den tilsynelatende politiske sensitiviteten som ser ut til å ha vært gjeldende for innenrikspolitiske forhold, så ser det ikke ut til at det fra politisk ledelse har blitt gjort forsøk på å følge den militære deltagelsen tettere. Det har gjennom operasjonen vært en liten politisk innblanding i militære anliggende, noe som i praksis har medført en redusert mulighet for å ha en sterk politisk kontroll på bidraget. Gjennom operasjonen kan det derfor se ut til at regjeringens tilnærming var i tråd med Huntingtons tanker om en tydelig arbeidsdeling. Oppdraget ble gitt til det militære, og ble overlatt til det militære å løse. Heiers poeng om at det på høyere militært nivå i Norge er en mer «Janowitziansk» tilnærming på grunn av den strukturelle organiseringen, hvor forsvarsledelse og politisk ledelse arbeider tett (side 23), kan derfor se ut til å ha blitt utfordret slik dette tilsynelatende virket i denne operasjonen. På tross av den mer strukturelle «Janowitzianske» innrettingen i den norske politiske og militære ledelsen, ser det ikke ut til at Janowitz' tilnærming er beskrivende for hvordan den politiske kontrollen har vært gjennom operasjonen.

Der hvor Heier viser til en mer oppdragsfokuseret, og mer «Huntingtonsk» tilnærming på lavere nivå i organisasjon (på taktisk nivå) ser dette ut til å ha virket motsatt under operasjonen i Libya. Nettopp fordi det var på det taktiske nivået det så ut til at Janowitz's tanker om de militæres nærhet til samfunnet de representerer gjorde seg gjeldende, ved at de deltagende offiserene både etterlyste en politisk oppfølging, og arbeidet med en sterk bevissthet knyttet til politiske konsekvenser.

Selv om den militære ledelsen kan se ut til å ha hatt en tilnærming preget av Huntingtons tanker, kan justeringen av operasjonstempoet tolkes i lys av å ha vært en vurdering i tråd med

Janowitz tilnærming. Forutsatt at denne militære vurderingen også bunnet i politiske forhold. Denne tolkningen kan gis (med denne forutsetningen) fordi det militære initierte en endring i de overordnede føringer for bidraget, som var sammenfallende med det politiske ønsket om en redusert synlighet. For endringen i bidragets form er det interessant å se at den politiske argumentasjonen for det justerte operasjonstempoet er sammenfallende med argumentasjonen for det reduserte bidraget. Dette kan også være med på å understøtte at det militære handlet i tråd med det politiske ønsket, altså i tråd med Janowitz.

Bidraget var avgitt uten *caveats*, men *teamet* skulle likevel ivareta «norske interesser», uten at dette var videre spesifisert. Selv om det fra den militære ledelsen er blitt påpekt at *teamet* ikke trengte politiske føringer, bare militære, ga likevel offiserene som jobbet i *red card teamet* uttrykk for at de jobbet med en politisk bevissthet som gikk utover det å ivareta mandatet og juridiske- og folkerettslige forpliktelser. Dette ser ut til å ha blitt opplevd som krevende når de parallelt fulgte debatten, der SV ga uttrykk for at de norske flyene ble benyttet på et vis som ikke var forenlig med FN-mandatet, eller norske interesser. Dette medførte tilsynelatende en enda mer kritisk tilnærming til hvilke oppdrag de norske flyene kunne ta del i. Dette viser at offiserene gjorde vurderinger i samsvar med Janowitz betraktninger om at det militære bør ha tette bånd til samfunnet, og ikke skjermes fra det for å opprettholde akkurat denne bevisstheten. Som *detachementsjefen* ga uttrykk for kunne det militære ha utsatt politikerne for en betydelig høyere risiko enn det de gjorde, og likevel ha operert godt innenfor de formelle rammene de var gitt. Dette hadde i så måte vært mer i tråd med Huntington.

Huntingtons tilnærming med en klar arbeidsdeling mellom staten og det militære kan se ut til å ha preget den politiske kontrollen. *Red card teamet* og *detachmentet* ser altså ut til å ha opptrådd i tråd med militærsosiologen Janowitz's modell. Dette er interessant fordi det overordnede ansvaret for den nasjonale kontrollen ligger på det politiske nivået. Det at det i denne operasjonen ser ut til å ha vært en så ulik tilnærming i forholdet mellom det politiske og det militære kan bidra til å forklare den frustrasjonen som til tider ble erfart blant de deltagende offiserene. Den politiske kontrollen var i liten grad kontinuerlig involvert i operasjonen, parallelt med at det militære ser ut til å ha ønsket tydeligere politiske føringer, eller en politisk bekreftelse på at den jobben de gjorde var i tråd med den politiske intensjonen.

7.3 Konklusjon

Hva kan erfaringene fra den norske deltagelsen i Libya bidra med for å kunne si noe om hvordan Norge utøver nasjonal kontroll i en internasjonal operasjon?

Tilfellet *Libya* har vist at det ble det gjort en rekke viktige erfaringer knyttet til hvordan Norge utøvde nasjonal kontroll. I tillegg er det vist at det er en rekke ulike forhold som er av betydning for hvilken grad av kontroll norske myndigheter har, eller kan ha ved deltagelse i internasjonale operasjoner. De mange forhold som påvirker den nasjonale kontrollen har gjort seg synlige på flere vis. For Norge som småstat er kanskje den viktigste lærdommen knyttet til de forutsetningene Norge har for å utøve nasjonal kontroll i en operasjon som denne, og det at norske myndigheter i liten grad søkte innflytelse på operasjonen som helhet. I tillegg kommer de erfaringene både NATO og NATOs deltagerland har fått med seg etter denne operasjonen.

Gjennom operasjonen ser det ut til at den overordnede politiske kontrollen har vært preget av en lav grad av oppfølging av det militære bidraget, og at den i hovedsak har gitt utslag i overordnede vedtak som har preget bidragets form. Betydningen av å være en god alliert og å støtte FN-resolusjonen ser ut til å ha hatt en høy prioritet for utøvelsen av den politiske kontrollen, og spesielt da avgjørelsen om å delta ble fattet. Denne prioriteringen kan imidlertid ha bidratt til at regjeringen underveis i operasjonen i større grad måtte rette oppmerksomheten mot innenrikspolitiske forhold fordi uenighet mellom regjeringspartiene gjorde det krevende å opprettholde deltagelsen. Dette ser ut til å ha gitt utslag i regjeringens videre prioriteringer ved at Norge underveis i operasjonen gradvis reduserte og til slutt avviklet styrkebidraget da presset innad i regjeringen ble for stort.

At Norge på det overordnede politiske nivået i så stor grad har forsøkt å prioritere forhold på institusjonsarenaen kan forklares med den posisjonen Norge har som småstat. Ut fra et sikkerhetspolitisk perspektiv er ikke dette uventet, og det reflekterer også posisjonen en småstat har, med en redusert mulighet til å yte en avgjørende påvirkning på operasjoner som den i Libya. Ved å kritisk utforske nasjonal kontroll, slik den ble utøvd ved deltagelsen i Libya, har dette bidratt til å belyse regjeringens prioriteringer. Den politiske kontrollen gjennom operasjonen ser i stor grad ut til å ha vært preget av forutsetningen om at Norge må bidra til å understøtte en FN-ledet verdensorden og bidra aktivt i NATO. Dette viser hvor tett den politikken som føres er knyttet til Norges geografiske og geopolitiske utgangspunkt.

Norges motivasjon for å delta i *ikke-eksistensielle* konflikter vil derfor være en konsekvens av nødvendigheten av å støtte opp om de nevnte institusjonene. Deltagelse i slike konflikter vil derfor i høy grad bære preg av politiske prioriteringer, som ikke nødvendigvis er relatert til interesser i innsatsområdet. Dette kommer tydelig frem gjennom de prioriteringene som var styrende for den politiske kontrollen. Det at Norge ikke søkte større innflytelse på operasjonen, og i liten grad aktivt fulgte opp den norske deltagelsen kan også bidra til å vise at det å levere et tellende bidrag var høyt prioritert. At det gjennom operasjonen ikke ble gitt nye føringer, eller *caveats*, på den militære deltagelsen til tross for at den høye synligheten ble en belastning for regjeringen kan igjen vise betydningen av forholdet til NATO for en småstat som Norge.

Det kan likevel stilles spørsmålsteget til Norges tilsynelatende manglende vilje til å søke større muligheter for påvirkning på det operasjonelle og det militærstrategiske nivået. Ved å ha bedre muligheter til å kunne føre en større kontroll med, og påvirke operasjonen som helhet kan dette indirekte styrke den nasjonale kontrollen. Når Norge, som i Libya, leverer et så robust bidrag og får en så tydelig rolle i operasjonen kan det synes unaturlig å ikke søke denne innflytelsen. Om dette er et resultat av en manglende vilje, eller om det er et resultat av at Norge ikke har tilstrekkelig med kvalifisert personell til å utføre disse oppgavene, bør det uansett stilles spørsmål til om dette er tilfredsstillende. De erfaringer som ble gjort for operasjonen som helhet vedrørende utfordringer knyttet til tilgang og deling av etterretning og NATOs manglende evne til å ha en tilfredsstillende kommando- og kontrollstruktur for en operasjon som dette, bidrar til å synliggjøre at det i større grad burde være relevant å søke en større påvirkning på operasjonen som helhet. Både for å kunne styrke den nasjonale kontrollen på bidraget, og for å være aktivt representert på det operasjonelle og det militærstrategiske nivået.

Erfaringene som ble gjort knyttet til NATOs manglende evne til å overta operasjonen er blant annet et resultat av at NATOs deltagerland ikke kunne, eller ønsket, å tilføre operasjonen personell med tilstrekkelig kompetanse. Dette er en konsekvens av at NATOs deltagerland over tid har nedprioritert den kompetansen det her var behov for. Norge har gjort dette i så stor grad at Forsvaret under deltagelsen i Libya erfarte problemer med å understøtte det nasjonale bidraget. Dersom norske myndigheter ikke prioriterer å styrke Luftforsvarets, eller FOHs evne til å ivareta kontrollen på bruk av norske styrker, vil dette også ha konsekvenser for muligheten til å ha «full nasjonal kontroll». Den nasjonale kontrollen bør reflektere et

ansvar utover de mål Norge velger å engasjere, og ved å bidra med kompetent personell på det operasjonelle og det militærstrategiske nivået vil Norge samtidig styrke både NATOs organisasjon, og Norges muligheter til å kunne utøve en sterkere nasjonal kontroll på bruken av egne styrker. Det at dette ikke ble gjort, kan vise at dette ikke var prioritert og i tråd med Dragsnes' og Henriksens's innledende betraktninger. Hvorvidt Norge i fremtiden søker å bedre forutsetningene for å utøve nasjonal kontroll er ikke sikkert, og kanskje et naturlig resultat av de prioriteringer; økonomiske og politiske, en småstat må eller ønsker å ta.

Det militære utførte oppdraget med de (få) føringene de var gitt, men ser ut til å ha savnet en tettere oppfølging fra politisk ledelse. De deltagende offiserene erfarte det som krevende å skulle forvalte det robuste bidraget, parallelt med at det ble uttrykt misnøye knyttet til det oppdraget de var satt til å løse. Nasjonal kontroll innebærer også et ansvar for de signaler norske politikere sender til de styrkene som løser et oppdrag på regjeringens vegne, samtidig er det likevel viktig å diskutere hvordan norsk militærmakt blir brukt. Nå er operasjonen over, styrkene er hjemme. Kanskje tiden for dette er bedre nå, enn når styrkene er ute. Sett i lys av Matlary's innledende betraktninger om at det må være en klarhet i det ansvaret den politiske ledelsen har som oppdragsgiver for det militære, ser det ut til at erfaringene fra Libya kan bidra til å bekrefte at det er en viss dissonans mellom politikerenes erkjennelse av dette, og den virkeligheten norske militære lever i.

Mange av offiserene som har deltatt i denne studien har poengtert viktigheten av å synliggjøre de utfordringene de erfarte, fordi det handler om hvordan Norge bruker militærmakt. Hvilke forutsetninger dette gjøres under, og i hvilken grad Norge selv ønsker og evner å styrke evnen til å utøve nasjonal kontroll over egne styrker og på operasjonene Norge tar del i. Denne fremstillingen har forhåpentligvis bidratt til å vise noen av de forholdene som påvirker nasjonal kontroll ved norsk deltagelse i internasjonale operasjoner, på både politisk og militært nivå, basert på hvordan dette ble gjort i Libya.

Videre forskning

Det var under dette arbeidet flere problemstillinger jeg hadde lyst å følge opp. En naturlig videreføring kunne vært å gjøre en komparativ studie av nasjonal kontroll på bruken av norsk luftmakt i Libya, og i Afghanistan. Dette er interessant fordi både den militære kontrollen, og de politiske føringene i Afghanistan har vært ulike i begge disse operasjonene. Det er derfor interessant å sammenligne de politiske prioriteringene, formen på bidraget, og hvordan den

militære kontrollen ble utøvd med utgangspunkt i disse to ulike tilfellene for å synliggjøre både likheter, erfaringer og forskjeller, for å kunne dra læring av dette for fremtidig deltagelse med norsk luftmakt i internasjonale operasjoner. Når Norge etter hvert også går over til F-35 vil nok også flere av de erfaringene som til nå er blitt gjort, bli enda mer relevante for Norges forutsetninger for å utøve nasjonal kontroll på eget bidrag.

Under dette arbeidet kom jeg stadig tilbake til sammenligninger med den danske deltagelsen. En komparativ studie av den danske og den norske deltagelsen, fra avgjørelse til avvikling av operasjonen, kunne bidratt til interessant sammenligning og synliggjøring av politiske prioriteringer og militære erfaringer. Begge land kan karakteriseres som småstater innenfor det samme sikkerhetsfellesskapet, og begge nasjonene bidro innledningsvis med seks F-16 fly. Danmark har andre forutsetninger for den innenrikspolitiske beslutningsprosessen enn det Norge har, i tillegg er det også i Danmark en større innenrikspolitisk aksept for deltagelse som medfører risiko i internasjonale operasjoner, enn det er i Norge. Derfor kan kanskje danske prioriteringer vise til ulike forklaringsforhold enn norske prioriteringer. Danmark gjorde også underveis i operasjonen endringer i bidragets form, men tilsynelatende av andre årsaker enn det Norge gjorde. Disse momentene legger til rette for en spennende sammenligning av både militære og politiske forhold i de to statene, som kan bidra til nyttig innsikt i innenriks- og utenrikspolitiske forhold som formet de respektive nasjonale bidragene.

Litteraturliste

- Aalborg, B. S. & Larsen, C. J. (2011). SV: opprør mot Libya-bombing, *Aftenposten*. 03.05.2011.
- Aanensen, K. & Myklebust, B. (2011). SV: Norge kan ha brutt folkeretten, *NRK Nyheter*. 07.05.2011.
- Andresen, N. A. (2011). Støres største feilvurdering. *Minerva*. 18.03.2011.
- Anonym, Etterretningsoffiser. (04.12.2012). *Intervju*. Gardermoen.
- Anonym, Stabsoffiser. (17.09.2012). *Intervju*. Rygge.
- Anrig, C. F. (22.07.2012). *E-post korrespondanse*.
- Anrig, C. F. (2011a). Continental Europe. J. A. Olsen (Red.), *Global air power: 373-408*. Washington, D.C.: Potomac Books Incorporated.
- Anrig, C. F. (2011b). *The quest for relevant air power: continental European responses to the air power challenges of the post-Cold War era*. Maxwell Air Force Base, Alabama: Air University Press.
- Bailes, A. J. (2009). *Does a small state need strategy?* Reykjavik: Faculty of Political Science, University of Iceland.
- Barfoed, J. (2011). *Can NATO practice grand strategy. An Analysis of NATO Structures and Doctrine in Light of the Libya Conflict*. Odense: Center for War Studies, Syddansk Universitet.
- Barfoed, J. (2012). *E-post korrespondanse*.
- Baxter, J. (2010). Case Studies in Qualitative Research. I. Hay (Red.), *Qualitative research methods in human geography*. Oxford: Oxford University Press.
- Bentzrød, S. B. & Johansen, P. A. (2011). - Ja, vi bombet Gadafi, *Aftenposten*. 04.05.2011.
- Blacksell, M. (2006), *Political geography*, London: Routledge.
- Bouchard, C. (2012a). *Lessons learned from Operation Unified Protector*, Foredrag på GILs Luftmaktseminar 2012, 02.02.2012. Trondheim.
- Bouchard, C. (2012b). Lessons learned from Operation Unified Protector - a Commander's Perspective. V. L. Owesen & T. E. Sæveraas (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*, Vol. 27(1): 127-138. Trondheim: Akademika forlag.
- Bradshaw, M. & Stratford, E. (2010). Qualitative Research Design and Rigour. I. Hay (Red.), *Qualitative research methods in human geography: 69-80*. Oxford: Oxford University Press.

- Bråthen, P. T. (21.08.2012). *Intervju*. Oslo.
- Bøe-Hansen, O. (desember 2012-januar 2013). *E-post korrespondanse*.
- Bøifot, E. (15.05.2012). *Intervju*. Bodø.
- Clausewitz, C. v. (1976). *On war* (oversatt av M. Howard & P. Paret). Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Cohen, E. A. (1994). The Mystique of U.S. Air Power. *Foreign Affairs*, Vol. 73(1): 109-124.
- Cohen, E. A. (2003). *Supreme command : soldiers, statesmen, and leadership in wartime*. New York: Anchor Books.
- Cooper, H. & Myers, S. L. (2011). Obama Takes Hard Line With Libya After Shift by Clinton, *The New York Times*. 21.03.2011.
- Dagens Næringsliv (DN) (2011). Leder DN: Krigsstatus. 10.05.2011.
- Diesen, S. (06.02.2013). *Samtale*. Kjeller.
- Diesen, S. (14.09.2012). *Samtale*. Kjeller.
- Dragsnes, J. G. H. (2012). Trenger vi å forstå effekten av bomber vi slipper? Om operasjonell bruk av luftmakt. V. L. Owesen & T. E. Sæveraas (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*, Vol. 27(1): 47-56. Trondheim: Akademika forlag.
- Efjestad, S. (19.09.2012). *Intervju*. Oslo.
- Ege, R. T. (2011). Norge skal bidra til Libya-aksjon, VG. 18.03.2011. www.retriever.no.
- Egeberg, H. S. & Kjølberg, A. (2001). *The growing gap between force and power*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt.
- Eide, E. B. (16.10.2012). *Intervju*. Oslo.
- Eide, E. B. (2012a). *Norsk sikkerhets- og forsvarspolitik - utvikling og trender*. Seminaret Kjeller 2012, 21.09.2012. Lillestrøm.
- Eide, E. B. (2012b). Norske soldater - internasjonale operasjoner. D. Leraand (Red.), *Intops: norske soldater, internasjonale operasjoner: politisk vilje, militær evne, personlig innsats: [1947-2012]*, Forsvarsmuseets skrift Vol. 9: 378-386. Oslo: Forsvarsmuseet.
- Eide, E. B. (2012c). *Åpning av utstillingen INTOPS ved Forsvarsmuseet*, Veterandagen 8. mai 2012, 08.05.2012. www.regjeringen.no
- Eliassen, I. (2011). USA frykter krigshjelp i Libya kan bli langvarig, *Stavanger Aftenblad*. 15.03.2011. www.retriever.no.
- Elman, M. F. (1995). The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard. *British Journal of Political Science*, Vol. 25(2): 171-217.

- Eriksen Søreide, I. M. (29.03.2012). *Intervju*. Oslo.
- Eriksen Søreide, I. M. (29.06.2012). *Intervju*. Oslo.
- Ervik, K. (2011a). - Norske fly bombet Gaddafis residens i Tripoli, *TV2 Nyhetene*. 26.04.2011.
- Ervik, K. (2011b). Støre: - Vil inn under amerikansk kommando i Libya - aksjon. www.tv2.no. 22.03.2011.
- Eyal, J. (2012). The Responsibility to Protect: A Chance Missed. *Short war, long shadow. The Political and Military Legacies of the 2011 Libya Campaign*, Whitehall Report 2012(1): 53-62.
- Faremo, G. (2011). Fører ingen bak lyset, *Aftenposten*. 04.05.2011.
- Finer, S. E. (2002). *The man on horseback: the role of the military in politics* (2002 red.). New Brunswick, N. J.: Transaction Publ.
- Fiskaa, I. (14.08.2012). *Intervju*. Oslo.
- FNs Sikkerhetsråd (2011). *UNSCR 2011/1973*. Sikkerhetsrådsresolusjonen 1973. New York.
- Forsvarsdepartementet. (2011a). Viderefører kampflybidraget til 1.august, *Pressemelding 26/2011*. www.regjeringen.no.
- Forsvarsdepartementet. (2011b). Norge viderefører militær innsats i Libya, *Nyheter 01.07.2011*. www.regjeringen.no.
- Forsvarsdepartementet. (2011c). Norge støtter FN-vedtak om Libya, *Pressemelding, 18.03.2011*. www.regjeringen.no.
- Forsvarsdepartementet. (2011d). Norge tilbyr militære bidrag, *Pressemelding 52/2011*. www.regjeringen.no.
- Forsvarsdepartementet. (2011-2012). *Prop. 73 S. Et forsvar for vår tid*. Proposisjon til Stortinget. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsministeren. (2011). *Kongelig resolusjon: Fullmakt til deltakelse med norske militære bidrag i operasjoner til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (2011)*. www.regjeringen.no.
- Forsvarsstaben. (2007). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Oslo: Forsvaret.
- Frost-Nielsen, P. M. (2010). Hvordan studere politisk kontroll av militærmakten? G. L. Dyndal (Red.), *Strategisk ledelse i krise og krig*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Frost-Nielsen, P. M. (2011). Politisk kontroll av militær deltagelse i internasjonale operasjoner: restriksjoner på bruk av norske kampfly i Afghanistan, *Internasjonal politikk*, Vol. 69(3): 359-385. Oslo: Universitetsforlaget.

- Furuseth, H. O. (September 2012). *Samtaler*. Kjeller.
- Gates, R. M. (2011). *The security and defense agenda (future of NATO)*. Brussel: U.S. Department of Defense.
- George, A. L. & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*. Cambridge: MIT Press.
- Gerring, J. (2007). *Case study research. Principles and practices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gitmark, H. (2011). SV sender jagerfly hjem 1. august, *Dagsavisen*. 24.06.2011.
- Gjerde, R. (2012). Halvorsen: - Krigsdeltagelse skal ikke avgjøres over telefon, *Aftenposten*. 19.12.2011.
- Grandhagen, K. (2012). *E-tjenesten 70 år – med fokus på norske interesser i en multipolar verden*. Foredrag i Oslo Militære Samfund. Oslo.
- Græger, N. (2009). Norsk NATO-debatt etter den kalde krigen. *Internasjonal politikk*, Vol. 63(2-3): 217-240.
- Gyllensporre, D. (2012). NATO Engagements in Africa: Is There a Strategy for the Continent? H. Edström & D. Gyllensporre & M. Petersson (Red.), *Pursuing strategy : NATO operations from the Gulf War to Gaddafi*: 157-193. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Haaland, T. L. (2007). Participation in peace support operations for small countries: the case of Norway, *International peacekeeping*, Vol. 14(4): 493-509. Abington: Routledge.
- Hannestad, F. K. (12.09.2012). *Intervju*. Oslo.
- Hansen, B. T. (29.09.2012). *Intervju*. Oslo.
- Hansen, B. T. & Ødegaard, G. (2012). Luftstyrker. E. Berli & J. T. Nilsen & O. v. P. Erichsen (Red.), *Innblikk i fellesoperasjoner - synergi gjennom felles innsats*, 61-66. Oslo: Forsvarets stabsskole.
- Hastings, M. (2011). Inside Obama's War Room. How he decided to intervene in Libya – and what it says about his evolution as commander in chief. *Rolling Stones Magazine*. 27.10.2011.
- Haugen, T. (29.11.2012). *Intervju*. Trondheim.
- Hay, I. (2010). *Qualitative research methods in human geography*. Oxford: Oxford University Press.
- Heier, T. (2012). Forsvaret til Libya 2011. Klar til strid? Oslo Files 2012(4). Oslo: Forsvarets høyskole.

- Heier, T. (2013) (ikke publisert). Norsk krisehåndtering - et spørsmål om sivil kontroll. T. Heier & A. Kjølberg (Red.), *Mellom fred og krig. Norsk militær krisehåndtering: Epilog*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heilbrunn, J. (2011). America's Foreign Policy Valkyries: Hillary Clinton, Samantha Power, and Susan Rice, *The National Interest*, 21.03.2011.
- Henriksen, D. (2011). Hva har Luftforsvaret lært etter 8 år i Afghanistan? T. E. Sæveraas (Red.), *8 år i Afghanistan, Quo Vadis? Et seminar om militær maktanvendelse. GILs Luftmaktseminar 2010*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Henriksen, D. (2013). Suksess uten innflytelse? Norges erfaringer fra operasjonene over Libya, *Internasjonal Politikk*, Vol. 71(1): 28-56. Oslo: Universitetsforlaget.
- Henriksrud, P. (2012). *Norsk deltagelse i operasjonene over Libya 2011. En historie om hvordan beskyttelse av sivile bidro til regimeendring*. Masteroppgave. Oslo: Forsvarets høgskole.
- Huntington, S. P. (1957). *The soldier and the state: the theory and politics of civil-military relations* (1985 red.). Cambridge: The Belknap press of Harvard University Press.
- Høgseth, T. v. & Murtnes, S. (2011). Her skal Nato-bombene ha drept Gaddafis sønn og barnebarn, *VG*. 01.05.2011.
- Høyning, R. (2012). *En fredsdue med bomber under vingene? Motiver for norsk bruk av militærmakt over Libya*. Masteroppgave. Oslo: Forsvarets høgskole.
- Ingebrigtsen, R. (24.07.2012). *Intervju*. Oslo.
- Janowitz, M. (1960). *The professional soldier. A social and political portrait*. New York: The Free Press.
- Johansen, A. (15.05.2012). *Intervju*. Bodø.
- Johansen, P. A. (2011). Tok beslutningen om kampfly på telefon, *Aftenposten*, 19.04.2011.
- Johansen, S. R. & Staib, J. T. (2009). *Jus og militærmakt*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kjølberg, A. & Nyhamar, T. (2011). *Småstater i internasjonale operasjoner*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt.
- Kometer, M. (2012a). *Perspectives from the US on air operations in Libya*, Foredrag på GILs Luftmaktseminar 2012, 02.02.2012. Trondheim.
- Kometer, M. (2012b). NATO/US/Coalition Airpower in Libya: lessons learned. V. L. Owesen & T. E. Sæveraas (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*, Vol. 27(1): 149-154. Trondheim: Akademika forlag.

- Kristjansson, M. & Vegstein, L. U. S. 2011, Åpner for nye Libya-bidrag, *Klassekampen*. 16.06.2011. www.retriever.no.
- Kristjansson, M. (2011). Erna refser UD-tvil, *Klassekampen*. 30.03.2011. www.retriever.no.
- Ku, C. & Jacobson, H. K. (2000). Accountability and democracy in the case of using force under international auspices. *Proceedings of the annual meeting - American Society of International Law*: 19-30.
- Ku, C. & Jacobson, H. K. (2003). Toward a mixed system of democratic accountability. C. Ku & H. K. Jacobson (Red.), *Democratic accountability and the use of force in international law*: 349-383. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laird, R. (2012). French Libya Lessons Learned: Better Targeting, Flexible ROEs, Limits to Armed UAVs, *AOL Defense*. www.defense.aol.com. 23.09.2011.
- Larsen, C. J. (2011a). Halvorsen vil ha norske kampfly hjem, *Aftenposten*. 07.05.2011. www.retriever.no.
- Larsen, H. G. (2011b). Geopolitikkens geografi. *Tidsskriftet Politik*, 14(1): 43-50.
- Leraand, D. (2012). Kamp mot terror. D. Leraand (Red.), *Intops: norske soldater, internasjonale operasjoner : politisk vilje, militær evne, personlig innsats : [1947-2012]*, Vol. Forsvarsmuseets skrift nr. 9: 299-311. Oslo: Forsvarsmuseet.
- Libell, H. P. (2012). Militærjuristen som vurderte bombemål i Libya. *Juristkontakt*, Vol. 46(1).
- Lunde, M. H. (08.08.2012). *Intervju*. Bodø.
- MacAskill, E. & Traynor, I. (2011). Libya: Nato defence ministers agree on minimal intervention, *The Guardian*. 10.03.2011.
- Mannsverk, B. (06.07.12). *Intervju*. Oslo.
- Matlary, J. H. (2009). Kriger i kamuflasje? Profesjonen og politikken. H. Edström & N. T. Lunde & J. H. Matlary (Red.), *Krigerkultur i en fredsnasjon: norsk militærprofesjon i endring*: 92-130. Oslo: Abstrakt forlag.
- Matlary, J. H. (2012). "Events my dear boy, events" - strategiske krav til sikkerhetspolitikken. S. Diesen (Red.), *Strategi: mellom vitenskap, intuisjon og etikk*: 114-154. Oslo: Universitetsforlaget.
- Meilinger, P. S. (1995). *Ten propositions regarding Air power*. Washington D.C.: Air Power Studies Centre.
- Michaels, J. H. (2011). NATO after Libya Alliance adrift? *The Royal United Services Institute Journal*, Vol. 156(6): 56-61.

- Mingst, K. A. (2003). Domestic political factors and decisions to use military forces. C. Ku & H. K. Jacobson (Red.), *Democratic accountability and the use of force in international law*: XXV, Cambridge: Cambridge University Press.
- Munoz, C. (2012). Abrial: NATO Closing ISR, Intel Sharing Gaps Exposed In Libya, *AOL Defense*. www.defense.aol.com. 22.11.2011.
- Mälkki, J. (2012). Ensuring effectiveness in the Libyan operation, *Baltic security and defense review*, Vol. 14(1): 43-72. Tartu: Baltic Defence College.
- NATO. (2011a). *NATO Secretary General statement on end of Libya mission*. www.nato.int. 28.10.2011.
- NATO. (2011b). *North Atlantic Council Statement on Libya*. www.nato.int. 21.10.2011.
- Nordskog, H. J. (2012). Målvalg (targeting) og kommandokotroll: Norges innflytelse. V. L. Owesen & T. E. Sæveraas (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*, Vol. 27(1): 103-109. Trondheim: Akademika forlag.
- Nordskog, H. J. (14.05.2012). *Intervju*. Bodø.
- Nordskog, H. J. (24.07.2012). *E-post korrespondanse*.
- Norheim-Martinsen, P. M. (2009). *Matching ambition with institutional innovation: the EU's Comprehensive Approach and Civil-Military Organisation*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt.
- Norsk Telegrambyrå (NTB). (2011a). *Sier ja til å delta i Libya-aksjon*. 18.03.2011. www.retriever.no.
- NTB. (2011b). *FN-resolusjon utløste jubel i Benghazi*. 18.03.2011. www.retriever.no.
- NTB. (2011c). *Høyre: - UD må rydde opp etter Fiskaa*. 07.05.2011. www.retriever.no.
- NTB. (2011d). *Forsvaret: - Norske fly har ikke feilbombet i Libya*. 07.06.2011. www.retriever.no.
- NTB. (2011e). *Norge deltar i militæraksjonen mot Libya*. 19.03.2011. www.retriever.no.
- NTB. (2011f). *Stoltenberg: - Full kontroll over norsk maktbruk*. 23.03.2011. www.retriever.no.
- NTB. (2012). *Dansk kritikk etter bombingene i Libya*. 11.10.2012. www.retriever.no.
- Nylund, T. (2008). *Nasjonal kontroll med et styrkebidrag avgitt til internasjonal kommando: En studie av dilemmaer*. Masteroppgave. Oslo: Forsvarets høgskole.
- Oma, I. M. (2011). Unngåelse av innenrikspolitisk risiko? Stoltenberg II-regjeringens beslutninger om styrkebidrag til ISAF, *Internasjonal politikk*, Vol. 69(2): 159-181. Oslo: Universitetsforlaget.

- Quintana, E. (2011). The Air operation. *RUSI Interim Libya campaign report. Accidental Heroes. Britain, France and the Libya operation*, September 2011: 5-7.
- Rasch, J. S. (2012). Stolt over å være med, *Dagbladet*. 22.03.2011. www.retriever.no.
- Riksforsamlingen. (1814). Kongeriget Norges Grundlov. Eidsvoll.
- Riste, O. (2001). *Norway's foreign relations: a history*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ruud, H.-M. T. & Kristiansen, A. A. (2011). - Et historisk vedtak i FN i natt, *Dagbladet*. 18.03.2011.
- Rønneberg, K. (2011). Utelukker Norge i NATO-angrep -Espen Barth Eide skeptisk til flyforbudssone i Libya, *Aftenposten*. 09.03.2011. www.retriever.no.
- Solberg, E. (2011). Ansvar for Libya, *Erna Solbergs blogg*. 18.03.2011.
- Solheim, B. R. (15.05.2012). *Intervju*. Bodø.
- Solhjell, B. V. (07.01.2013). *Intervju*. Telefonintervju.
- Sosialistisk Venstreparti. (2011). *Protokoll: Landsstyremøtet 6. og 7. Mai 2011*. www.sv.no.
- Staveland, L. I. (2012). Fra ferie til krig på under en uke, *Aftenposten*. 25.12.2011.
- Stokke, K. & Sæther, E. (2010). Political geography in Norway: Current state and future prospects, *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography*, Vol. 64 (4): 211-215.
- Stoltenberg, J. (2011). *Statsministerens innlegg på toppmøte om Libya*, Talen i Paris 19.03.2011. www.regjeringen.no
- Stortinget. (2011a). *9. mai - Redegjørelse av utenriksministeren og forsvarsministeren om situasjonen i Libya og norsk innsats*. 3931-3951. Oslo: Stortinget.
- Stortinget. (2011b). *16. mars - Muntlig spørretime*. 2949-2971. Oslo: Stortinget.
- Stortinget. (2011c). *23. mars - Muntlig spørretime*. 3052-3079. Oslo: Stortinget.
- Suarez, G. (1932). *Soixante années d'histoire française: Clemenceau*. Paris: Taillandier.
- Svendsen, T. (03.05.2012). *Intervju*. Sandnes.
- Tresch, T. S. (2009). Cultural and political challenges in military missions: how officers view multiculturalism in armed forces. G. Caforio (Red.), *Advances in military sociology: essays in honor of Charles C. Moskos*: 111-137. Bingley: Emerald Group Publishing.
- Tsebelis, G. (1990). *Nested games: rational choice in comparative politics*. Berkeley, California: University of California Press.
- UD, Anonym. (19.09.2012). *Intervju med kilde i Utenriksdepartementet*. Oslo.
- Utenriksdepartementet. (2011-2012). *Meld. St. 33. Norge og FN: Felles framtid, felles løsninger*. Melding til Stortinget. Oslo: Regjeringen.

- Valisek, T. (2011). *What Libya says about the future of the transatlantic alliance*. London: Centre for European Reform.
- Vegstein, L. U. S. (2011). Norge vil fortsette å bombe, *Klassekampen*. 27.05.2011.
www.retriever.no.
- Wangberg, A. (11.09.2012). *Intervju*. Oslo.
- Winchester, H. P. M. & Rofe, M. W. (2010). Qualitative Research and Its Place in Human Geography. I. Hay (Red.), *Qualitative research methods in human geography*: 3-25. Oxford: Oxford University Press.
- Woodward, R. (2005), From Military Geography to militarism's geographies: disciplinary engagements with the geographies of militarism and military activities, *Progress in Human Geography*, Vol. 29 (6): 718-740.
- Ødegaard, G. (12.02.2013). *E-post korrespondanse*.
- Ødegaard, G. (20.09.2012). *Samtale*. Lillestrøm.

Vedlegg I: Tidslinje

- Februar** Protester mot Gaddafis regime begynner i Benghazi og spres i Libya. Pro-Gaddafi styrker slår hardt ned på demonstrantene.
- 26. februar** FN-resolusjon 1970 blir vedtatt. Resolusjonen innebærer blant annet våpenembargo, reiseforbud for sentrale aktører i regimet, og henviser situasjonen til International Criminal Court.
- 12. mars** Den arabiske liga ber FN om å vedta en flyforbudssone i libysk luftrom
- 16. mars** Debatt i Stortinget hvor regjeringen uttrykker skepsis til intervensjon, mens opposisjonen etterspør handling på grunn av situasjonen i Libya.
- 17. mars** FN-resolusjon 1973 blir vedtatt. Resolusjonen innebærer en flyforbudssone, videreføring av våpenembargon, frysing av midler (for myndigheter og sentrale aktører) og den autoriserer bruken av ”alle nødvendige midler” for å beskytte sivile.
- 18. mars** Regjeringen sier at Norge kommer til å bidra militært i operasjonen i Libya, men at det er uvisst i hvilken form.
- 19. mars** Norge ved statsminister Stoltenberg melder på toppmøtet i Paris at Norge skal delta med seks F-16 kampfly i operasjonen.
Frankrike, USA og Storbritannia setter i gang operasjoner over Libya.
- 21. mars** De norske styrkene *deployer* og får base på Kreta.
Det norske *red card teamet* kommer på plass ved *603 Air Operations Centre* i Ramstein, Tyskland.
- 23. mars** Den norske avgjørelsen om å delta, med seks fly i tre måneder, blir formelt fattet i ekstraordinært statsråd.
Den kongelige resolusjonen blir vedtatt, og det norske bidraget blir formelt underlagt den amerikansk-ledede *Operation Odyssey Dawn*.
- 24. mars** Norge gjennomfører de første toktene over Libya.
- 31. mars** NATO overtar kommandoen for luftoperasjonen over Libya i *Operation Unified Protector*.
Det norske red card teamet kommer på plass ved CAOC 5 i Poggio Renatico, Italia.
- 25. april** Et NATO-angrep resulterer i at en av Gaddafis sønner, og tre av hans barnebarn blir drept. Norge blir anklaget for å ha gjennomført bombingene.

- 7. mai** SV avholder landsmøte og vedtar at de ønsker at bidraget skal avvikles.
- Medio mai** Operasjonstempoet/antall sortis for de norske flyene blir nedjustert.
- 10. juni** Bidraget blir vedtatt redusert fra seks til fire fly og forlenget med en måneds varighet.
- 1. august** Flybidraget avvikles og styrkebidraget returnerer til Norge.
Norsk deltagelse i operasjonen blir videreført med ti stabsoffiserer som går inn i operasjonens kommandostruktur.
- 20. oktober** Gaddafi blir tatt til fange og drept av opprørsstyrker i Sirte.
- 28. oktober** NATO vedtar at OUP skal avvikles 31. oktober.
- 31. oktober** OUP avvikles.
De ti norske stabsoffiserene returnerer til Norge.

Vedlegg II: Oversikt over informanter

Politiske informanter

Eide, Espen Barth (AP). Jobbet under operasjonen som statssekretær i Utenriksdepartementet og var forsvarsminister i perioden november 2011 til september 2012.

Eriksen Søreide, Ine Marie (H). Var under operasjonen, og er fortsatt, leder i Den utvidede utenriks og forsvarskomiteen.

Fiskaa, Ingrid (SV). Jobbet under operasjonen som statssekretær i Utenriksdepartementet, var under operasjonen, og er fortsatt, medlem i SVs sentralstyre.

Ingebrigtsen, Roger (AP). Jobbet under operasjonen som statssekretær i Forsvarsdepartementet.

Solhjell, Bård Vegar (SV). Var under operasjonen parlamentarisk leder for SV og satt i Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen

Militære informanter

Bråthen, Per Thore. Deltok i planleggingen av det norske bidraget på FOH, og arbeidet med gjennomgangen av *spins (special instructions)* for OOD, som en del av forberedelsene for de norske føringene. Jobbet under operasjonen som juridisk rådgiver (LEGAD) i *red card teamet* og er til daglig militærjurist på FOH.

Bøe-Hansen, Ola. Hovedlærer ved Forsvarets stabsskole, Forsvarets høgskole og leder mediegruppen ved Forsvarets høgskole.

Bøifot, Erik. Deltok i planleggingen og oppsettingen av det norske bidraget på FOH.

Diesen, Sverre. Tidligere forsvarssjef (2005-2009).

Furuseth, Harald O. Jobbet under operasjonen som offiser ved JFCL (Portugal) og tok del i den tidlige planleggingen av en mulig NATO-operasjon i Libya.

Hannestad, Finn Kristian. Var under operasjonen, og er fortsatt, generalinspektør for Luftforsvaret. Hadde ansvaret for klargjøringen av det norske bidraget.

Hansen, Bjørn trygve. Jobbet under operasjonen i den norske militære delegasjonen i NATOs hovedkvarter i Brussel.

Haugen, Trond. Deltok i operasjonen som F-16 pilot.

Johansen, Andreas. Deltok i planleggingen og oppsettingen av det norske bidraget på FOH.

Lunde, Morten Haga. Var under operasjonen, og er i dag, nestkommanderende på FOH.

Mannsverk, Bjørn. Deltok i planleggingen og oppsettingen av det norske bidraget på FOH og deltok i operasjon som F-16 pilot.

Nordskog, Hans Jørgen. Deltok i planleggingen av det norske bidraget på FOH, og arbeidet med gjennomgangen av *spins (special instructions)* for OOD, som en del av forberedelsene for de norske føringene. Jobbet under operasjonen som *red card holder*.

Solheim, Bård Reidar. Var under operasjonen den første *detachmentssjefen* for det norske *detachmentet*.

Svendsen, Tore. Jobbet under operasjonen som *red card holder*.

Wangberg, Andreas. Jobbet under operasjonen som juridisk rådgiver (LEGAD) i *red card teamet* og er jurist i Forsvarsdepartementet.

Ødegaard, Geir. Jobbet under operasjonen som *red card holder*.

Anonym, Etterretningsoffiser (04.12.2012). Jobbet som etterretningsoffiser på *detachmentet* under operasjonen.

Anonym, Stabsoffiser (17.09.2012). Jobbet under operasjonen som stabsoffiser på luftoperasjonssenteret i Poggio Renatico.

Informanter fra embetsverk og annet

Anrig, Christian. Luftmaktsteoretiker med flere publikasjoner om om Libya-operasjonen.

Barfoed, Jacob. Offiser i *Flyvevåbnet* (det danske luftforsvar). Har publisert akademiske tekster om Libya-operasjonen.

Efjestad, Svein. Var under operasjonen, og er fortsatt, ekspedisjonssjef ved Avdeling for sikkerhetspolitikk i Forsvarsdepartementet

«UD», anonym informant i Utenriksdepartementet. Var under operasjonen en del av regjeringens *task force*.

Vedlegg III: Intervjuguide

Eksempel på de hovedlinjene i de ulike intervjuguidene.

Kort introduksjon av eget prosjekt

Hvilken rolle hadde du under operasjonen?

- Hvilken annen erfaring har du som er relevant for deltagelsen/rollen du hadde?
- Har du deltatt i andre internasjonale operasjoner?

Hva legger du i begrepet nasjonal kontroll?

- Hvordan erfarte du at nasjonal kontroll ble utført under operasjonen?
- Hvordan fungerte red card teamet? (sammensetning /praksis/erfaringer)

Hvilke tanker hadde du om mandatet, og operasjonaliseringen av dette?

- Hvordan er «beskyttelse av sivile» anderledes enn andre luftoperasjoner?
- Var mandatet vanskelig å tolke/operasjonalisere?

Hva vet du om prosessen i regjeringen, og avgjørelsen om å delta?

- Rask avgjørelse, og prosess?
- Uenighet, og eventuell diskusjon om bidragets form?

Hva kan du si om formen på det norske bidraget, og de føringene som ble satt?

- Var du overrasket? (Hvorfor/hvorfor ikke?)
- Når fikk dere de første klarsignalene på å starte forberedelser?
- Hvorfor hastet det slik å deployere?

Hva vet du om avgjørelsen rundt justert operasjonstempo?

- Hvordan ble dette erfart?
- Hva kan være årsakene?
- Kan dette ha en sammenheng med diskusjonen i media som pågikk på denne tiden?
- Hadde Norge kapasiteten til å stå lenger enn de gjorde?

Hva tenker du, eller vet du, om avgjørelsen om å redusere fra seks til fire fly?

- Hvor kom denne meldingen fra?
- Hvorfor tror du den kom?
- Hva hadde dette å si for dere?

Hva vet du om avviklingen av bidraget, og videreføringen med stabsoffiserer?

- Hva vet du om rollen til de norske stabsoffiserene?
- Hvordan ble nasjonal kontroll utført for disse?

Hvordan erfarte dere politisk støtte og/eller oppfølging underveis i operasjonen?

- Endret dette seg på noe punkt?
- Hvilke tanker har du/dere gjort dere om politikernes bevissthet om bruken av militærmakt?

Vedlegg IV: Nivå i militære operasjoner

Nivå	Ansvarsområde	Aktør
Politiskstrategisk	Utformer og angir de politiske målsettingene, gir rammer og tildeler ressurser. Samordner sivile og militære virkemidler.	Norge: Regjeringen NATO: <i>North Atlantic Council (NAC)</i>
Militærstrategisk	Produserer relevante stridskrefter. Gir fagmilitære råd til politisk nivå. Samordner alle militære virkemidler, ivaretar samarbeid med sivile myndigheter og organisasjoner sentralt.	Norge: Forsvarssjefen NATO: <i>Supreme HQ Allied Powers Europe (SHAPE)</i>
Operasjonelt	Utgjør bindeleddet mellom politisk/militærstrategisk nivå og taktisk nivå. Operasjonaliserer politiske mål til gjennomførbare planer og operasjoner.	Norge: Fellesoperativt hovedkvarter (FOH) NATO: <i>Joint Forces Command</i>
Taktisk	Løser konkrete taktiske oppgaver i tilknytning til de operasjonelle målene.	Norge: Taktiske staber NATO: <i>Component Commands</i>

Kilde: Forsvarets fellesoperative doktrine (sitert fra Forsvarsstaben 2007, Figur 2.5, s. 32)